

T.C.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**GELENEKSEL URFA KONUTUNUN
KONUKEVİNE DÖNÜŞÜMÜ: HACI ABO EVİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Saide AÇANAL**

İstanbul, 2015

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**GELENEKSEL URFA KONUTUNUN
KONUKEVİNE DÖNÜŞÜMÜ: HACI ABO EVİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Saide AÇANAL

Öğrenci No:

110808001

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL

İstanbul, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans projesi tezi olarak sunduğum, “Geleneksel Urfa Konutunun Konukevine Dönüşümü: Hacı Abo Evi” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel, ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 14. 01. 2015

Saide Açıanal

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması ve sunulması ile ilgili tüm aşamalardaki ilgi ve desteği için danışman hocam Sayın Yar. Doç. Dr. Bilge Yıldırım Gönül'e, bilgi ve arşivlerinden yararlanmamı sağlayan Mimar Abdülkadir Öcal'a, araştırmalarımda bana yardımcı olan Cemil Durmaz' a teşekkür ederim.

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI SONUÇ TUTANAĞI

**Beykent Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

Aşağıda tez adı belirtilen yüksek lisans öğrencisi 110808001 no'lu Saide AÇANAL'ın 13/02/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavı¹ sonucunda 60 dakika süreyle sunduğu ve savunduğu tezi hakkında² oybirliğiyle, BAŞARILI kararı verilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

Anabilim Dalı : İç Mimarlık
Programı : İç Mimarlık
Tez Başlığı³ : Geleneksel Urfa Konutunun Konukevi'ne Dönüşümü “ Hacı Abo Evi”

Tez Sınav Jürisi

Öğretim Üyesi

İmza

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Bilge GÖNÜL
Üye : Doç. Dr. E. Dilay GÜNEY
Üye : Yrd. Doç. Dr. Zulal Nurdan KORUR

Bilge Gönül
E. Dilay Güney
Zulal Nurdan Korur

¹ Jüri üyeleri söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır. Belirlenen günde yapılamayan jüri toplantısı, katılanların hazırladığı bir tutanakla enstitü yönetimine bildirilir. Bu durumda jüri en geç onbeş gün içinde toplanarak adayı tez savunma sınavına alır. Tez savunma sınav süresi en az 45 dakikadır. Yüksek lisans tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-yanıt bölümlerinden oluşur ve dinleyiciye açıktır. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-3)

² Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri, tez hakkında “kabul”, “düzeltme” veya “red” kararı verir. Jüri başkanı, jüri üyelerince imzalanmış sınav tutanağını, tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitü yönetimine teslim eder. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak ve yönetmelikte belirtilen usullere uygun olarak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sınavında da tezi kabul edilmeyen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-4)

³ İleride doğabilecek aksaklıkların engellenmesi için tezin başlığının yazılması gerekmektedir.

GELENEKSEL URFA KONUTUNUN KONUKEVİNE DÖNÜŞÜMÜ: HACI ABO EVİ

Tezi Hazırlayan: Saide Açıanal

ÖZET

Tarihi yapılar toplumların geçmişlerine tanıklık etmektedir. Bu kapsamda, buldukları bölgenin tarihini, mimarisini, kültürünü, yaşam tarzını yansıtan yapılar içerisinde önemli bir yere sahip olan geleneksel Urfa konutları bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Bölgede yaşamış medeniyetler, dini inanışlar, coğrafik etkenler, iklim, geleneksel Urfa konutlarının biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Geleneksel Urfa konutlarının, mekansal değerlendirmeleri, mimari ve iç mekan bağlamında, çevresel, iklimsel, konum, planimetrik, cephe ve yapısal açıdan irdelendiğinde, özgün işlevini yer yer kaybettiği anlaşılmıştır. Toplumsal değişimlere bağlı olarak, tarihi konutların özgün işlevlerinin geçerliliğinin yitirilmesi Urfa'da olduğu gibi, ülkemizde de genel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. İlerleyen süreçte tarihi yapıların korunması açısından, yeniden işlevlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Geleneksel Urfa konutlarının konukevi olarak yeniden işlevlendirilmeleri kapsamında, bu konutların yapısal olduğu kadar, özellikle iç mekana yönelik değerlendirmeleri bu çalışmanın odak noktasını oluşturmuştur. Farklı örnekler ışığında geleneksel Urfa konutlarının özgün ve yeni işlevleri mekansal olarak incelenerek çalışma Hacı Abo Evi örneği ile detaylandırılmıştır.

Bu çalışmada, tarihi ve kültürel özellikleri ile bir turizm kenti olan Urfa'da, konaklama tesislerine ihtiyaç olabileceği düşünülerek, tarihi konutlardaki iç mekan niteliklerinin önemi, bölgedeki geleneksel konutlara verilecek yeni işlevlerin özgün yapıyla uyumunun ve iç mekanın tarihi konutları koruyarak yaşatmada önemli unsurlar olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Abo, yeniden işlevlendirme, konukevi, Urfa konutları, restorasyon, koruma

TRANSFORMATION OF A TRADITIONAL URFA HOUSE INTO A GUEST HOUSE:HACI ABO HOUSE

Prepared by: Saide Açanal

ABSTRACT

Historical buildings testify to the history of societies. In this context, traditional Urfa houses, which occupy an important place among the buildings reflecting the history, architecture, culture and life style of the areas in which they are situated, have been the subject of this study. The civilizations that lived in, religious beliefs, geographical features and climate have played important roles in the formation of Urfa houses.

It has been found out that Urfa houses, whose interior identity was examined with an architectural and spatial assessment analyzing their environmental features, location and climatic characteristics and studying their architectural features in planimetric, frontal and constructional aspects, have partly lost their authentic functions. Due to social changes, that historical houses lose the validity of their authentic functions arises as a general problem in our country, too as in Şanlıurfa. A refunctioning is needed in order to protect the historical buildings in the advancing process. Within the context of refunctioning of traditional Urfa houses as guest houses, especially the assessment of indoors of these houses as well as their structural assessment has been the focus of this study. The study has been detailed with the example of Hacı Abo House by examining both original and new functions of Urfa houses locationally in the light of various examples.

In this study, considering that there may be need for accommodation facilities in Urfa, which is a tourism city with its historical and cultural richness, it is emphasized that the importance of the interior features of the historical buildings are important factors for the harmony of the new functions to be given to the traditional houses with their original structures and that indoors of historical houses are important in maintaining by preserving them.

Keywords: Hacı Abo, refunctioning, guesthouse, Urfa houses, restoration, preserving

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	xi
TERMİNOLOJİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç.....	2
1.2. Kapsam.....	3
1.3. Yöntem.....	3
2. GELENEKSEL URFA KONUTLARININ MEKANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	4
2. 1. Mimari Özellikleri.....	6
2.1.1. Çevresel Özellikler ve İklimsel Etkiler.....	7
2.1.2. Geleneksel Urfa Konutunun Planimetrisi.....	11
2.1.3. Cephe Özellikleri.....	13
2.1.4. Yapım Teknikleri ve Malzemeler.....	16
2.2. İç Mekan Kimliği.....	25
2.2.1. Kullanıcı Yapısı.....	25
2.2.2. Günlük Yaşam ve Mekan.....	26
2.2.2.1. Oda Kullanımı.....	27
2.2.2.2. Avlu (Hayat) Kullanımı.....	34
2.2.2.3. Eyvan Kullanımı.....	39
2.2.2.4. Servis Mekanları.....	41
2.2.2.5. Islak Mekanlar.....	43
2.2.3. Mimari Elemanlar.....	43
2.2.4. Urfa Konutunda Yüzey Bezeme Biçimleri.....	46

3. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN URFA KONUTLARININ KONUKEVİNE DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	52
3.1. Konukevi Kullanımının Çevresel Açısından Değerlendirilmesi	54
3.2. Konukevi Kullanımının Mimari Açısından Değerlendirilmesi	56
3.2.1. Planimetri Açısından Değerlendirme	57
3.2.2. Cephe Yönünden Değerlendirme	64
3.2.3. Yapım Teknikleri ve Malzeme Açısından Değerlendirme.....	65
3.3. Konukevi Kullanımının İç Mekan Açısından Değerlendirilmesi	67
3.3.1. Aidiyet ve Konfor	67
3.3.2. Kullanıcı Yapısındaki Değişim	68
3.3.3. İşlevsel ve Mekansal Değişim	70
3.3.4. Mimari Elemanlardaki Değişim	71
3.3.5. Eklentiler	72
3.4. Konukevi Kullanımının Örneklerle Değerlendirilmesi.....	73
4. "HACI ABO EVİ "NİN KONUK EVİ OLARAK KULLANIMININ İÇ MEKAN AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	89
4.1. Restorasyon Öncesi "Hacı Abo Evi"	89
4.2. Restorasyon Sonrası "Hacı Abo Evi"	106
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	118
KAYNAKLAR	120

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo.1. Narlı Ev Konukevi Analizi	74
Tablo.2. Vilayet Konukevi Analizi	76
Tablo.3. Vezirhan Konukevi Analizi	78
Tablo.4. Pınarbaşı Konukevi Analizi	80
Tablo.5. Yıldız Sarayı Konukevi Analizi	82
Tablo.6. Aslan Konukevi Analizi.....	83
Tablo.7. Ur Edessa Konukevi Analizi.....	85
Tablo.8. Harran Konukevi Analizi	86
Tablo.9. Konutlar ve konukevleri analizi	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil.1. Kalker taşından yapılmış bir Urfa evi (H. Grothe,1909, Aktaran: Kürkçüoğlu, C., 2008; 145).....	4
Şekil.2. Geniş ailelere göre inşa edilen plan tipleri (Rapoport 1969, Aktaran: Özbek, 1990; 27).	5
Şekil.3. Urfa Kalesinden Bakış, 1908 (Hugo Grothe, Aktaran: Kürkçüoğlu, C. 2008; 51).....	8
Şekil.4. Halil-ür Rahman Gölü ve Medresesi (Serveti Fünun Mecmuası, İstanbul 1308 (1892). C. 3, Aktaran: Kürkçüoğlu, C., 2008; 25).	9
Şekil.5. 19. Yüzyıl sonlarında Balıklıgöl ve çevresi (Kürkçüoğlu, C., 1995; 28).	10
Şekil.6. Tetirbe görünümleri (2014).	10
Şekil.7. Örnek zemin kat planı-Sezer evi (Altıparmak, C. Arşivi, 2010).....	12
Şekil.8. Örnek birinci kat planı-Eyvan oda ilişkisi-Sezer evi (Altıparmak, C. Arşivi, 2010).....	12
Şekil.9. Konut giriş kısmı ve ikinci avlu ile eyvan ilişkisi görünümü.	13
Şekil.10. Eski Urfa sokaklarından görünüm (Kürkçüoğlu, C. Arşivi).	14
Şekil.11. Urfa'daki kabaltılardan görünüm	14
Şekil.12. Eyvan iç kenarlarındaki sakallı kemer görünümü (Hacibanlar evi- Mutfak Müzesi, 2014)	15
Şekil.13. Bir konutun sokaktan görünümü (Kürkçüoğlu, C. Arşivi).....	15
Şekil.14. Gezenek takaları (Url.6).	16
Şekil.15. Tonoz örnekleri-Sezer evi (Öcal, A. Arşivi, 2009)	18
Şekil.16. Moloz ve kesme taş ile düz dam görünümü Abacı evi (Öcal A. Arşivi, 2010).....	18
Şekil.17. Loğ taşı (Url.7)	19
Şekil.18. Urfa evi-taş işlemeli çıkma görünümü (Oymak, 1998; 39).....	19
Şekil.19. Şanlıurfa ili maden haritası (Url.10).....	20
Şekil.20. Kesilmiş taşların örülmesi (M. N. Kürkçüoğlu Konağı restorasyon çalışması, 2007).....	21
Şekil.21. Taş duvarlar ve sokaktan görünüm (Tevfik Saraç evi, 2005).....	22
Şekil.22. Ahşap kullanım alanlarından görünüm (2006).....	23
Şekil.23. Düz damlardaki, ahşap mertek görünümü(2007)	24

Şekil.24. Demir korkuluk ve demir parmaklıkların kullanımı (Kürkçüoğlu, C., Aktaran: Öcal, A.)	24
Şekil.25. Taşıyıcı demir profiller (M. Nedim Kürkçüoğlu Konağı, 2007)	25
Şekil.26. Avludaki insanların görünümü (Kürkçüoğlu, C., 1997).....	26
Şekil.27. Odaların avlu cephesinden görünümü (Hacibanlar Evi-Mutfak Müzesi, 2014)	28
Şekil.28. Gedemeçli oda görünümleri	29
Şekil.29. Gedemeçli ve tonozlu oda görünümleri.....	29
Şekil.30.a). Oda camhane ve dolap nişlerinin görünümü	30
Şekil.30.b). Odadaki perde ile kapatılan camhane ve dolap nişlerinin görünümü	30
Şekil.31. Havalandırma takaları.....	31
Şekil.32. Kerevet.....	32
Şekil.33.a). Oda içerisindeki bir oturma düzeni	33
Şekil.33.b). Oda içerisindeki bir oturma düzeni ve iç mekan kesit, görünüşleri	33
Şekil.34. Temel plan tiplerinin geometrik analizi (Kuban, 1995; 105)	34
Şekil.35. Demirkollar evi avlu görünümü (Şurkav, 2000; 66)	35
Şekil.36. Avlu örnekleri.....	35
Şekil.37. Havuz formları.....	36
Şekil.38. Korkulukla çevrili bahçe ve kuyu örneği.....	36
Şekil.39. Kuş takalarından görünüm.....	37
Şekil.40. Konutun girişi (Yorgancılar evi II, Şurkav, 2000; 36)	37
Şekil.41. Konutun avlu görünümü (Yorgancılar evi, II, Şurkav, 2000; 36-37)	38
Şekil.42. Avlu-gezenek ve avlu-dam bağlantısı	38
Şekil.43. Eyvan görünümü	39
Şekil.44. Avlunun güneyinde yer alan, kuzeye yönlendirilmiş, yazlık eyvan ve odalardan görünüm (Şurkav, 2000; 43, 72).....	40
Şekil.45. Havalandırma bacası (Url.6).....	41
Şekil.46. Hancıoğulları evi, avlu ve kuzeybatı yönündeki ikinci katta bulunan eyvanlar (Şurkav, 2000; 54).....	41
Şekil.47. Mutfaktaki ocak ve tel dolap görünümü	42
Şekil.48. Güllüoğulları evi selamlık bölümündeki avlu ve develikler (Şurkav, 2000; 70).....	43
Şekil.49. Dış Kapı Örnekleri.....	44
Şekil.50. Enikli kapı örnekleri	44

Şekil.51. İçte kullanılan kapı ve camekan örnekleri	45
Şekil.52. Pencere örnekleri	45
Şekil.53. Revak Örneği	46
Şekil.54. Çörten görünümleri (2013)	46
Şekil.55. Avlu ön yüzündeki süsleme ve bezeme örnekleri	47
Şekil.56. Eyvan, kemeri, gezenek altı, sütun taş süslemeleri (Akyüzler evi, 2006).....	47
Şekil.57. İç mekanlarda pencere ve niş üzerindeki taş süslemeler	48
Şekil.58. Taş korkuluk ve sütun başlık detayları (M. N. Kürkçüoğlu Konağı,2005)	48
Şekil.59. Ahşap süslemelerinden görünüm.....	49
Şekil.60. Korkuluk örneği-H. Dönertaş evi (Yüzgül, S. Arşivi).....	50
Şekil.61. Kapı tokmakları örnekleri.....	50
Şekil.62. Halil ür- Rahman gölü (Balıklıgöl), (Erkol ve Kürkçüoğlu, S, 2013; 21)..	53
Şekil.63. Konukevleri ve çevresi	54
Şekil.64. Narlı Ev ve çevresi (2013)	55
Şekil.65. Vezirhan Konukevi, girişi ve çevresi (2013).....	56
Şekil.66. Harran Konukevi (2013).....	57
Şekil.67. Selamlık ve Haremlik bölümünden bir kesit (Öcal, A. 1991-1992).....	59
Şekil.68. Giriş kısmındaki lobi olarak kullanılan oda.....	59
Şekil.69. Vilayet konukevi giriş merdiveni-Restorasyon sonrası (2013)	60
Şekil.70. Vilayet konukevi giriş merdiveni-Restorasyon öncesi	60
Şekil.71.a). Devlet (Vilayet) Konukevi zemin kat planı, (Öcal, A. Arşivi, 1992) ...	61
Şekil.71.b). Devlet konukevi, üst kat planı, (Öcal, A. Arşivi, 1992)	62
Şekil.71.c). Devlet konukevi, bodrum kat planı, (Öcal, A. Arşivi, 1992)	63
Şekil.72. Develik, restorasyon öncesi ve sonrası görünümleri	63
Şekil.73. Vilayet Konukevi, avlu görünümü (2013).....	64
Şekil.74. Devlet Konukevinin restorasyon öncesi ve sonrası görünümleri	65
Şekil.75. Yıldız Sarayı Konukevinin restorasyon öncesi ve sonrası	66
Şekil.76. Mimari elemanlardaki değişim (2013)	72
Şekil.77. Ekleme ve Değişimler (2013).....	73
Şekil.78.a). Hacı Abo Evi ile birinci bölüm ilişkisi.....	90
Şekil.78.b). Hacı Abo Evi ile birinci bölüm (Karşı Ev) ilişkisi.....	91
Şekil.79. Hacı Abo Evi ve mülkiyet dışı kalan bölümlerin konumu	91
Şekil.80. Hacı Abo Evinin çevre analizi, sokaktan ve karşı evden görünümü	92
Şekil.81. Hacı Abo Evi, zemin kat planı (Selamlık).....	93

Şekil.82. Konutun alt avlu ve üst kat bağlantıları (2006)	94
Şekil.83. Hacı Abo Evi, birinci kat planı (rölöve)	95
Şekil.84. Birinci kat, güney ve güneybatı köşesi (2006)	95
Şekil.85. Avludan batı yönündeki odaların görünümü (2006).	96
Şekil.86. Kuzeyde yer alan eyvan görünümü (2006).....	96
Şekil.87. Ara kattaki oda (2006).	96
Şekil.88.a). Hacı Abo Evi- Batı görünüşü ve B'- B' kesiti- (rölöve)	97
Şekil.88.b). Hacı Abo Evi. Doğu görünüşü ve B-B kesiti (rölöve).....	97
Şekil.88.c). Hacı Abo Evi- A-A kesiti ve kuzey görünüşü-Hacı Abo Evi- A'- A' kesiti ve güney görünüşü (rölöve)	98
Şekil.89. Ahşap tavanlı odalar ahşap merdiven üstü (2006).....	99
Şekil.90. Hacı Abo Evinin, odalarındaki gedemeç görünümleri (2006).....	100
Şekil.91. Güney eyvanı ve odaların iç mekan görünümleri (2007)	101
Şekil.92. Mutfak kapısı ve oda içindeki banyo görünümü (2007).....	101
Şekil.93. Sokak giriş kapı detayı.....	102
Şekil.94. Avlu duvarlarındaki taş kornişler ve taş korkuluk görünümü(2007).....	102
Şekil.95. Demir korkuluk ve pencere demir parmaklıklar (2006).....	103
Şekil.96. Avlu duvarlarındaki rozetler ve detayı	104
Şekil.97. Kuzey eyvanı süslemeleri detayı ve dam döşeme alt kısmı görünümü	105
Şekil.98.a). Kuzey eyvanında kullanılacak ahşap tavan detayı önerisi	105
Şekil.98.b). Ahşap tavanlar ve detayı	106
Şekil.99.a). Hacı Abo Evi, zemin kat planı- (orijinal kullanım)	108
Şekil.99.b). Hacı Abo Evi, zemin kat planı (restorasyon önerisi)	108
Şekil.99.c). Hacı Abo Evi, birinci kat planı (orijinal kullanım)	109
Şekil.99.d). Hacı Abo Evi, birinci kat planı (restorasyon önerisi)	109
Şekil.99.e). Hacı Abo Evi, ara kat planı, orijinal kullanım ve restorasyon önerisi..	109
Şekil.100.a). Hacı Abo Evi- B'-B'-Kesiti Batı görünüşü (Restorasyon önerisi).....	110
Şekil.100.b). Hacı Abo Evi- B-B Kesiti Doğu görünüşü (Restorasyon önerisi) ...	110
Şekil.100.c). Hacı Abo Evi A-A Kesiti ve kuzey görünüşü ve A'-A' Kesiti ve güney görünüşü	111
Şekil.101. Zemin kattaki restorasyon çalışmaları (2014)	111
Şekil.102. Birinci kattaki restorasyon çalışmaları (2014).....	112
Şekil.103. Birinci kat ve damdaki restorasyon çalışmalarının dıştan görünümü (2014)	113

Şekil.104. Güneydeki eyvanın dıştan sızan suya karşı çekilen tesisat (Ocak, 2015)	114
Şekil.105. Alt avluda bulunan oda görünümü	115
Şekil.106. Güney eyvandan girilen oda	115
Şekil.107. Avlu dış yüzey ve düz dam çatı örtüsü çalışması, nakışlı taş görünümü (Restorasyon çalışmaları, Ocak, 2015)	116

Not: Kaynak belirtilmemiş olan şekiller yazara aittir.

KISALTMALAR

- MTA** : Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
Şurkav : Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
Url : Uniform Resource Locatör (Protokol, Alan adı ve Dosya yolu)

TERMİNOLOJİ

Bu tezde kullanılan Urfa ve Şanlıurfa sözcükleri arasında fark bulunmamaktadır. Cümle akışına bağlı olarak değişmekle birlikte genellikle geleneksel konutlardan söz edilirken Urfa sözcüğü kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada önemle yer alan ve sıklıkla kullanılan terimler aşağıda tanımlanmaya çalışılmıştır.

Bazalt	:Kara taş
Gedemeç	:Odanın giriş kısmında, oda zemin kotundan, bir basamak kadar düşük ayakkabıların çıkartıldığı, odanın belirgin bir bölümü.
Dam	:Yapının bitim noktasındaki teras.
Gezenek	:Üst katlarda üzeri açık veya kapalı, avluya bakan yönü korkuluklu, konsol şeklinde geçiş alanı.
Hampara	:Moloz taş (yapı taşı olarak kullanılmaz, dolguda kullanılır).
Havara	:Ham taş.
Hayat	:Avlu
Kabaltı	:Sokağın bir bölümünü kapatan, beşik tonoz, çapraz tonoz örgü sistemleriyle inşa edilen sivri, basık veya yuvarlak kemerli örtü sistemi.
Kerevet	:Ahşap divan.
Kuş Takası	:Odaların avluya bakan duvar yüzeylerinde, gezenek veya dama yakın, kısmında, ışık takalarının üst kısımlarında, sağır duvarlarda, kuşların yuva yapması için yapılmış çeşitli şekillerde küçük nişler.
Küfeki	:Kefeki, Osmanlı dönemi yapılarında sık kullanılan, açık renkli, kolay işlenen bir taş çeşidi (Ocaktan çıktığında yumuşak olup zamanla sertleşir).
Loğ	:Toprak damlarda, toprağı sıkıştırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş silindir.
Moloz taş	:Hampara da denilen şekilsiz doğal dolgu taşı.
Nahit	:Kesme Urfa taşı.

Neccar	:Marangoz.
Seki	:Oda ve özellikle avlu duvarlarına bitişik üzeri şapla kapatılmış yükselti.
Seki altı	:Oda girişinde ayakkabıların çıkarıldığı bölüm (Genel).
Seki üstü	:Seki altından birkaç basamak yüksek kotta, odanın kullanılan bölümü (Genel).
Taka	:Pencere.
Teşt	:Bakır leğenlerin büyük boyutlu olanları.
Tetirbe	:Genişliği 1.5-2.5 m, uzunluğu, 5-15 m. olan dar çıkmaz sokaklar.
Zerzembe	:Avlu zemininden düşük kotta düzenlenen kiler.

1. GİRİŞ

Taşınır ve taşınmaz tüm kültür varlıkları, toplumların geçmişlerine ışık tutmaları açısından çok önemlidir. Taşınmaz kültür varlıklarından olan tarihi yapıların, geçmişe olduğu kadar, geleceğe de ışık tutacak önemli kaynaklar olması açısından, korunması bir zorunluluk hale gelmesi istenir.

Tarihi yapıt: Tarihi niteliği olan geçmişten kalan eserlerdir.

Eski eser: 25 Nisan 1973 günü, 1710 sayılı, Eski Eserler Kanunu'ndaki tanıma göre, "tarihten önceki devirlere ait olup, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan, yerüstünde, yer altında veya su içindeki bütün yapılara, taşınır ve taşınmaz mallara, aynı nitelikteki her türlü belgeye eski eser denir. "23 Temmuz 1983 günü Resmi Gazetede yayınlanan, 1710 sayılı yasayı ortadan kaldıran 21. 7. 1983 günü 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'nda Kültür Varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan, yerüstünde, yeraltında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmıştır (Bektaş, 1992; 64).

Taşınmaz kültür varlıkları: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Url.1). Tarihi yapıların onarımı, 1983 yılında kabul edilen, 11. 06. 2005 tarihinde resmi gazetede güncellenen Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2863 sayılı kanunu ile, koruma kültür varlıkları yapı esaslarını içeren yönetmelikler doğrultusunda, koruma bölge kurulunun izin ve onayı ile yapılması mümkündür (Url.1, Url.2).

Tarihi yapılar, zamanla yıpranıp bozulabildiği gibi, işlevini de kaybedebilmektedirler. Zamanla işlevini kaybeden bu yapıların korunurken bir bütün olarak ele alınmasının, özgün malzeme, mimari ve mekansal karakterlerini koruyarak, yeni işlevlerle kullanılmaya devam edilmesinin doğru olacağı düşünülmektedir. Tarihi yapının yeni işlevinin özgün yapı ile uyumlu olmasına gayret edilir.

Tarihi yapıların korunması ve restorasyon hakkında uluslararası bir çerçeve belirleyen bir antlaşma olan 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nde de, Kültür varlığının

korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumak olduğu, kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir (Url.3).

Bu çalışmanın konusu, tarihi yapıları koruma kapsamında, geleneksel Urfa konutlarının yeniden işlevlendirilmesi açısından konukevine dönüşümünün irdelenmesidir. Bu bağlamda, özgün Urfa konutlarının çevresel, mimari ve mekansal değerlendirilmesi yapılarak, konukevi dönüşümündeki değerlendirmeler ele alınmıştır.

Öncelikle geleneksel Urfa konutlarının, çevresel ve iklimsel özellikleri, mimari özellikleri açısından, planimetrisi, cephe özellikleri yapım tekniği ve malzeme konuları incelenerek, iç mekan kimliği açısından, kullanıcı yapısı, günlük yaşam ve mekan, mimari elemanlar, dış yüzey, iç mekan bezeme biçimleri değerlendirilmeleri yapılmıştır. Devamında, turizme katkısı düşünülerek yeniden işlevlendirilen Urfa konutlarının konukevine dönüşümünde çevresel değerlendirilmesi ve mimari açıdan, planimetrik, cephe ve yapısal değerlendirilmeleri yapılmıştır. İç mekan kimliği açısından, aidiyet, konfor, kullanıcı yapısındaki değişim, işlevsel değişim, mimari elemanlardaki değişim ve eklentiler incelenmeye çalışılarak, Urfa'daki konukevlerinin örneklerle değerlendirilmesi yapılmış, yeniden işlev verilmesine ihtiyaç duyulan konutlar içerisinde yer alan Hacı Abo Evinin, konukevi kapsamında restorasyon öncesi ve sonrası, iç mekan açısından irdelenmiştir.

1.1.Amaç

Bu çalışmanın amacı; kültür mirası olan tarihi yapılarımızın korunmasına örnek teşkil edebilecek, geleneksel Urfa konutlarının, yaşatılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için, yeniden işlevlendirme kapsamında konukevi olarak kullanımının mekansal değerlendirilmelerle irdelenmesidir.

Yeniden işlevlendirilen geleneksel Urfa konutlarının, yeni işlevler arasında yer alan konukevine dönüşümü esnasında, ne gibi sorunlarla karşılaştığı, nasıl çözümlendiği örneklerle incelenip, işlevsel uygunluk derecesinin tespit edilmesine

alışılarak, tarihi yapılarımızın korunması kapsamında, ileride yapılacak yeni uygulamalara örnek teşkil etmesi hedeflenmektedir.

1.2.Kapsam

Bu alışma, tarihi yapılar içerisinde yer alan, zamanla işlevini kaybeden geleneksel Urfa konutlarının mimarisini, koruma yaklaşımları çerçevesinde, yeniden işlevlendirmeye ihtiyaç duyulma nedenlerini, verilen konukevi işlevinin, çevresel, konum, mimari ve iç mekan açısından değerlendirilmesi ve çözüm analizi konularını kapsamaktadır. Bu bağlamda incelenen örnek yapıların yanı sıra çalışma konusu Hacı Abo Evinin, konukevi kapsamında detaylandırılmasıdır.

1.3.Yöntem

Konunun belirlenmesinin ardından, çalışma yöntemi ve planı oluşturulmaya çalışılmıştır. Konunun irdelenmesi aşamasında;

1. Literatür araştırması,
2. Tarihi kaynak araştırması
3. İlgili yasa ve yönetmeliklerin incelenmesi,
4. Yerinde yapılan gözlem ve araştırmalar,
5. Elde edilen verilerin analizi ve buna örnek bir proje uygulaması,

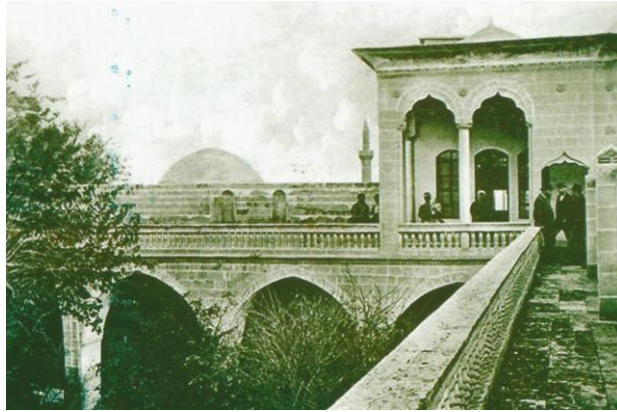
bu çalışmada bilgiye ulaşmakta kullanılan yöntemleri oluşturmaktadır.

2. GELENEKSEL URFA KONUTLARININ MEKANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Urfa'da, köklü bir mimari gelişimin varlığını duyuran yapıların başında konutlar gelmektedir. Dışa çok az açıklıkları bulunan bu konutlar, Şanlıurfa'da oluşan Türk mimarisi hakkında en iyi ipucunu veren yapılardır (Alper, 1987; 68). Şanlıurfa'da tarihi dokuyu oluşturan yapılar içerisinde, geleneksel konutlar güçlü bir yapı kültürü oluşturmaktadır (Karlıklı ve Ertem, 1998; 136).

Anadolu geleneksel konut mimarlığı içinde önemli bir yeri olan Urfa konutlarının oluşumunda pek çok etken mevcuttur. Yazları 40-45⁰ C'yi bulan sıcak ve kurak iklimin etkisiyle, Kuzey Mezopotamya süsleme ve yapım tekniklerinin yöre gereçleriyle biçimlenmesi sonucu oluşmuştur (Karlıklı ve Ertem, 1998; 136). Ayrıca Urfa konutlarının oluşumunda, iklimin, dini inanışların, sosyal geleneklerin ve aile yaşamının da etkisi büyüktür (Oymak, 1998; 38).

Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi, belirtilen etkenlerle meydana gelen Şanlıurfa konutları bir tasarım ve yapım geleneğine bağlı olarak, zamanın koşulları ve olanakları ile oluşmuş, Şanlıurfa mimarisinde önemli bir yeri olan yapı tipleridir (Şekil.1).

Şekil.1. Kalker taşından yapılmış bir Urfa evi
(H. Grothe,1909, Aktaran:Kürkçüoğlu, C., 2008; 145)

Mekan-ışık; Mekan, içerisinde insanların eylemlerini sürdürmesine elverişli, onları çevreden belli bir ölçüde ayıracak, sınırlanan ve sınırları gözlemciler tarafından algılanabilen bir ortam oluşturur. Mekan hareketle belirlenir ve hareket ancak boşlukta mümkün olabilir. Bu hareket, sadece canlıların hareketi değil, insan bakışının mekan sınırlarına uzanan görsel hareketi olarak da söylenebilir. Sınırlanan

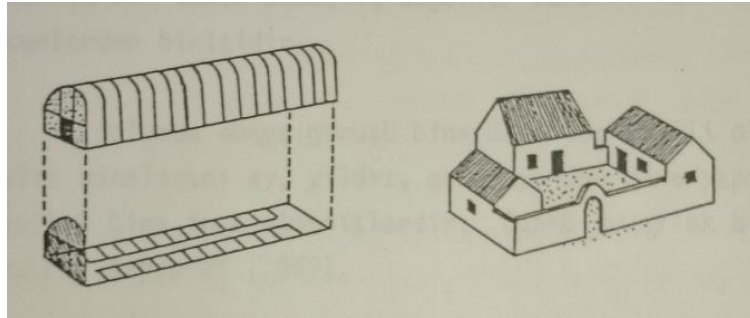
boşluğun niteliklerinin görülmesini sağlaması açısından ışık mekanın ayrılmaz bir parçasıdır ve mekan ışıkla var olur (Kuban, 1992; 15).

Mekan ve iç mekanlar; Mekan sınırları olan boşluktur. İç mekan ise, duvar veya bir takım bölme elemanlarıyla bölünmüş veya bölünmemiş, dıştan sınırları fiziksel olarak belli olan alan, boşluk veya yapıların içte kalan kısımlarıdır. İç mekânlardaki sınırlamalardan amaç, konforla birlikte mahremiyeti de sağlamaktır. İç mekan tasarımında işlev, oldukça önemli bir unsurdur. Bu mekânlarda yaşayan insanların kullanım amaçlarına, görev ve faaliyetlerine göre tasarım yapılır. Aynı zamanda da keyifli ve rahat bir ortam yaratılmaya çalışılır (Url.4).

Ünlü mimarlık kuramcısı Bruno Zevi'ye göre; "*İçmekanı, kentsel mekanı, ekonomik, toplumsal, entelektüel, teknik, işlevsel, mekansal, dekoratif değerleri ile coşku ve hayranlık yaratan yapı, mimarlık yapıtıdır*" (Aktaran: Hasol, 1993; 305). Burada, mimarlık yapıtının oluşumunda, diğer etkenlerin yanında iç mekânın önemi de vurgulanmaktadır.

Korunma, barınma ve güvenlik, toplumların yaşamlarını sürdürebilmek için önde gelen gereksinimleridir. Toplumsal yapı ve kültürel değerler, mekânların biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Türk evlerinde tarıma dayalı bir düzene sahip olmaları ve gelir kaynaklarının aynı olmasından dolayı aile bireyleri bir arada yaşamaktaydı. İşlerin yapılabilmesi için kalabalık aileye ihtiyaç duyulurdu. Bu unsurlar bina büyüklüğünü belirlemede etken olmuştur. Aynı zamanda büyük ailelerin konut tiplerinde de farklılıklar oluşmuştur (Şekil.2).

Türk konutlarında, aile bireylerinin bir arada yaşadığı geniş ailelere göre planlanan bu düzende kısıtlı kadın ve erkek ilişkisi, bu konutları haremlik ve selamlık olarak ayırmıştır (Özbek, 1990; 27).

Şekil.2. Geniş ailelere göre inşa edilen plan tipleri
(Rapoport 1969, Aktaran:Özbek, 1990; 27)

Bu durum geleneksel Urfa konutları içinde geçerlidir. Geleneksel konutların kullanımları, geniş ve ataerkil aile yapısı olarak tanımlanan, baba, ana, evli erkek çocukları ve eşleri, evlenmemiş çocukları, en az iki kuşaktan oluşan aile bireylerden oluşan çok nüfuslu ailelere göre uygun olacak şekilde, haremlik ve selamlıklı dışa kapalı inşa edilmiştir.

Urfa konutlarında, evin genellikle harem ve selamlık gibi iki bölüme ayrılmış olması ve dış dünyaya kapalı olarak oluşmasında, iklimin ve geleneksel yaşam şeklinin mekansal yansımaları olduğu söylenebilir. Ayrıca ev sahibinin ekonomik durumuyla bağlantılı olarak evin büyüklüğü, oda sayıları, süsleme ve bezemeleri farklılık göstermektedir.

2.1. Mimari Özellikleri

Birçok medeniyetin yaşadığı Şanlıurfa üzerinde Anadolu ve Mezopotamya gibi medeniyet merkezleri ile birlikte, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar gibi birçok medeniyetlerin yaşamış olması, Urfa mimarisinin oluşumunda etkili olmuştur. Urfa, geçmişin izlerini taşıyan, tarihi miras ve kültürel değerleri ile dünyanın önemli illeri arasında yer almaktadır.

Şanlıurfa geçmişte, seyyahların da ilgisini çeken bir yerleşim yeri olmuştur. Cuinet'e göre, Şanlıurfa kentinin görünümü, Haçlılardan kalma yapılarla birlikte 1890 yıllarında, Müslüman ağırlıklı bir Arap kenti karakterini yansıtmaktadır. Bugünkü durumu ise, yerli geleneklerin egemen olduğu bir İslam kenti ve mekansal yapı özelliklerinin özgün çizgilerini yansıtmaktadır (Alper, 1987; 6).

Helenistik dönemden başlayan anıtsal özelliklere sahip bir taş mimari geleneğini yaratan, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ortaya çıkan İslami denilecek biçimler, Selçuk Atabeyleri, Eyyûbiler ve Memluklar zamanında çıkmıştır. Haçlılar döneminde etkisiyle bu bölgelerin konut mimarisinin örneklerini Mardin, Diyarbakır, Gaziantep ve Urfa'nın özgün konutlarının bazılarında görmek mümkündür. Bu konutların temel öğeleri, ortaçağ Memluk mimarisinde görülen avlu ve eyvanlardır (Kuban, 1995; 229).

İslam kültüründe, saray ve büyük evlerde eski bir gelenek olan konutların erkek ve kadın bölümlerine ayrılması, Müslüman ve Arap geleneğinin hakim olduğu Güneydoğu' da görülür. Harem bölümü evin daha geniş alanını kaplamaktadır. Özellikle harem ve selamlık ayırımı varlıklı ailelere ait büyük konutlarda göze çarpmaktadır. 18. ve 19. yüzyılda bu ayırımın genelleştiği söylenebilir ve Edirne'de, Anadolu Hisarı'nda, Kanlıca' da ve daha çok örnekleri mevcuttur (Kuban, 1995; 150-151).

Geleneksel Urfa konutlarının mimari karakteristiğini oluşturan unsurlar içerisinde, bölgenin iklim koşulları, coğrafik özellikleri, insanların yaşam şekli ve gelenekler ile birlikte bölge üzerinde yaşayan medeniyetlerin etkilerini de saymak mümkündür. Bunun sonucunda, planlama açısından haremlik ve selamlıkları olan, malzeme ve yapısal olarak, kalın taş duvarları, düz damları, tonozlu kemerleri ve bezeme teknikleri ile bütünleştirilmesi sağlanmak istenen bir mimari ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Çevresel Özellikler ve İklimsel Etkiler

İçinde yaşanılan yapının birey için bir kabuk, onu çevreleyen daha geniş çevreyi temsil eden toplum için de ikinci bir kabuk olduğunu söylemek mümkündür. Çevre, toplumun kültürel ve sosyal durumunu, ekonomik ve politik yaşantısını, teknolojik imkanlarını yansıtır (Kuban, 1992; 9). Farklı disiplinlerin yorumları ile çevreyi ayırt edici kavramlar ortaya çıkmış ve çevre, coğrafya bilimcileri açısından, geleneksel olarak toprak yüzey biçimi ve iklimden oluşan fiziksel çevre, mimarlar açısından, insanların oluşturduğu yapılardır (Gür, 1996; 38).

Güneydoğu Anadolu Bölge'sinin orta Fırat bölgesinde yer alan Şanlıurfa, doğuda Mardin, Kuzeydoğuda Diyarbakır, Kuzeybatıda Adıyaman, Batıda Gaziantep, Güneyde Suriye toprakları ile çevrilidir.

Şehrin kuruluş yerinin belirlenmesinde, iklim, su durumu, güvenlik, verimli tarım arazilerinin varlığı gibi doğal şartlar ve fiziksel çevre, etken olmuştur (Url.5). Urfa şehrinin kuruluşunda, din ve ticaret, sosyal hayata yön veren etkenler olarak birinci derecede etkili olmuştur ve şehir yerleşim çekirdeğinde Ulu Camii ve eski ticari merkez yer almıştır. Eski yerleşim alanı, güneyde kaleden, kuzeyde Karakoyun

Deresine, batıda Suruç yolundan, doğuda Akçakale yoluna kadar uzanmıştır (Akkoyunlu, 1989; 5- 6), (Şekil.3).

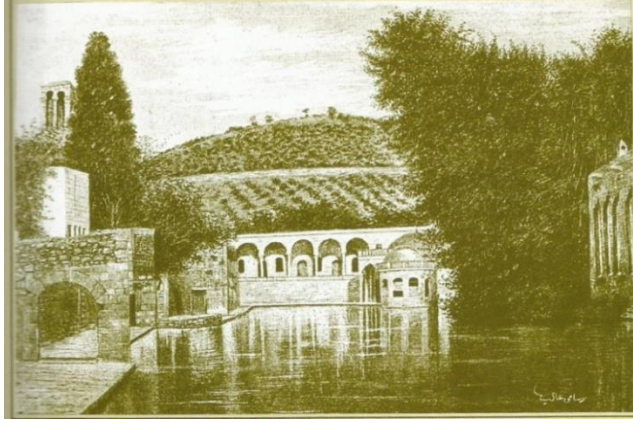

Şekil.3. Urfa Kalesinden Bakış,1908
(Hugo Grothe, Aktaran: Kürkçüoğlu, C., 2008; 51)

Kutsal mekanlar olarak kabul edilen, Halil-ür-rahman ve Aynı-zeliha gölleri de şehrin güneyindeki ilk yerleşim bölgesi yakınında bulunmaktadır (Şekil.4). Bu açıklamalardan, doğal şartlar ve fiziksel çevrenin yerleşimde önemli etkenler olduğu anlaşılmaktadır. Ticaret mekanlarının bulunduğu eski çarşı, bu bölgenin yakın çevresinde yer almıştır ve kent, çarşı etrafında gelişmiştir.

Konut alanları ise, az eğimli ve sınırları düzgün olmayan parseller üzerinde, bitişik nizam olarak inşa edilmiştir (Karlıklı, 1998; 136). Geleneksel konutlar, genellikle sokak aralarında yer almaktadır.

Geleneksel Türk evlerinde, mimari biçimleniş ve plan tipolojisinin oluşmasında da en önemli faktörlerden biri iklim koşullarıdır. İklimin etkisiyle, bazı bölgelerde içe dönük, iç avlulu evler oluşturulduğu gibi, tüm mekanların dışa dönük düzenlenen türleri de vardır. Aynı mimari geleneklere sahip bölgelerde bile iklim farklılaşmasından dolayı, farklı yerleşme dokuları ortaya çıkmıştır. Örneğin, sıcak ve nemli iklime sahip Cidde evleri rüzgara açık, çok cepheli plan tipine sahip iken, sıcak ve kuru iklim özellikleri olan Mekke evleri birbirine bitişik kent dokusu oluşturmaktadır (Eyüce, 2005; 76- 77).

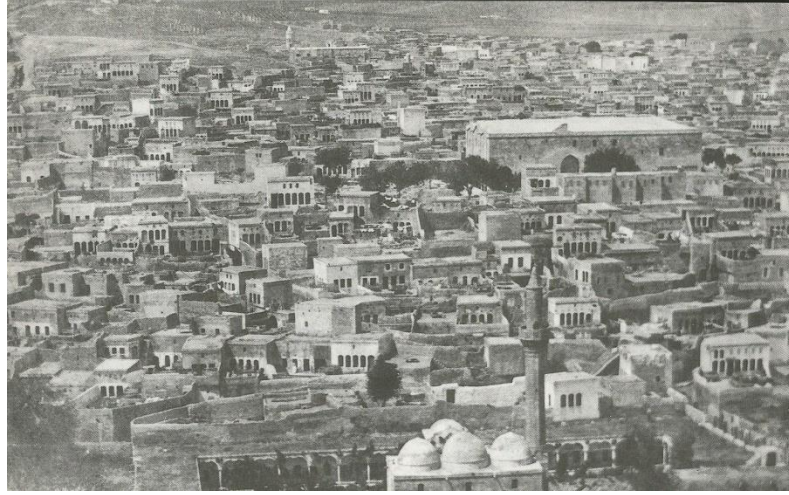

Şekil.4. Halil-ür Rahman Gölü ve Medresesi (Serveti Fünun Mecmuası, İstanbul 1308 (1892). C. 3, Aktaran: Kürkçüoğlu, C. 2008; 25)

Anadolu'nun her bölgesinde farklı özelliklere sahip iklim yapısının etkileri genel mekan kimliğinden çok, yapının konumunu, yönü ve yapım tekniğini etkilemesi söz konusudur (Küçükerman, 1995; 65). Soğuk bölgelerde ısı kaynağı içerdedir, dışarıya çıkmasına engel olunmak istenir, sıcak bölgelerde ise sıcak havanın içeriye girmesine engel olunmak istenir. Bu durumda yapının yönlendirilmesi, biçimlenişi ve kullanılan malzeme ve teknik önem kazanır (Özbek, 1990; 7).

Şanlıurfa ili enlem olarak ekvatora yakındır. Deniz etkisinden uzak bir bölgede olduğundan, Şanlıurfa'da karasal iklim özellikleri görülür. Yazları kurak ve sıcak, kışları ise serin ve yağışlı geçmektedir. Atmosfer yeteri kadar nemli olmadığı için, karalar, çabuk ısınır çabuk soğur. Bu sebeple gece ile gündüz ve yaz ile kış ortalama sıcaklıkları arasında büyük farklar vardır. Bu sıcaklık farkları, yaz aylarının aşırı sıcaklığı, Şanlıurfa konutlarında da etkili olmuş, malzeme seçimi ve plan tipolojisinde önemli rol oynayarak, içe dönük iç avlulu evlerin oluşumunda büyük etken olmuştur.

Kent ölçeğinde, geleneksel Şanlıurfa konutlarında izolasyon özelliği olan taş kullanılması, konutu çevreleyen, kalın ve yüksek duvarlar, konutların yan yana ortak duvarlarının olması, üzeri kabaltılı dar sokaklar, sıcaklığı hafifletme amacıyla oluşturulmuş genel çözümlerdir. Urfa konutlarının parsel sınırları genelde düzgün değildir. Konutlar, bitişik nizam olarak planlanmıştır ve birbirini görmeyecek konumdadır (Şekil.5).

Şekil.5. 19. Yüzyıl sonlarında Balıklıgöl ve çevresi (Kürkçüoğlu, C., 1995; 28)

Konutların içe dönük olması, sokakların dar ve yüksek duvarlı olması, kabaltılı sokaklar, tetirbeler, genel yerleşim ve planlama özellikleridir. Kabaltı; sokağın üstten tonozla örtülü olan bölümüdür (Şekil. 11). Tetirbe; yaklaşık genişliği 1,5-2,5 m, uzunlukları ise, 5-15 m. olan dar çıkmaz sokaklardır (Şekil.6).

Bitişik nizam yapılaşma, her evin giriş kısmında bir yol ihtiyacı, çıkmaz sokakların oluşmasına neden olmuştur. Tetirbeler, evlerin sokak kapısı ile son bulmaktadır ve bu çıkmaz sokaklara mahallenin ana yollarından ayrılarak evlere uzanan özel yollar demek mümkündür (Akkoyunlu, 1989; 11). Tetirbe içerisinde bir veya birden fazla evin girişi yer alabilmektedir.

Güllüoğlu sokak

Kaleboynu sokak

Şekil.6. Tetirbe görünüşleri (2014)

Konut ölçeğinde genel çözümler, bölgenin yağış durumu, rüzgarın yönü, çatı ve saçak boyutlarını etkileyen özelliklerdir. Duvar kalınlıkları, kapı pencere boşlukları, ısı kaybını en aza düşürecek şekilde ve doğal havalandırmaya imkan verilecek şekilde boyut ve biçimlerde oluşturulmuştur. İç mekanlarda, üstü açık

avlulu ve çevresindeki yarı açık mekanlar olan, üç tarafı ve üstü kapalı, avluya bakan yönü açık eyvanlar, sıcak iklimin ortaya çıkarmış olduğu plan tiplmesidir. Kışlık eyvanlar; daha küçük ve güneye, yazlık eyvanlar ise; daha büyük ve kuzeye yönlendirilmiştir. Odalardaki havalandırma takaları denilen üst pencereler de sıcak iklimin ortaya çıkardığı özelliklerdendir.

Yukarıda sözü edilen düzenlemeler, geleneksel Urfa konutlarının çevresel yönden de, yaz ve kış kullanımları düşünülerek inşa edilmiş olduğunu göstermektedir.

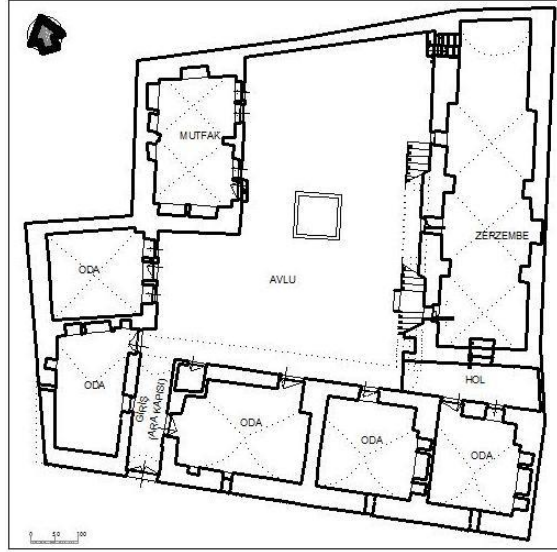
2.1.2. Geleneksel Urfa Konutunun Planimetrisi

İçe dönük bir plan yapısına sahip olan Urfa'daki konut geleneğinde, önemli bir yeri olan ve mekansal ayrışma olarak, ev halkının ailece yaşam sürdürdüğü haremlik ve erkek misafirlerinin ağırlandığı selamlık olmak üzere iki bölüm halinde olması planlama özelliklerinden biridir. Selamlık bölümünden bir kapıyla haremlik kısmına geçilir. Bazı örneklerde, bu iki bölüme dışarıdan ayrı kapılarla girilmekte veya konutun haremlik bölümünden dışa açılan ikinci bir kapısı (servis kapısı) bulunmaktadır. Sosyal yapı ve yaşam biçiminin etkisiyle oluşan bu planlama şekli genellikle varlıklı geniş ailelere göre yapılmış büyük evlerde görülür.

Selamlık bölümünde, daha küçük bir avlu (hayat), bir veya iki oda, eyvan, ahır (develik) ve tuvalet bulunmaktadır. Gelen erkek misafirler selamlık kısmında ağırlanmaktadır. Genellikle harem kısmının görülebileceği kaygısıyla selamlık kısmı tek katlı planlanmıştır. Selamlık kısmı iki katlı yapılmış olsa bile ikinci kat harem bölümüne aittir (Kürkçüoğlu, 2002; 59).

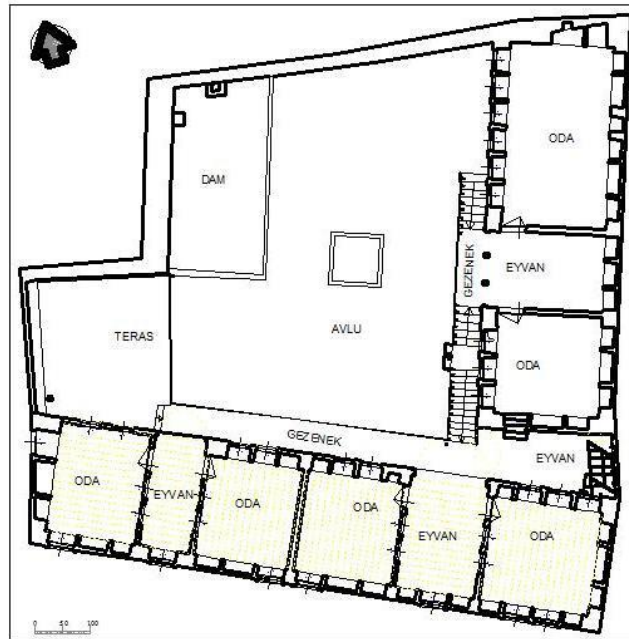
Haremlik bölümünde ise, evin asıl bölümlerini oluşturan mekanlar bulunur. Daha geniş bir avlu (hayat), avlu içerisinde havuz, kuyu, çiçeklik ve çevresinde, eyvanlar, odalar, tandırlık (mutfak), zerezme (kiler veya depo olarak kullanılan, avlu kotundan düşük kotta düzenlenen oda) ve hamam bulunmaktadır. En fazla iki katlı olan konutlarda harem her iki katta da yer alır. Tek avlulu örneklerde mevcuttur. Tek avlulu plan tiplerinde de, ortada bir avlu ve çevresine mekanlar dizilmiştir. Şekil.7' de yer alan örnek plan tipinde görüldüğü gibi, zemin katta avlu ve

çevresinde, kiler veya depo amaçlı kullanılan zerrzembe, mutfak, odalar, ara kapısı ve evin giriş kapısı olduğu görülmektedir.

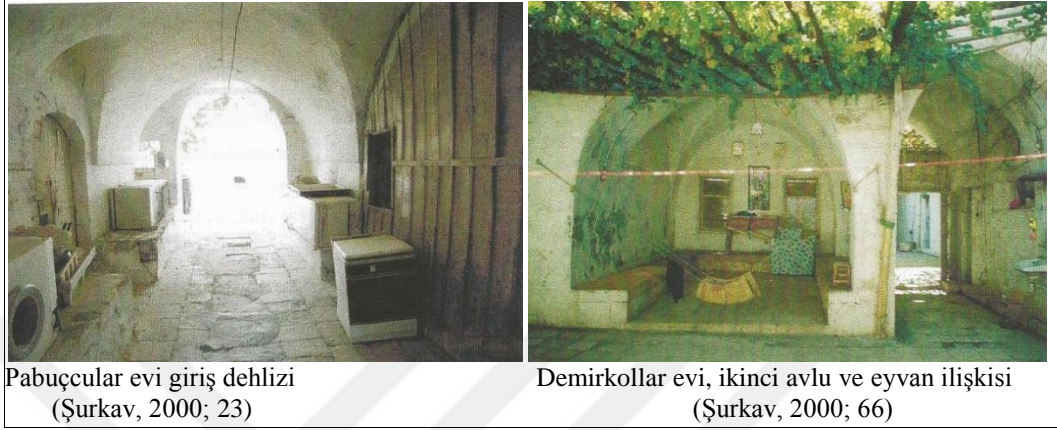
Şekil.7. Örnek zemin kat planı-Sezer evi (Altıparmak, C. Arşivi, 2010)

Şekil.8' de görülen Sezer Evi'nin birinci katında, cephesi kuzeye yönlendirilmiş iki eyvan, cephesi batıya yönlendirilmiş iki eyvan, odalar, bu mekanların önünde gezenek ve avluya bağlanan merdiven olduğu görülmektedir. Gezenek; üst kattaki mekanların (odalar, eyvanlar) önünde bulunan, mekanlar arasındaki ulaşımı sağlayan ve merdiven ile avluya bağlanan üzeri açık veya kapalı geçiş alanıdır.

Şekil.8. Örnek birinci kat planı-Eyvan oda ilişkisi-Sezer evi (Altıparmak, C. Arşivi, 2010)

Geleneksel Urfa konutlarında, zemin katlarda, güvenlik ve mahremiyetin de etkisiyle genelde sokağa bakan, giriş kapısı dışında açıklık bulunmaz. Sokak kapısından ara kapısına, devamında avlu ve diğer mekanlara geçilir (Şekil.9). Planlamada önemli bir yeri olan eyvanlar; mevsimlik kullanımlar düşünülerek bir veya birden fazla sayıda olabilmektedir.

Şekil.9. Konut giriş kısmı ve ikinci avlu ile eyvan ilişkisi görünümü

Avlu, Urfa konutlarında, bir diğer önemli mimari öğedir. Avlulu ev tipinde, evlerin bitişik düzenlenmesi, avlunun iç kısımda bulunması, oda, mutfak, servis mekanları gibi tüm mekanların avluya, odaların eyvana açılması, oda, eyvan ve avlu ilişkilerinin güneş ışınlarının kırılmasına, aynı zamanda kış aylarının ise kuru soğuklarını kırmaya yarayan bir planlama özelliğidir.

Bütün bunlardan da anlaşılmaktadır ki; geleneksel Urfa konutları belirgin bir planimetrik yapıya sahiptir.

2.1.3. Cephe Özellikleri

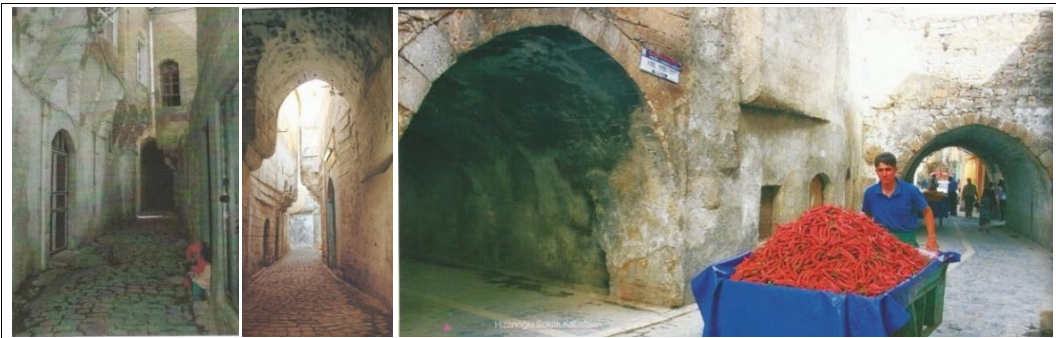
Dıştan bakıldığında yalın görünümüne sahip olan geleneksel Urfa konutları, içerden bezemeleri, süslemeleri olan, zengin bir yapıya sahiptir. Sokağa ve dışa kapalı olan bu konutlar, sokak tarafında, korunma amacıyla, kalın ve yüksek duvarlarla çevrilidir. Bu duvarlar, korunma amacının yanında, Urfa'nın sıcaklığına karşı, sokakların da gölgeli olmasını sağlamaktadır. Eski yerleşim bölgesindeki Urfa sokakları, bazalt taşla döşelidir ve oldukça dardır (Şekil.10).

Şekil.10. Eski Urfa sokaklarından görünüm (Kürkçüoğlu, C. Arşivi)

İkinci katlarındaki bazı bölümler, sokak tarafında konsol çıkımlar şeklinde oluşturmuş, bazı bölümler ise sokağın bir bölümünü, kabaltı örtü sistemi ile üstten kapatmıştır. Kabaltı; sokak genişliğinde, derinlemesine uzanan, sivri kemerli tonoz şeklinde, bir örtü sistemidir (Akkoyunlu, 1989; 10). Bir başka tanımlamaya göre kabaltılar; sokağın bir bölümünü kapatan, beşik tonoz, çapraz tonoz örgü sistemleriyle inşa edilen sivri, basık ve yuvarlak kemerli bir örtü sistemidir (Mızrak, Kürkçüoğlu S, 2012; 29).

Belli bir forma sahip, hem cephe zenginliği, hem üzerinde odaları barındırması ve sokakların gölgeli olmasını sağlaması açısından, işlevsel olarak da kabaltılar, Urfa sokaklarının en önemli karakteristik özelliklerinden biridir (Şekil.11).

Yorgancı sokak ve Hızanoğlu sokak kabaltıları
(Şurkav, 2000; 8, Mızrak ve Kürkçüoğlu, 2012; 30-32)

Şekil.11. Urfa'daki kabaltılardan görünüm

Urfa'nın kabaltıları içerisinde; Hacı Abo kabaltısı, Abdülvahit kabaltısı, Ali Konak kabaltısı, Ateş Bey kabaltısı, Arabizade kabaltısı, Ceğirli Camii kabaltısı, Cın Kuyusu kabaltısı, Ellave kabaltısı, Ermenilerin kabaltısı, Hacı Bakım kabaltısı, Hacı Ramazan kabaltısı, Hacı Ramazan Ağa kabaltısı, Halil-ür Rahman kabaltısı, Hacı

Tevfik kabaltısı, Hacı Hüseyin ağa kabaltısı, Harrankapı kabaltısı, Hızanoğlu kabaltısı, 5 Kefiyelerin kabaltısı, Köse Halil kabaltısı, Muhtesiplerin kabaltısı, Ocakoğlu kabaltısı, Saraçlar kabaltısı 6, Siverekli Ali Efendi kabaltısı, Şemsi Bey kabaltısı, örnekleri verilebilir (Mızrak, Kürkçüoğlu S. 2012; 31).

Geleneksel Urfa konutlarının üst katlarındaki konsol çıkmalar, sokağa biçim, hareket ve cephe zenginliği kazandırmaktadır (Şekil.13). Bu konsollardaki, sakallı motif ve kemer bezemeleri, ev sahibinin sosyo-ekonomik durumunun belirtisidir (Karlıklı, Ertem, 1998). Genelde eyvan kemerlerinde, dış şeklinde palmet motifler sıralanmıştır ve bu motifli kemer, yörede sakallı kemer olarak bilinmektedir (Akkoyunlu, 1989; 180) (Resim.12). Dışa açılan pencereler, çoğunlukla üst katlarda, konsol çıkmalar ve kabaltı üzerindeki mekanlarda yer alır (Şekil.13).

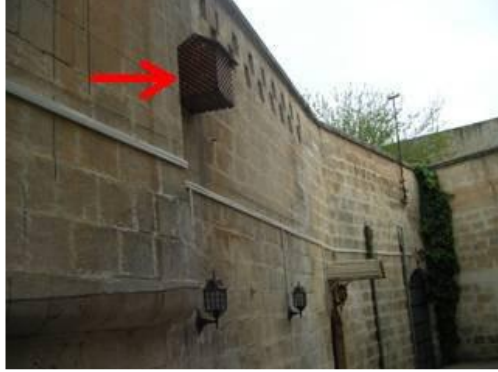
Şekil.12. Eyvan iç kenarlarındaki sakallı kemer görünümü (Hacibanlar evi-Mutfak Müzesi, 2014)

Şekil.13. Bir konutun sokaktan görünümü (Kürkçüoğlu, C. Arşivi)

Pencere üstlerindeki kemerli lentolar, demir korkuluklar, ahşap pencere kafes ve korkuluklar üst kattaki konsollarla uyum halindedir. Bazı konutlarda, dışarıdan gelenleri görebilmek için, sokak kapısı yönündeki, dam korkuluk duvarlarına, dışarıdan içerisi görünmeyecek biçimde, küçük pencere ve önünde kafesle kapatılmış

gezenek takaları (pencere) yapılmıştır (Şekil.14). Urfa konutlarının cepheleri, kat adetlerine, avlu, eyvan ve oda gibi mekanların sayılarına, büyüklüklerine, açık, yarı açık, kapalı olmasına göre değişiklik gösterir.

Şekil.14. Gezenek takaları (Url.6)

Tek eyvanlı tiplerde eyvan genellikle ortada bulunur ve esas cepheyi oluşturur. Birden fazla eyvanlı örneklerde, eyvan iki yanda veya cephenin bir yanında düzenlenen örnekleri mevcuttur. Mevsimlik kullanımlar düşünülerek, avlunun farklı yönlerinde düzenlenen eyvanlar, Urfa konutlarının planlamasında olduğu kadar, cephe oluşumunda da, en önemli belirleyici öğelerden biri olmuştur. Eyvan kemerleri, yapı elemanları, avluyu çevreleyen mekanların duvarları ve üzerlerindeki taş süslemeler, bezemeler, yapımda kullanılan malzemeler, planlama gibi bütün bu unsurlar ise iç cepheyi zenginleştiren özelliklerdir.

2.1.4. Yapım Teknikleri ve Malzemeler

Geleneksel Urfa konutlarında, yapı malzemeleri olarak, genellikle taş, ahşap ve metal kullanılmıştır. Taş olarak; kalker, ahşap olarak; iç mekanlarda ıhlamur, ceviz, meşe ağacı, metal olarak ise; demir ve saç malzemeler kullanılmıştır. Taş malzemeler, taşıyıcı ve bölücü duvar niteliğinde ve dışta, ahşap malzemeler ise iç mekanlarda kullanılmıştır.

Urfa konutları yığma sistemle inşa edilmiştir ve kullanılan malzeme taştır. Bunun nedeni; bölgede malzemenin zengin biçimde bulunmasıdır. Örneğin; Diyarbakır'da yapılarda taş kullanımı, kentin lavlar üzerinde kurulu olmasına bağlı, Karadeniz' de ise yapılarda ahşap kullanımı, bölgenin ormanlık oluşundan

kaynaklandığı ve bunlara bağlı olarak insanların kolayca ulaşabildikleri malzemeleri tercih etmelerinin bir sonucudur.

Genel olarak kullanılan malzemeler, yapı türlerine göre de değişkenlik göstermiştir. Örneğin, eğitim tesisleri ve dini yapılarda taş, konutlarda taş ve ahşap birlikte kullanılmıştır. Bu durum malzeme kullanımında; yerel etkilerin yanı sıra, yapı türlerinin de belirleyici olabileceğini göstermektedir.

Türk geleneksel yapılarında, 19. yüzyıla kadar, yapı strüktüründe taş, ağaç ve toprak kullanılmıştır. Taş, kaba olarak ocaktan çıkarıldığı gibi kullanılmakta idi. Maden çağından sonra taş kesen aletlerle, taş mimarlığı gelişmeye başlamıştır. Taşın harçla kullanımı Roma çağında ortaya çıkmıştır. İzleyen dönemlerde Batı Ortaçağ'da gelişen Gotik üslubu ile eğrisel örtü sisteminin verdiği olanaklarla, zengin iç mekanlar ile ortaya konulan yapılar, taşın biçimsel yönden sınırlı olmadığını ortaya koymuştur (Kuban, 1992).

Mekani sınırlandıran öğeleri ayakta tutan sistem strüktür olarak tanımlanır. Geleneksel strüktür sistemleri taşıyıcı ve örtü olarak iki bölüme ayrılabilir. Taşıyıcı öğeler sürekli taşıyıcı olan duvarlar, tek taşıyıcı öğeler olan sütun ve ayaklardır. Duvar, genellikle, taşıyıcı ve sınırlayıcı özelliklerini birlikte taşır. Taşıyıcı duvarlar gelen yükü temele iletir. Örtüden ve yatay öğelerden gelen yükler ile duvarın kendi ağırlığı olan bu yükler duvar genişliğini belirler. Örtüden gelen yükler tek tek noktalara toplanabildiği zaman, taşıyıcı sistem, sütun yada ayak adını alan tek taşıyıcılardan meydana gelir. Ayaklar ve duvarlar, örtü sistemine bağlı olarak biçimlenmiş ve sonuç olarak mimari biçim ve mekan, düşey sınırlama koşulları olduğu kadar, yatay sınırlama koşullarına bağlı olarak da oluşmuştur (Kuban, 1992; 40-45). Şekil.15' de Urfa' da aynı sistemlerle örtülü tonoz örnekleri görülmektedir.

Taştan yapılmış kalın duvarlar, tonozlu örtüler, düz dam ve çatılar, Urfa konutlarının genel yapısını oluşturmaktadır. Duvar kalınlıkları genellikle, 60-80 cm iken bazen 120 cm' e bile çıktığı görülmektedir. Duvarların kalın olması, taşıyıcı ve yalıtım özelliğinin yanında, iç mekanlarında, camhane ve niş yapma olanağı da sağlamaktadır. Bölücü duvarlar 15-25 cm kalınlığında, kesme taştan yapılmaktaydı.

Şekil.15. Tonoz örnekleri-Sezer evi (Öcal, A. Arşivi, 2009)

Urfa konutlarının kalın duvarlarında, duvarın her iki tarafı kesme taş, arası moloz taş dolgu yapılarak kullanılmıştır. Bu konutların çatıları genelde düz dam şeklinde olur ve üzerleri sıkıştırılmış toprakla kapatılırdı. İçten, çapraz veya beşik tonozlu olan çatı örtüsü, cephede sivri, basık, yuvarlak kemerli bir görünüm almaktadır (Şekil.16).

Şekil.16. Moloz ve kesme taş ile düz dam görünümü
Abacı evi (Öcal A. Arşivi, 2010)

Sıkıştırılmış toprakla kapatılmış olan bu damlarda, yağmur ve karların etkisiyle yumuşayan toprağı sıkıştırmak amacıyla, yağmur durduğu veya karlar eridiğinde, dam loğlama işlemi yapılmakta idi. Suyun toprağı eritmemesi için, sıkıştırılmış toprak üzerine, kül, kil, tuz ve toprak karışımı uygulanmakta idi.

Loğ, yollarda, toprak damlarda, yeri sıkıştırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş silindir demektir (Hasol, 1993; 293). Urfa'da, dam loğlama, sonbaharda yağmurlar başlamadan önce, kara taştan yapılmış silindirik bir taşın iki yanındaki yuvalara, Y şeklindeki ağaçların çatallarını veya demir bir malzemeyi takarak, loğ taşının bu malzemelerle döndürülerek çekilmesi işlemidir. Bu işlem damın büyüklüğüne göre bir kaç saat sürmektedir ve birkaç gün üst üste yapılmaktadır (Şekil.17).

Loğ taşı

Malatya'nın Erguvan ilçesi

Şekil.17. Loğ taşı (Url.7)

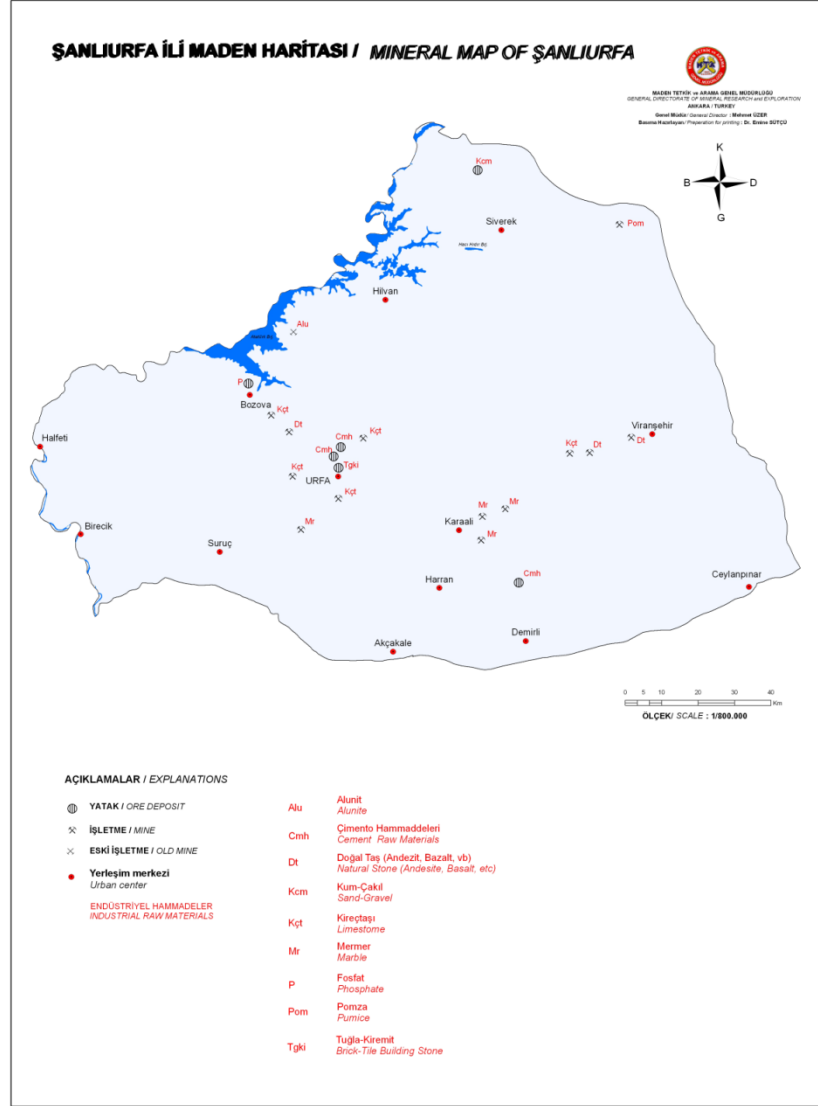
Zamanla, damların hemen hemen hepsi şapla kaplanmış olduğundan, loğlama işlemine ihtiyaç duyulmamaktadır. Çatılı örneklerde ise, çatılar dıştan saç kaplama, içten ahşap kaplama ile kapatılırdı. Üst katlarda, evin baş odasının sokak cephesinde, çeşitli boyut ve biçimlerde düzenlenen çıkmalar, taşların birbiri üzerlerinden kaydırılarak örülmesinden oluşturulmuştur (Karlıklı, 1998; 138). Taşlar belli bir taşıma gücüne sahiptir ve konsollarda taşlar, basamaklar halinde, birbiri üzerinden kaydırılarak istenilen mesafeye ulaşılır (Akkoyunlu, 1989; 161).

Şekil.18. Urfa evi-taş işlemeli çıkma görünümü (Oymak, 1998; 39)

Baş odaların sokak cephesinde, bindirme tekniği ile yapılmış çıkmalar, yalın cephelere hareket ve biçim zenginliği kazandırması, taş malzemenin strüktürel değerinin yanı sıra estetik değerinin de bir göstergesidir (Şekil.18). Urfa'daki geleneksel konutlarda örtü sistemleri ve taşıyıcı sistem, duvar kalınlıklarının belirlenmesinde, mimari biçim ve iç mekan kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Taş Yapı Malzemesi; Doğada çok miktarda bulunan taş, taşıyıcı gücü fazla ve hava etkilerine en fazla dayanan, basit işlemlerle yapıda kullanılabilen bir malzemedir (Kuban, 1992). Şanlıurfa'nın büyük kısmı kalker ile kaplıdır (Şekil.19).

Şekil.19. Şanlıurfa ili maden haritası (Url.10)

Yumuşak bir malzeme olan kalkerler, işlenmesi kolay olduğundan inşaat malzemesi olarak kullanılmaktadır. Sıcak iklime karşı yalıtım özelliği, yapı malzemesi olarak tercih edilmesinin diğer bir nedenidir. Bu sebeple, Şanlıurfa' da çok sayıda taş ocağı bulunmaktadır. Bu malzemeler taş ocağında işlenerek geleneksel evlerin inşasında etkin rol oynamıştır.

M.T.A verilerine göre oluşturulmuş, Şekil.19' da görüldüğü gibi, Viranşehir'de, doğal taş (andezit, bazalt), Bozova'da doğal taş ve kireçtaşı, Urfa

merkeze yakın çevrede, çimento ham maddeleri, kireçtaşı, tuğla, kiremit, Karaali'de, mermer malzemeleri ağırlıkta bulunmaktadır (Url.10). Taş ocakları, Şanlıurfa, Gaziantep yolu üzerinde ve Şanlıurfa'nın ilçesi Akçakale yakınlarında bulunmaktadır (Karaçizmeli, 2011). Kalker taşının ocaktan yeni çıkmış şekline ham taş denilir ve taş ocaklarından çıkartılan ham taşların adına, halk dilinde "Havara" denilmektedir (Url.11). Ocaktan çıkartıldığında yumuşak olan kireç oluşumlu bu taşlar, bir süre sonra doğayla temas sonrası sertleşme özelliği ile sağlam bir yapı malzemesi olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu taşlar, 24 cm yüksekliğinde, 50-60 cm uzunluğunda, 15-25 cm kalınlığında, düzgün kesilerek kullanılmıştır (Şekil.20).

Şekil.20.Kesilmiş taşların örülmesi
(M. N. Kürkçüoğlu Konağı restorasyon çalışması, 2007)

Kesilen bu taşlar arasına, hampara da denen moloz taşlar konularak, 60-120 cm kalınlığında duvarlar elde edilmiştir. Anadolu'nun Hristiyan çağında yaygın olan bu yapı tekniği Roma mimarisi etkisi altındadır. 24 cm yüksekliğindeki bu taşlarda, 1 cm kalınlığında, kül kireç denilen bağlayıcı harç kullanılmıştır. Bu harç, kül, kireç, küfeki veya kalker taşı tozu, su ve kireç karışımından elde edilmektedir (Akkoyunlu, 1989; 122). Kireç taşı tozu, hampara taşlarının toz haline getirilmesinden oluşur ve yakın dönem restorasyon çalışmalarında da bu tekniğe uyulmaktadır.

Yatayda derzle birlikte taşların yüksekliği 25 cm olan bu duvarlar düzgün normlar halinde örülmüştür ve yatayda örülen her taş sırasına, Urfa deyiimiyle kor denilmektedir (Akkoyunlu, 1989; 122). Dört kor taş yüksekliği 1 metre geldiği için ve o dönemlerde, yorgan ipi, lastik vs. satan satıcı kadınlar bu taş yüksekliklerini, ölçü birimi olarak kullanmışlardır ve metre kullanmaya ihtiyaç duymamışlardır

(Karlıkl, 1998; 140). Bu durum duvarların ne derece düzgün örüldüğünü göstermektedir (Şekil.21).

Şekil.21. Taş duvarlar ve sokaktan görünüm
(Tevfik Saraç evi, 2005)

Taş malzeme, ilk çıkartıldığında yumuşak olması ve kolay işlenebilir olmasından dolayı bezemelerde kullanılmasına olanak sağlayarak taş süsleme geleneğinin doğmasının en önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Dış duvarlar sıvasızdır, oda tavanları ve iç duvarlara sıva yapılmıştır. Kireç harcı ve sıvaları, bağlayıcı olarak kireç ve dolgu malzemesi olarak agregaların karıştırılması ile elde edilir. Kireç harcı hazırlanırken, kireç veya harca, harcın özelliklerini geliştirmek amacıyla birtakım organik ve inorganik maddeler katılmaktadır. Tuğla, kiremit ve benzeri malzemeler, kireç ile karıştırılarak, tarihi yapılarda kullanılan harç ve sıva malzemelerinin hazırlamasında kullanılmıştır. Ülkemizde, hidrolik olan bu harç ve sıvalar horasan harç ve sıvalar olarak bilinmektedir. Hidrolik olmayan kireç harçları, etkisiz agregaların kireç ile karışımından oluşur (Url.12).

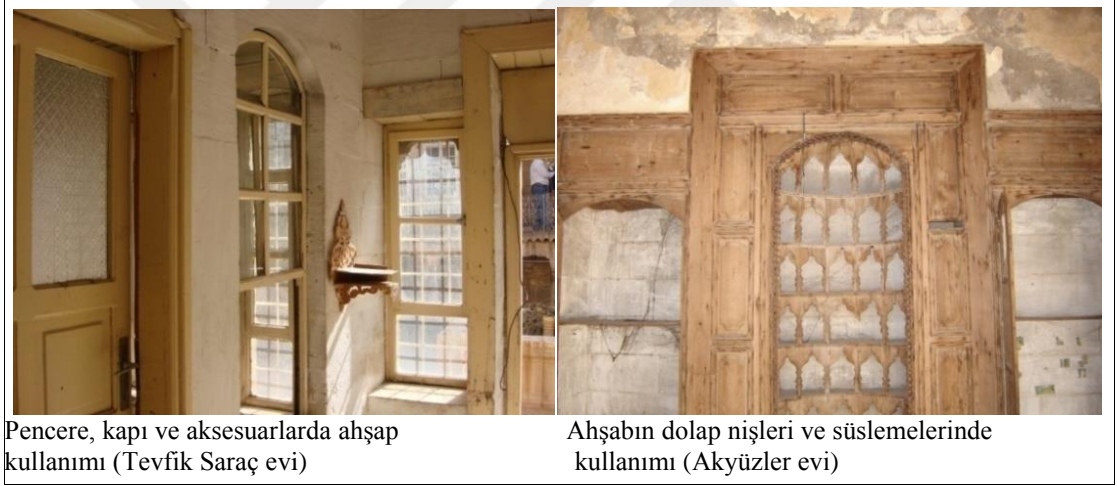
Eski eserlerde en yaygın olarak kullanılmış agregalar ise, başta kum olmak üzere, tuğla ve kiremit kırıkları, kırılmış taş, mermer, yüksek fırın cürüfları ve külleridir. Kum ve çakıllar yapay agregalar, pişmiş killer, kırma taşlar, yüksek fırın cürüfları yapay agregalardır (Url.13). Roma Cumhuriyeti döneminde, bağlayıcı madde olarak kireç ve kumun su ile karıştırılmasından kireç harcı elde edilmiştir (Kuban, 1992; 38).

Urfa' da sıvalar, kül, kireç, su gibi malzemelerin birleşiminden elde edilmiştir. Horasan harcı ise, bir ölçek doğal taş tozunun, iki ölçek kireç ile suyun karışımından elde edilmektedir.

Özetlemek gerektiğinde; taş malzemeler geleneksel Urfa konutlarında gerek strüktürde taşıyıcı ve bölücü eleman olarak, gerek cephede ve iç mekanda bezemeler ve süslemelerde kullanımları ile sanatsal değer taşıyan bir unsur olarak katkı sağlamıştır.

Ahşap Yapı Malzemesi, Urfa konutlarında, genellikle iç mekanlarda kullanılmıştır. Kapılar, pencereler, pencere kepenkleri, söveleri, camhaneler, dolap nişleri, bazı duvar, tavan kaplamaları ve süslemeleri, aksesuarlar, ahşabın genel kullanım alanlarıdır (Şekil.22).

Oda kapı kanatları, pencere kepenkleri, tavan kaplamaları aksesuar, çeyiz sandıkları gibi birçok yerde, ahşap üzerine süsleme ve motifler işlenmiştir. Genellikle bitkisel desenlere yer verilmiştir ve bu desenler, ihlamur ve meşe ağacına işlenerek elde edilmektedir. Yakın dönemde, kapı ve pencerelerde çam, iç mekan dolap ve kepenklerde ise çam ve ceviz malzemeler kullanılmaktadır.

Şekil.22. Ahşap kullanım alanlarından görünüm (2006)

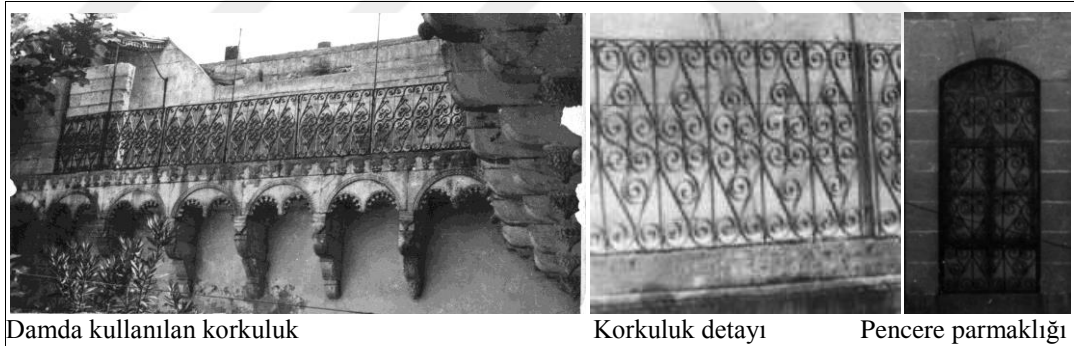
Urfa'da marangozluk sanatını icra edenlere Neccar denilmekteydi. Ağaç oymacılığı, "Kaba Neccârlar" ve "İnce Neccârlar" tarafından icra edilmekte idi. Urfa konutlarında ve müzesindeki ağaç eserlerden, ağaç oymacılığının Urfa'da önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Urfa'daki ağaç oymacılığında, eserlerin bir kısmında, 18. yüzyıl Türk süsleme sanatının özelliklerini yansıtan üslup, bir kısmında ise konutların iç mekanlarındaki ahşap eserlerde görülen yerli sanatkarlar tarafından yapılan mahalli üslup görülmektedir. Mahalli üsluptaki eserlere, oda kapılarındaki, duvar ve ahşap tavanlardaki, çeyiz sandıkları ve ayna çerçevelerindeki ağaç oymacılığı örnek verilebilir (Url.14).

Ahşap, sıkıştırılmış toprakla kapatılan düz damların yapımında, mertekler şeklinde taşıyıcı eleman ve mertek üzeri kaplama malzemesi olarak da kullanılmıştır (Şekil.23).

Şekil.23. Düz damlardaki, ahşap mertek görünümü (2007)

Metal Yapı Malzemesi olarak, geleneksel Urfa konutlarında, genellikle demir, çinko levhalar, saç ve tunç kullanılmıştır. Pencere parmaklıkları ve korkuluklarda döğme demir, kapı tokmaklarında ise demir ve tunç kullanılmıştır. Korkuluklarda, 'S' şeklinde motifler veya çeşitli düzenlemelerle geometrik formlar elde edilmiştir (Şekil.24).

Şekil.24. Demir korkuluk ve demir parmaklıkların kullanımı
(Kürkçüoğlu, C. Aktaran: Öcal, A.)

Dış kapılarda, bazı çatı örtülerinde kaplama malzemeleri olarak saç veya çinko levhalar, strüktür amaçlı olarak da demir profiller kullanılmıştır (Resim.25). Sonuç olarak Şanlıurfa konutlarında, ahşap ve metal malzemeler strüktürdeki kullanımı ile birlikte, özellikle iç mekanlarda sanatsal değer taşıyan bir unsur olarak katkı sağlamıştır.

Şekil.25. Taşıyıcı demir profiller (M. Nedim Kürkçüoğlu Konağı, 2007)

2. 2. İç Mekan Kimliği

Geleneksel konutlar, konum, iklim, ekonomik durum, tarihi yapı, din, gelenek ve yerel yönetimlerin etkisi altında biçimlenir. Urfa konutlarının da iç mekan kimliğinin oluşumunda, kullanıcı yapısı, günlük yaşam ve mekan, mimari elemanlar, sanatsal ve estetik değerler gibi unsurlar önemli rol oynarlar.

2.2.1. Kullanıcı Yapısı

Urfa konutlarında özgün kullanıcılar, tüm Anadolu'da olduğu gibi, ataerkil aile yapısına sahip, kalabalık ailelerdir. Yeni evlenen erkek çocuklarına birer oda verilerek, anne, baba, çocuklar, torunlar, aynı evde yaşamlarını sürdürürlerdi. Bu yaşam biçimlerine bağlı olarak, oda sayıları fazla olan, geniş ve büyük evler inşa edilmiştir.

O dönemlerde tüm Anadolu'da, kadınlar, yakın akrabalar dışında, yabancı erkeklerle birlikte oturmazlar, kadınlar ayrı, erkekler ayrı otururlardı. Urfa ilinde ise bu duruma daha çok özen gösterilirdi ve bu yaşam şekli, konutların haremlik ve selamlık olarak ayrılmasında etken olmuştur.

Bu konutların kullanıcıları, bazı yiyecek malzemelerini (pul biber, salça, vs.) evin avlusunda hazırlar ve genellikle evin damında kuruturlardı. Bu durum konutların üretime katkı sağladığını, hatta kendi ihtiyaçları dışında gelir elde ederek, ailenin geçimine de katkı sağlayacak şekilde üretime olanak verdiğini

göstermektedir. Bu da, evlerdeki avlunun, oturma ve dinlenme gibi günlük eylemlerin dışında, üretim yönünden de önemli olduğunu göstermektedir (Şekil.26). İklimsel etkinin uzantısı olan avluların hacimsel büyüklükleri ailenin ekonomik durumu ile birlikte işlevin önemine bağlı olarak da değişkenlik göstermektedir.

Şekil.26. Avludaki insanların görünümü (Kürkçüoğlu, C. 1997)

Günümüzde de, bu evlerde yaşamlarını sürdüren ailelerin çoğu bu geleneği sürdürmektedirler. Urfa'daki bu yaşam şekli ve kullanıcı yapısı, Urfa konutlarının oluşmasında etken rol oynadığını ortaya çıkarmaktadır.

2.2.2. Günlük Yaşam ve Mekan

Konut, insanların temel ihtiyaçlarını sürdürdükleri mekanlar bütünüdür. Gür'ün aktarımıyla, Engel'in tanımladığı mekan, farklı devirleri ve kültürleri bir araya getirebilen, mimarlığın geçmişiyle geleceğini bağlayan en önemli ögesidir (Gür,1996; 42).

Konutların iç mekan kimliği, temel ihtiyaçların yanı sıra iklimsel, yapısal, estetik ve kültürel unsurların ışığında biçimlenmektedir. Gür'ün aktarımıyla, Lawrence; kültürün, biçim oluşumunun ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmuş, Rapoport; konutun biçimi, iklim, malzeme, yapım yöntemleri ve teknolojiye bağımlı olarak değişen sosyo- kültürel ilişkilerin sonucu olduğunu söylemiştir (Gür, 1996; 30).

Urfa konutlarındaki yaşamsal eylemlerin gerçekleştiği mekanlarda, aynı unsurlar ve gereksinmelerin etkileri ile birlikte, bölge ve yörenin kültürüyle biçimlenmiştir. Bu etkilerle, mimari elemanlar ve bezemelerle bir yapı kimliği oluşarak, oda, avlu, eyvan, servis ve ıslak mekanlar gibi konuttaki mekanlar şekillenmiştir. Günlük yaşamın geçtiği mekanlardaki kullanım farklılıkları, yaşam şekli, üretim, üretime katkı ve yaşam için gerekli birçok etken yapının iç mekan kimliğini oluşturmaktadır.

2.2.2.1. Oda Kullanımı

Geleneksel konutlarda odalar, evin temel yaşama mekanıdır ve odalar tek bir işlev için kullanılmamakta farklı zamanlarda farklı işlevleri yerine getirmektedir (Özbek, 1990).“Odalar, kendi başlarına günlük işlerin karşılanabildiği bütünlerdir” (Küçükerman, 1995; 94). Şanlıurfa konutlarında da odalar, eylemsel ayrışma göstermemektedir. Aynı odalarda hem yatma, hem yeme içme, hem de oturma eylemleri gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda oda; çok işlevli bir yaşam birimidir.

Konut sahibinin ekonomik durumu ile bağlantılı olarak oda sayısında değişiklik gösteren, en fazla iki katlı olarak yapılan geleneksel Urfa konutlarının, zemin katlarında gündelik yaşama hizmet eden, çok amaçlı kullanılan odalar, servis mekanları, birinci katlarda da, yatma eylemi ağırlıklı olan diğer odalar ve daha görkemli baş odalar bulunmaktadır. Türk konutlarında başodalar, ailenin zenginlik ve statüsünün simgesi olan, misafirlerin kabul edildiği mekanlardır (Kuban, 1995; 113).

Urfa'daki tek katlı olan konutlarda, eyvan yanında bir veya iki odanın bulunduğu ve avludan birkaç basamak yükseltilerek bir simetrik plan şeması oluşturulmuş ve bu şema Mezopotamya geleneklerini yansıtmaktadır (Url.9). Türk konutlarında ve Urfa konutlarında da odaların tavanları yüksektir (Şekil.27). Avluya açılan odaların ve eyvanların avlu kotundan yüksek olmasının diğer bir nedeni çeşitli nedenlerle oluşan suyun ve dış etkenlerin olumsuz etkilerinden korunmak olduğu söylenebilir.

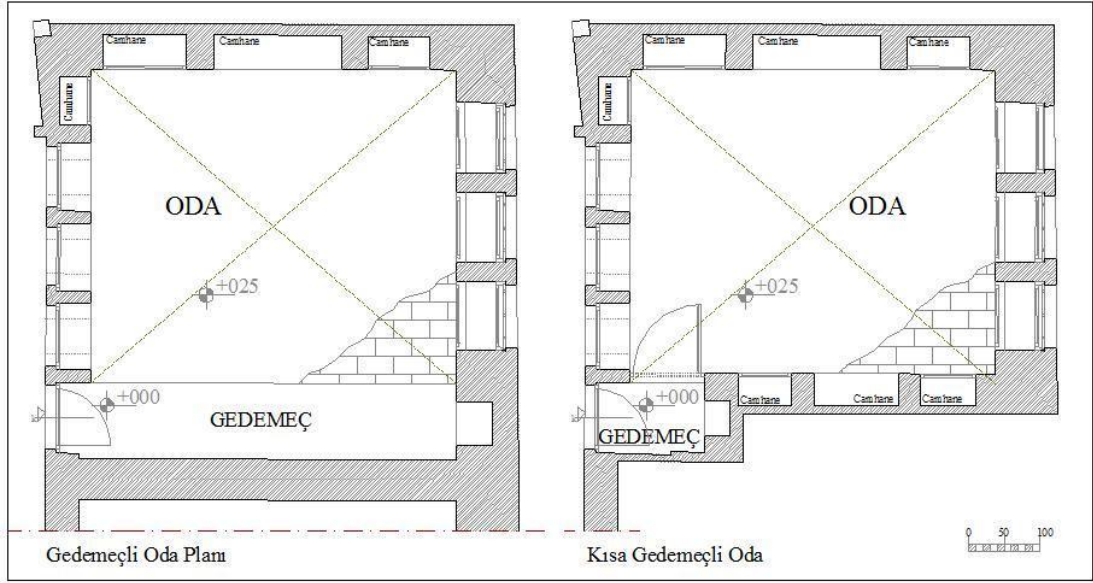

Şekil.27. Odaların avlu cephesinden görünümü
(Hacibanlar Evi-Mutfak Müzesi, 2014)

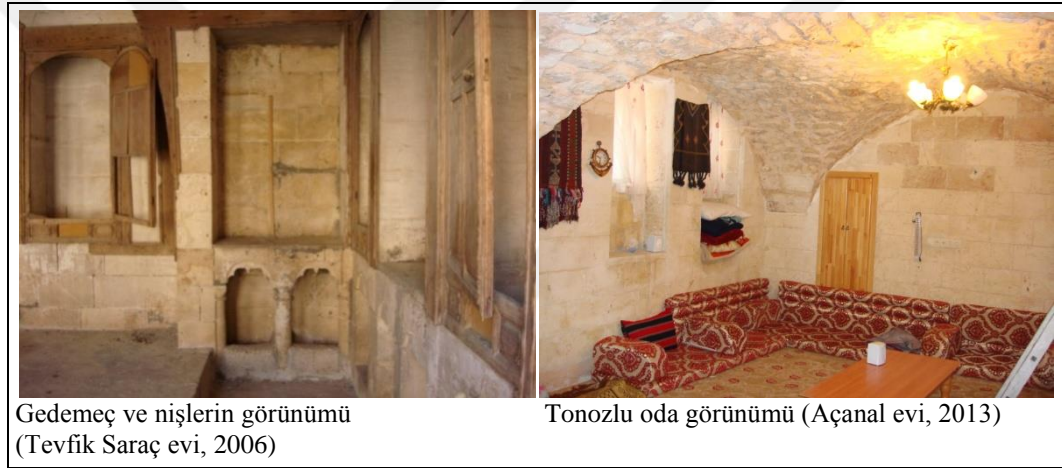
Türk odaları genellikle dikdörtgen planlıdır. Seki altı denilen, giriş ve hizmet bölümünün yer aldığı daha düşük tavanlı giriş bölümü, seki üstü olarak bilinen, hayat veya dışarıya pencereleri olan tavanı daha yüksek olan oturma bölümü olmak üzere iki işlevsel bölüme ayrılmıştır (Kuban, 1995; 106). Türk evlerinde, oda girişindeki döşeme alçaltılmış, buna bağlı olarak döşeme tavanı da alçaltılmıştır (Sezgin, Yamamoto, 1989; 43).

Geleneksel Urfa konutlarında da, odanın giriş kısmında, oda zemin kotundan, bir basamak kadar düşük ayakkabıların çıkartıldığı, odanın belirgin bir bölümüne "gedemeç" denilmektedir. Gedemeç, odanın kısa kenarı doğrultusunda uzanır ve genişliği 100 cm kadardır. Bazen gedemeçler oda boyunca uzanmaz ve odanın bağımsız bir bölümünü oluşturur (Şekil.28).

Oda giriş kapıları gedemeç kısmına açılır. Yaşam kısmına gedemeçten geçilir. Yaşam kısmıyla gedemeç arasında ahşaptan korkuluk yapılmış olan örnekleri de vardır. Bazı odalarda gedemeç kısmında ayakkabıların konulduğu, yerden 25-40 cm kadar yüksekte nişler bulunur. Bu nişlerin genişliği genelde 50 cm, yüksekliği ise 70-80 cm kadardır. Bazı evlerde ise bu nişlerin üzerinde, daha geniş bir niş daha bulunur (Şekil.29). Bu nişlerin içlerine çeşitli eşyalar konulmaktadır. Odaların zemin kaplamaları Urfa taşındandır. Tonozlu olan odaların tavanları, yıldız tonozlu veya beşik tonoz şeklindedir (Şekil.29).

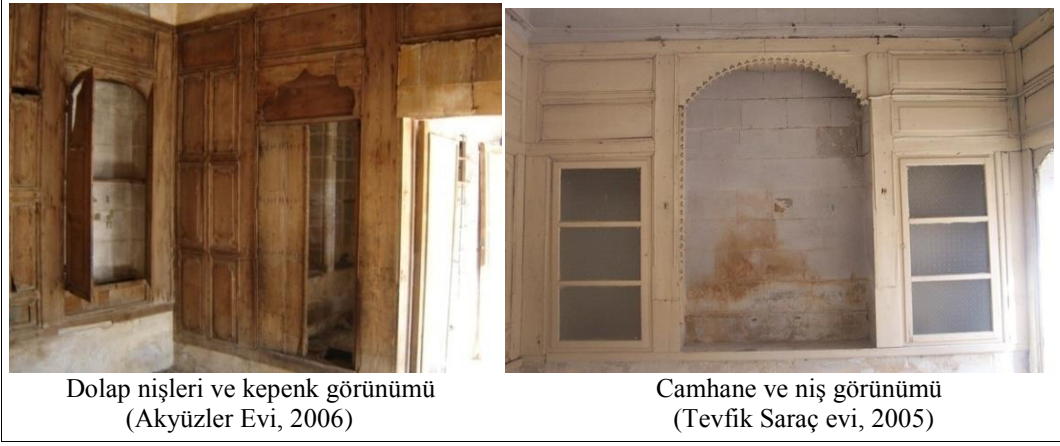

Şekil.28. Gedemeçli oda görünümleri

Şekil.29. Gedemeçli ve tonozlu oda görünümleri

Düz olan tavanlar genellikle ahşapla kaplanmıştır. Odaların pencere olmayan duvarlarında camhane adı verilen, yaklaşık 60 cm derinliğinde nişler bulunmakta ve buraya yatak, yorgan, yastık, eşya ve elbiseler konulmaktadır. Evlerin bazılarında camhaneler, perdelerle, bazıları ise camlı veya camsız kepenklerle kapatılmıştır (Şekil.30). Bu durum gedemeçte bulunan nişler içinde geçerlidir.

Dolap nişleri ve kepenk görünümü
(Akyüzler Evi, 2006)

Camhane ve niş görünümü
(Tevfik Saraç evi, 2005)

Şekil.30.a). Oda camhane ve dolap nişlerinin görünümü

Nişlerin perde ile kapatılması
(Hacıbanlar evi, 2014)

Buluntu Hoca Evi (Şurkav Arşivi, 2013)

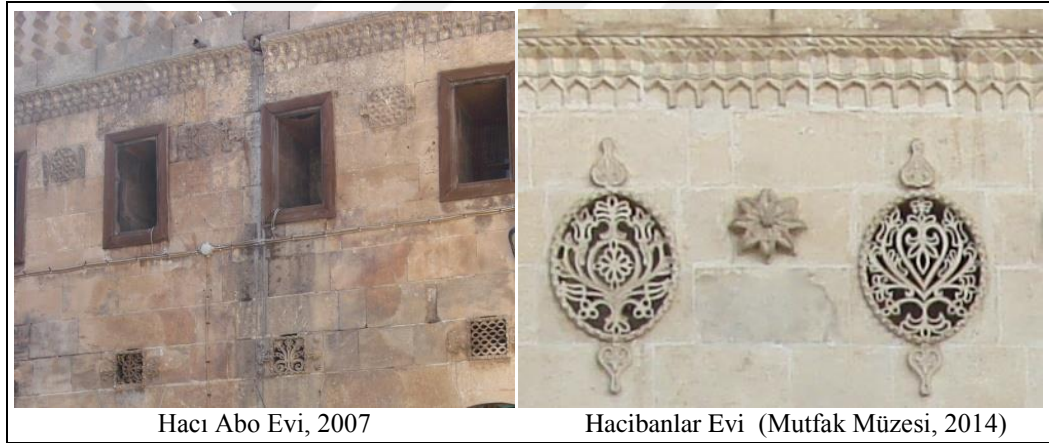
Şekil.30.b). Odadaki perde ile kapatılan camhane ve dolap nişlerinin görünümü

Türk konutlarında, alt katlarda dış çevreyle ilişkiler azaltılmış, üst katlarda ise bu ilişkiler güçlendirilmiştir. Bu düşünce ile hareket edilerek, güvenlik ve gizlilik sağlayıcı özelliklere bağlı olarak özgün çözümlere ulaşılmıştır (Küçükerman, 1995; 99). Urfa konutlarında pencereler, içeriden taş duvar kalınlığına bağlı olarak, 45-50 cm. derinliğinde niş görünümündedir ve içten ahşap kepenklerle kapatılmakta, dıştan ise demir parmaklıkları bulunmaktadır. Pencereler içten avluya, zemin katta dışa kapalı olup, üst katlarda hem avluya hem de sokağa açılabilir.

Türk konutlarında odaların mekan kuruluşu ve oluşturulmasında en önemli ilke bazı yapı öğelerinin yorumlanarak değerlendirilmesi ve bu yapı öğeleri arasında en etkili rol oynayan kapı, pencereler ve dolapların üst sınırını belirleyen yatayda kullanılan ahşaptır. Buna göre kullanım alanları insan boyutlarına göre belirlenerek bir üst sınır oluşur. Kapı, pencereler, dolaplar gibi iç mekan öğeleri, bu sınırın altında yararlı kullanım içindedir. Oda yüksekliği belirlenmesinde bu yatay öğenin yüksekliği

2.20 m. olarak kabul edilmiştir. Tepe pencereleri ve dolapların az kullanılan bölümleri bu yüksekliğin üzerine çıkmaktadır (Küçükerman, 1995; 95-98). Urfa konutlarında da genellikle oda tavanları yüksektir ve normal pencereler dışında, hava sirkülasyonunu ve üstten ışık sağlama amaçlı, odaların avluya bakan yönlerinde, pencere bitiş seviyesinin üzerinde, değişik formlarda, genelde dikdörtgen formlu, üst havalandırma pencereleri vardır. Bu pencerelerin alt pencerelerden daha küçük boyutta olmasının nedeni, görüş sağlama amacının olmayışı ve fonksiyonel olarak az kullanılmasıdır.

Havalandırma takaları, mahremiyet, güvenlik, soğuktan veya güneşten korunma gibi çeşitli nedenlerle alt pencerelerin kepenkleri kapatıldığında, odalara ışık alma imkanı sağlarlar (Şekil.31). Üst pencereler, bazen daha küçük boyutlarda, değişik formlarda olurlar, havalandırma takaları da denilen bu takaların içerisi kafes veya taş bezemelerle kaplıdır (Şekil.31).

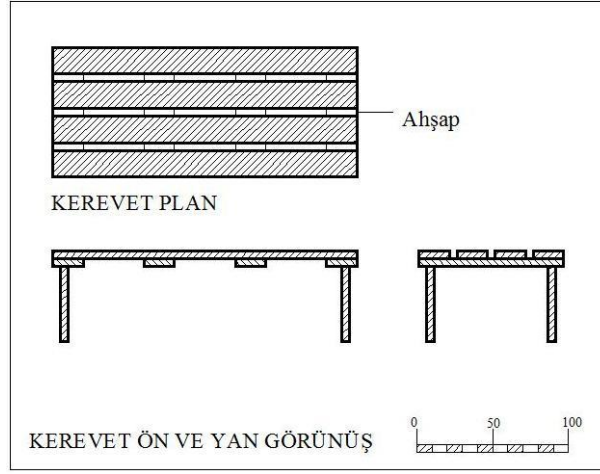

Şekil.2.31. Havalandırma takaları

Urfa konutlarında odaların elverişli kullanımı, mevsimsel faktörlerle ilişkilidir. Yazın serin kışın sıcak olması sebebiyle en kıymetli odalar, yerel terminolojide kibleye karşı da denilen, güneşe bakan odalardır.

Mobilyalar, dönemin koşulları ve yaşam şekline bağlı olarak değişiklik göstermekteydi. Aynı odalarda, yeme, içme, yatma ve oturma eylemlerinin gerçekleştiği o dönemlerde, yemekler bakır siniler içerisinde getirilmekte ve yer sofrası kurularak yenilmekteydi. Minderler ve yer yataklarında, gece yatılır, gündüz fazla yataklar kaldırılır ve oda oturma odası tanımıyla kullanılan bir biçime dönüştürülürdü. Minderler, yataklar ve diğer araç gereçlerin konulduğu gömme dolaplar ve camhaneler sabit, odada bulunan diğer elemanlar ise hareketli

elemanlardır. Bazı konutlarda ahşaptan yapılmış, tahta sandalye ve kerevet denilen tahta divanlar bulunurdu (Şekil.32).

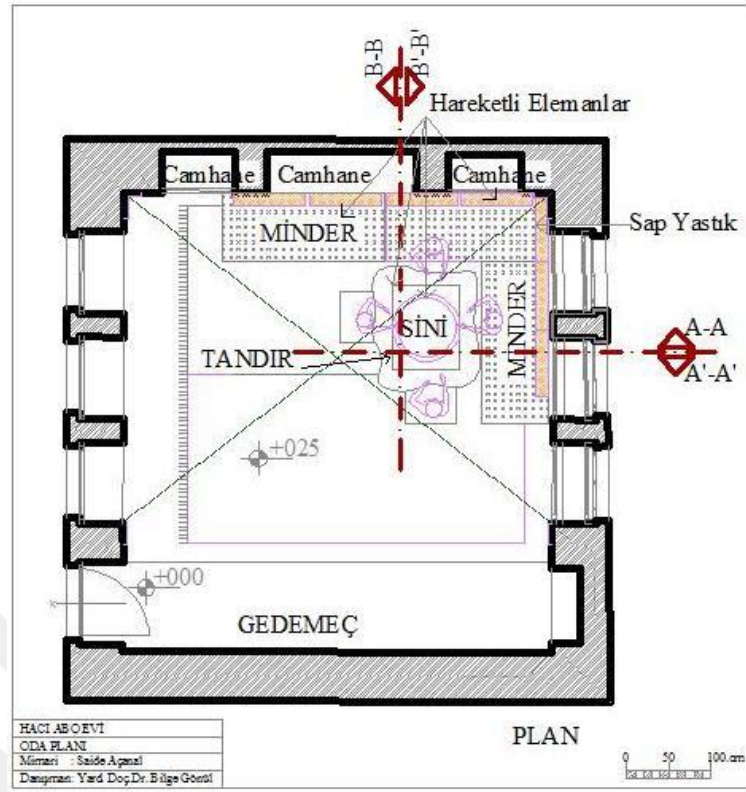

Şekil.32. Kerevet

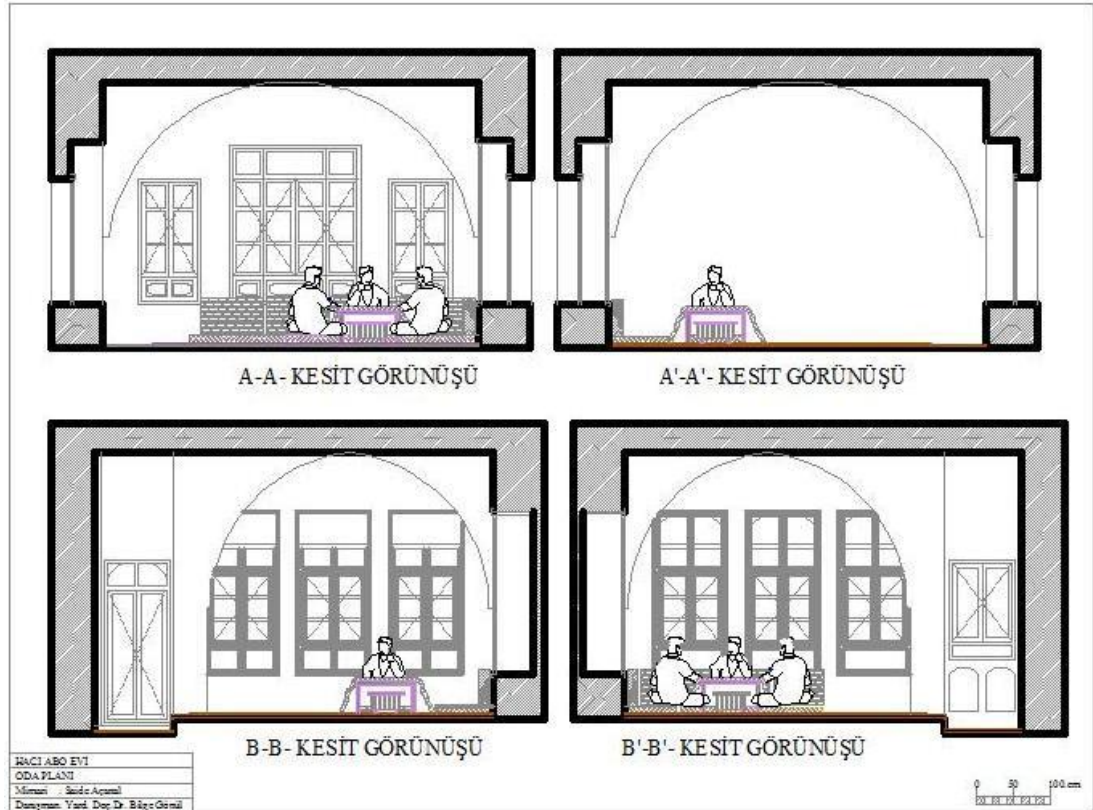
Kerevetler, pencere olmayan duvar tarafına konulur, üzerlerine minderler serilir, sırt kısmına yün veya sap yastıklar konularak, genelde yerde oturmak istemeyenler bu divanlarda oturmayı tercih ederlerdi. Yastıkların yüksekliği 50 cm kadardır ve sap yastıkların içleri samanla doldurulmuştur.

Isıtma, soba ve mangallarla yapılırdı. Her evde soba bulunmazdı. Mangallarda kömür yakılırdı. Genelde ahşaptan yapılmış 50 cm yüksekliğinde bir kürsü mangal üzerine konulur, bir yorgan kürsü üzerine atılarak, yorgan içerisine ayaklar uzatılarak ısınilırdı (Maraş; 30). Bu ısınma sistemi, Urfa'da tandır olarak anılmaktadır. İçerisinde yemeklerin yendiği siniler, kürsü üzerine veya ortaya yere serilen bez sofra üzerine konulurdu (Şekil.33).

Isıtma sisteminin mangallarda olması ve pencerelerin yerden yüksekliğinin yastık yüksekliği kadar olmasından da yerde oturulduğu anlaşılmaktadır (Akkoyunlu, 1989; 119). Eskiden olduğu gibi günümüzde de, özgün Urfa konutlarında yaşamlarını sürdüren ailelerin birçoğu tarafından oturma birimi olarak minderler ve yastıklar kullanılmaktadır ve eski dönemde kullanılan bu gereçlere o dönemin mobilyaları demek mümkündür.

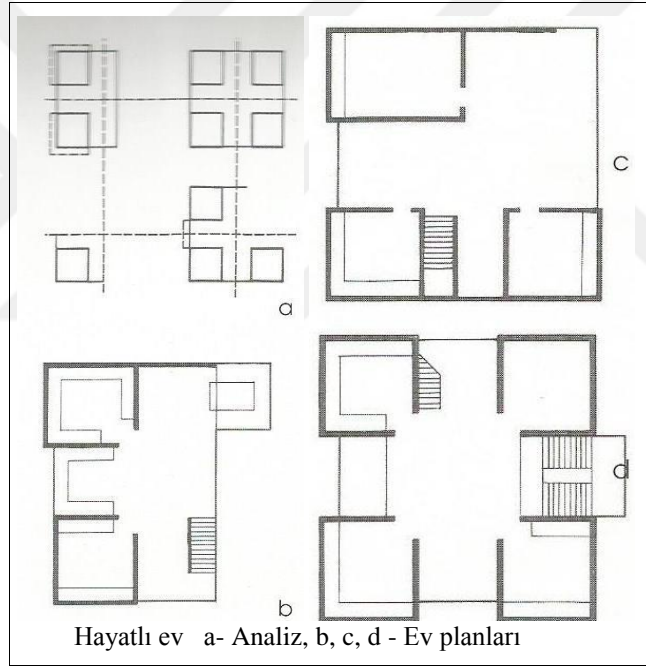
Şekil.33. a). Oda içerisindeki bir oturma düzeni

Şekil.33.b). Oda içerisindeki bir oturma düzeni ve iç mekan kesit, görüntüleri

2.2.2.2. Avlu (Hayat) Kullanımı

Geleneksel konut mimarisinde, avlulu mekan düzenlemeleri görülmekle birlikte, kökenleri Hititler dönemine kadar varmaktadır. Avlulu evlerin başlangıcı, M.Ö. 6000-6500 dönemlerine rastlamaktadır. Geleneksel konutlarda avlulu evler, Arap yarımadası, Suriye, Irak-Bağdat evlerinde, Kuzey Afrika ülkelerinde, Malezya'da, Çin'in bazı bölgelerinde rastlanmaktadır (Eyüce, 2005; 72). Hayat sözcüğü, çevrili açık alan (avlulu) anlamında birçok bölgede kullanılmaktadır ve Arapça kökenlidir (Kuban, 1995; 137). Hayatlı ev, 16.yüzyıldan sonra Anadolu'da gelişmiş, II. Dünya savaşı sonuna kadarda yaşamıştır (Kuban, 1995; 14). Anadolu Türk konut tarihinde hayatlı evler son döneme kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. 20. Yüzyıl başına kadar, Anadolu'da hayatlı ev yapımı devam etmiştir (Şekil.34).

Şekil.34. Temel plan tiplerinin geometrik analizi (Kuban, 1995; 105)

Hayat, evin tasarımındaki temel öğedir. Hayat hiçbir zaman basit bir dolaşım alanı olmamış, sınırlarındaki zengin ayrıntılar, mekan kullanımındaki çok yönlülüğü, eyvanlarla her iki yönde genişlenmesi, zenginleşmesi ile evin yarısını ve tüm cephesini oluşturmuştur (Kuban, 1995; 215).

Avlulu evlerde mekanlar avluya yönlendirilmiştir. Avluların en önemli işlevi mekanlara ışık ve hava girmesini sağlamaktır. Diğer işlevi ise, üretime katkı ve mahremiyeti sağlamaktır denilebilir. Avlulu evler birbiriyle bitişik

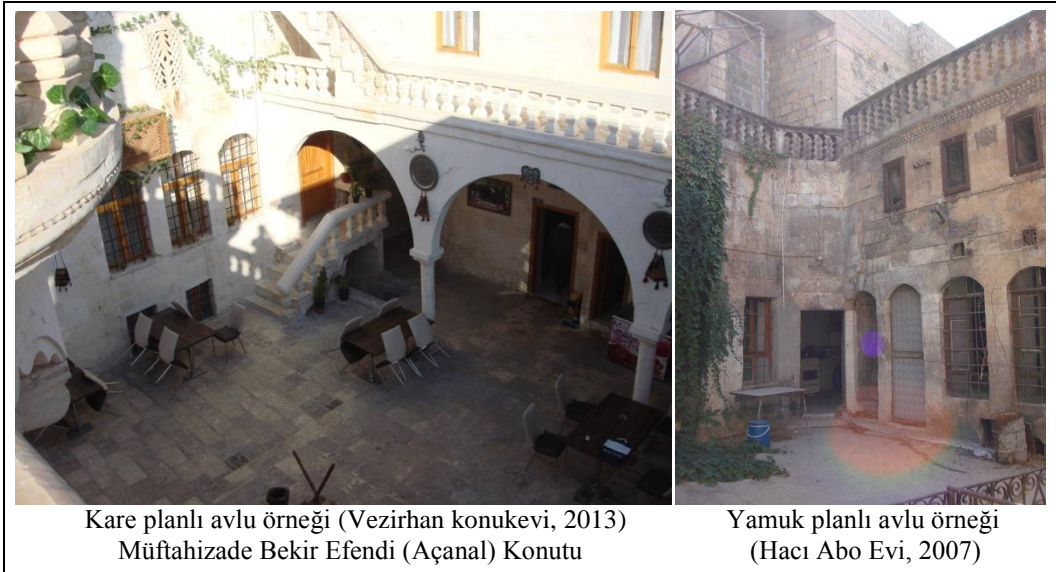
konumlandırılarak, kent dokusu içinde hücresel bir yapı oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak konutlarda ısı kaybı en aza indirgenmektedir (Eyüce, 2005; 73).

Urfa konutlarında da, "Hayat" adı verilen avlular, plan şemasının oluşmasında ana birimdir. Diğer birimler avluya bağlantılı olarak düzenlenmiştir. Tek avlulu, iki avlulu ve bazı yapılarda ikiden fazla avlusu olan konutlarda mevcuttur. Avlular, genellikle evlerin orta kısmında yer alır ve üstü açıktır. Çevresine, oda, mutfak, eyvan, zermembe (kiler, odunluk, depo) gibi mekanların dizildiği avlu, parselin geometrisine bağlı olarak, kare, dikdörtgen veya yamuk formu olabilmektedir (Resim.35 ve Şekil.36).

Avlu içerisinde, taştan veya mermerden yapılmış, yuvarlak, kare, dikdörtgen, sekizgen planlı, çeşitli formlarda havuz yer alır (Şekil.37). Zemin, "nahit" adı verilen kesme taşlarla kaplıdır.

Şekil.35. Demirkollar evi avlu görünümü (Şurkav, 2000; 66)

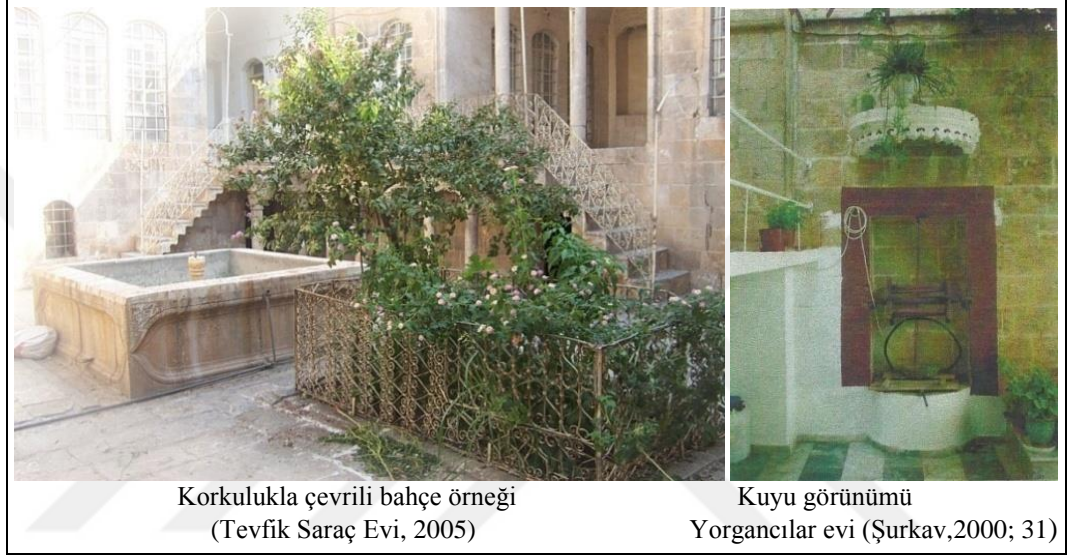
Kare planlı avlu örneği (Vezirhan konukevi, 2013)
Müftahizade Bekir Efendi (Açanal) Konutu

Yamuk planlı avlu örneği
(Hacı Abo Evi, 2007)

Şekil.36. Avlu örnekleri

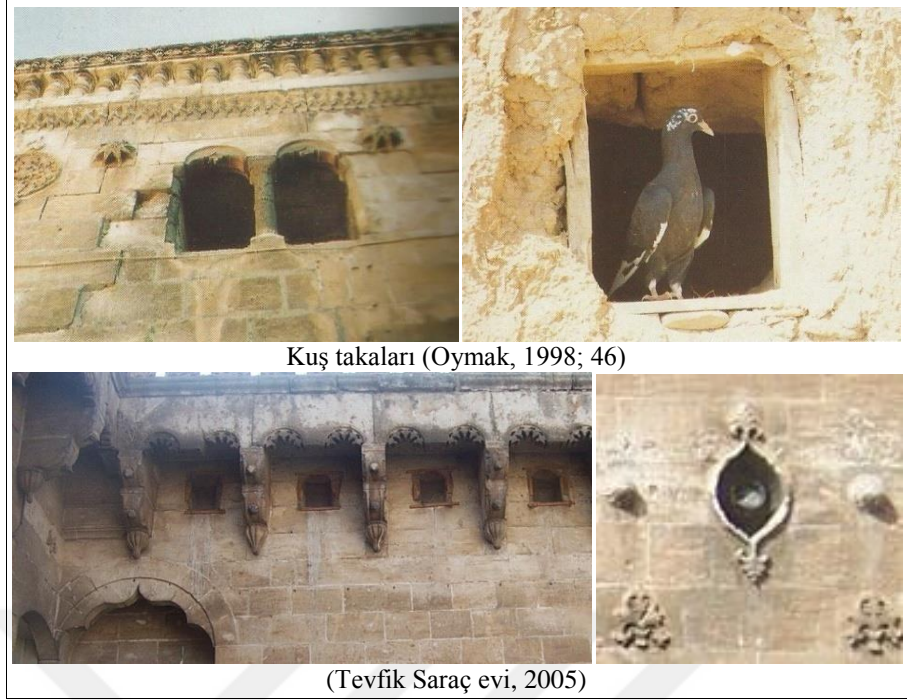
Şekil.37. Havuz formları

Şekil.38. Korkulukla çevrili bahçe ve kuyu örneği

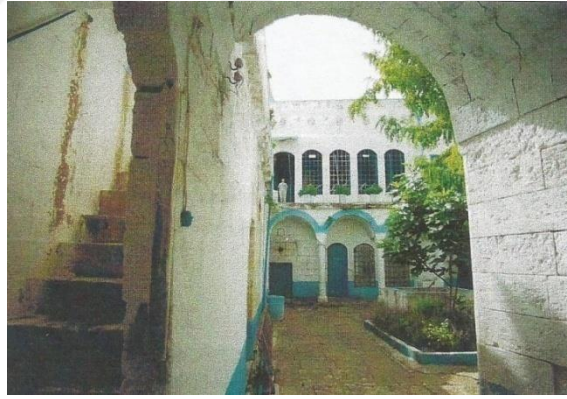
Peyzaj, avluların bir diğer belirgin karakteridir. İncir, nar, dut, kebbat, portakal, zakkum, asma gibi ağaçlar avluların yeşil alanlarını oluşturur. Kenarlarda veya orta kısımlarda 25- 50 cm. yüksekliğinde taşla veya korkulukla çevrilmiş çiçeklikler bulunur. Orta kısımdakilere yerel terminolojide bahçe denilir. Avluların orta kısmında, ya da avluyu çevreleyen duvarlarda niş şeklinde yer alan kuyular, konutların su ihtiyacını karşılamaktadır (Şekil.2.38).

Odaların avluya bakan duvar yüzeylerinde, gezenek veya dama yakın kısmında, ışık takalarının üst kısımlarında, sağır duvarlarda, kuş takası adı verilen çeşitli şekillerde nişler vardır (Şekil.39).

Şekil.39. Kuş takalarından görünüm

Eve giriş kapısı, "ara kapısı" veya "kapı arası" denilen, dikdörtgen planlı üstü kapalı, avluya uzanan bir mekana açılır. Ara kapısı bazen kare planlı da olabilir. Bu mekanın üzeri yıldız veya genelde beşik tonozla örtülmüştür (Şekil.2.40).

Şekil.40. Konutun girişi (Yorgancılar evi II, Şurkav, 2000; 36)

Geleneksel Urfa konutlarının birden fazla avlulu konutlara örnek olarak, Şekil.41'de, selamlık kısmının bulunduğu, daha küçük olan birinci avlu, devamında haremlik bölümünün yer aldığı esas avlu görülmektedir (Şekil.41).

Birinci avlu

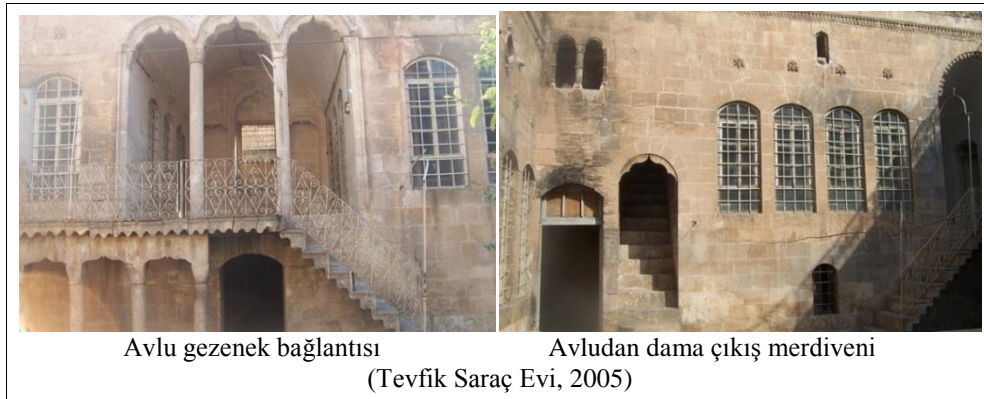
Birinci avludaki revaklar

Birinci ve ikinci avluların, güneyindeki eyvan ve odalar (Boyanmadan önce)

İkinci avlu görünümü

Şekil.41. Konutun avlu görünümleri (Yorgancılar evi, II, Şurkav, 2000; 36-37)

Avlu, yataydaki mekanlarla ilişkisi dışında, düşeyde de mekanlara ulaşımı sağlayan elemanları kapsamaktadır. Urfa konutlarının iki katlı olanlarında avlu bir merdiven ile odaların önündeki gezenek adı verilen bölüme bağlanır. Gezenekler, odalar ve eyvanlar boyunca uzanan, odalara veya eyvanlara geçişi sağlayan, koridor şeklindeki konsol veya çıkmalardır. Dama çıkışı avludandır (Şekil.42).

Avlu gezenek bağlantısı

Avludan dama çıkış merdiveni

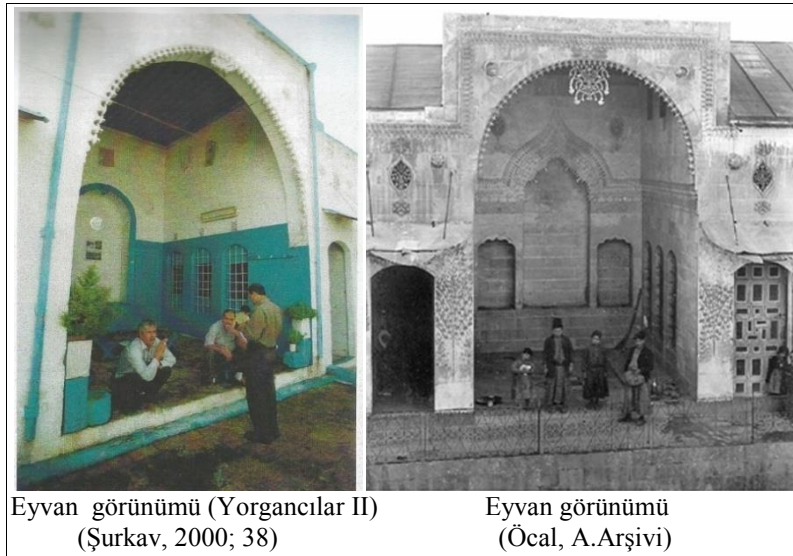
(Tevfik Saraç Evi, 2005)

Şekil.42. Avlu-gezenek ve avlu-dam bağlantısı

2.2.2.3. Eyvan Kullanımı

Urfa'da sıcak iklimin etken olduğu yaşam şeklinin ortaya çıkardığı en önemli mekanlardan biride eyvanlardır. Mimari biçimleniş de etkin olan bu mekanlar, yaz aylarının vazgeçilmez yaşam alanlarıdır. Eyvanlı konut geleneğinin yaygın olduğu Suriye, Lübnan ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde, eyvanlar değişik şekillerde yorumlanmıştır. Diyarbakır'ın yaygın avlulu konutlarında eyvan ikincil mekandır. Mardin konutlarında topoğrafik yapıdan dolayı dışa açılan örnekleri vardır. Urfa ve Diyarbakır'da ise eyvan dışa kapalıdır ve iç avluya açılmaktadır (Karlıklı, 1998; 138).

Urfa konutlarında eyvanlar avlu çevresinde bulunur ve avlu kotundan birkaç basamak yüksekte olur. Dikdörtgen formlu, genellikle kısa kenarı avluya açılan, üstü ve üç tarafı kapalı, yarı açık mekanlardır. Tavanları tonoz veya ahşap kaplıdır. Eyvanların arka duvarında, yerden üç taş yüksekliğinde (taş yüksekliği derz ile birlikte 25 cm) başlayan pencere yüksekliğinde, üzeri kemerli, orta kısmında daha geniş, iki yanında ise daha dar ve alçak nişler bulunur. Eyvanların avluya bakan yüzeylerinde, zengin motifler ve bezemeleri olan birçok örnekleri bulunmaktadır (Şekil.43).

Şekil.43. Eyvan görünümleri

Tek eyvanlı konutlar olabildiği gibi, birden fazla eyvanlı örnekler çoğunluktadır ve mevsimlik kullanımlara göre eyvanların konumları değişmektedir (Şekil.44). Kuzeye cephendirilen eyvanların iki yanında yazlık odalar bulunur ve orta kısmında genellikle süs havuzu bulunur. Artuklu geleneğinden gelen bu havuzlar

günümüzde kaldırılmıştır (Akkoyunlu, 1989; 113). Yazlık eyvanlar evin başköşesini oluşturur ve bütün gün kullanılır. Mekan ferahlığı, havalandırma bacaları, taş süslemeleri, Artuklu geleneğinden gelen şadırvanların kullanılması eyvanlara verilen önemi göstermektedir (Kürkçüoğlu, 2002; 59).

Şekil.44. Avlunun güneyinde yer alan, kuzeye yönlendirilmiş, yazlık eyvan ve odalardan görünüm (Şurkav, 2000; 43, 72)

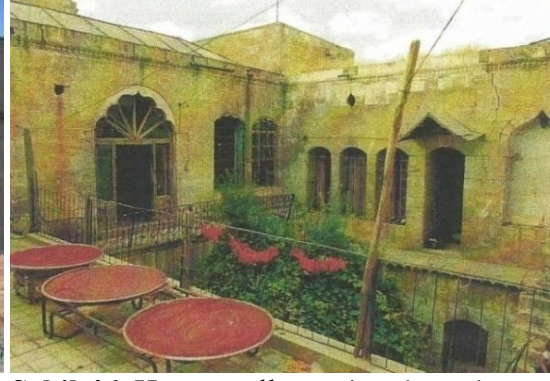
Tek katlı plan tiplerinde, avlu kotundan birkaç basamak yükseltilerek vurgulanan, eyvan ve yanındaki bir veya iki oda olan bu simetrik plan tipi Mezopotamya ve İran geleneklerini yansıtmaktadır. İki katlı çözümlerde eyvan açık bir üretim alanıdır. Üst katta ise bu mekanlar, işlevsel ve biçimsel açıdan, oturma ve dinlenme mekanlarıdır (Karlıklı, 1998; 137).

Yaz mevsiminde kullanılan, kuzeye yönlendirilen eyvanların bir kısmında, yanlardaki nişlerin içinden geçen hava kanalları, damda üç tarafı kapalı, rüzgarların hakim olduğu, batı veya kuzey yönü açık bacalarla sonlanır. Bu bacalara çarparak gelen rüzgar eyvanda hava sirkülasyonunu sağlayarak serinlik verir. Bu durum doğal bir havalandırma imkanı tanımaktadır (Şekil.45).

Öğleden sonraları, gölge olması nedeniyle, doğuya yönlendirilmiş eyvanlar, akşamları Urfa'nın batı rüzgarlarının etkin olması sebebiyle batıya yönlendirilmiş eyvanlar tercih edilir. Güney cephesi olan eyvanlar kışlık kullanımlar içindir. Eyvanlar avlunun ortasına açılabilirdiği gibi köşelerde de olabilir. Bütün bunlar, eyvanların mevsimsel kullanımlarının yanı sıra gün içerisinde de farklı kullanım imkanları sağladığını göstermektedir.

Şekil.45. Havalandırma bacası
(Url.6)

Şekil.46. Hancıoğulları evi, avlu ve kuzey batı yönündeki ikinci katta bulunan eyvanlar
(Şurkav, 2000; 54)

Üst katlarda bulunan eyvanlar gezenek ile ilişkilendirilmiştir ve gezenekten bir basamak kadar yüksektedir (Şekil.46). Eyvanın iki yanındaki odaların kapıları, genellikle eyvana açılacak şekilde düzenlenmiştir.

2.2.2.4. Servis Mekanları

Servis mekanları genelde zemin katta yer alırlar. Bunlar mutfak, zerbembeler ve develiklerdir.

Mutfaklar; yemek hazırlanma eylemlerinin gerçekleştiği mekanlardır ve eskiden tandırlık ismi ile anılmaktaydı. Tandırlık evin harem bölümünde, avlu çevresinde bulunur, kare veya dikdörtgen planlıdır. Genelde giriş kısmı kemerli olup tavanları beşik veya çapraz tonoz denilen sistemle kapatılmıştır. Mutfak duvarının içerisinde, yerden 20-40 cm yüksekliğinde, taştan yapılmış, büyük kazanların (tencere) oturabileceği genişlikte ocak bulunur ve ocakların içerisinde damda son bulan bir baca bulunurdu. Bazı duvarlarında, genellikle mutfak malzemelerinin konulacağı, raf olarak kullanılan nişler bulunurdu. Aynı zamanda mutfakta malzeme konulan, boşluklarına tel gerilmiş ahşaptan yapılmış, tel dolap adı verilen hareketli dolaplar kullanılırdı (Şekil.47). Bazı evlerde, haremlik ile selamlık duvarı arasında servis penceresi şeklinde bir boşluk bulunur ve içerisine monte edilen bir ahşap eleman ile çevrilerek, yemekler haremlik tarafından selamlık tarafına gönderilirdi (Şekil.47).

Şekil.47.Mutfaktaki ocak ve tel dolap görünümü

Çamaşır yıkama eylemleri de, genelde mutfaklarda gerçekleştirilir ve yıkama işlemlerinde teşt adı verilen bakır kaplar kullanılırdı (Teşt, bakır leğenlerin büyüklerine denilmektedir). Ayrıca mevsime göre mutfak içinde veya mutfakın ön tarafında saç üzerinde ekme yapıldı ve ekmeğin biraz kalın olanına, Urfa deyimiyle bazlamaç denilirdi.

Zerzembeler; kışlık yiyeceklerin, yakacakların, bazı mutfak eşyalarının saklanma ve depolanmaları için, kiler ve depo amaçlı kullanılan mekanlardır. Bunlar, avlu kotundan düşük planlanmış ve böylece daha serin bir mekan oluşturulması sağlanmıştır, dikdörtgen planlıdır ve tavanları tonozla örtülüdür. Zerzembelerin girişi genelde avludandır ve mutfaktan zerzembeye geçilen örneklerde vardır.

Develikler (Ahır); zemin katta, evin selamlık bölümünde bulunur. Dikdörtgen planlı, üzerleri tonozla örtülüdür. Alan olarak evin büyük bir alanını kaplar. Ev sahiplerinin ve konuklarının hayvanlarının barınakları olarak kullanılmaktadır (Şekil.48). Bazılarında, duvar içlerinde, hayvanlara yem verme ve bağlama eylemleri için nişler vardır. Develer için olanların nişleri, deve boylarına göre düşünülmüş ve yerden, diğer nişlere göre daha yüksek yapılmıştır.

Şekil.48. Güllüoğulları evi selamlık bölümündeki avlu ve develikler (Şurkav, 2000; 70)

2.2.2.5. Islak Mekanlar

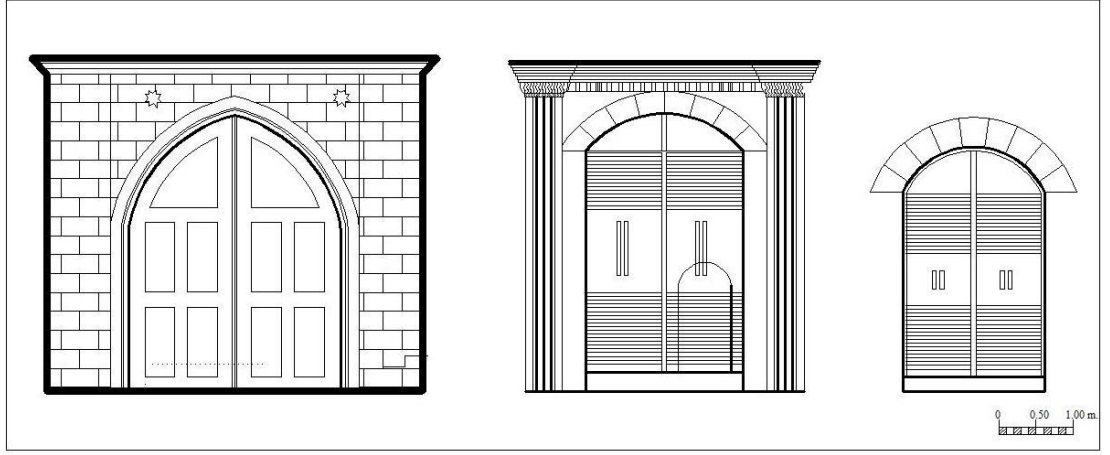
Islak mekanlar hamam ve tuvaletlerdir.

Hamamlar; harem bölümünde yer alır. Bazı evlerin, hamamlarında soğukluk ve sıcaklık bölümleri olan, şadırvanlı, kubbeli ve 3-4 kurnalı örnekler vardır. (Kürkçüoğlu, 2002; 59). Bu özelliklere sahip hamamlar her evde bulunmaz ve küçük evlerde daha sade şekilde yapılmıştır. Hamamlar avlu çevresinde, genelde mutfak bitişiğinde olup, girişi avludan olabildiği gibi, girişi mutfaktan olan örnekleri de vardır. Bazı konutlarda ise oda içerisinde gömme banyo şeklindedir.

Tuvaletler; kapı arasında, avlu çevresinde veya avlu merdiven altında yer alır. İki katlı konutların ikinci katında da tuvalet bulunan örnekler vardır.

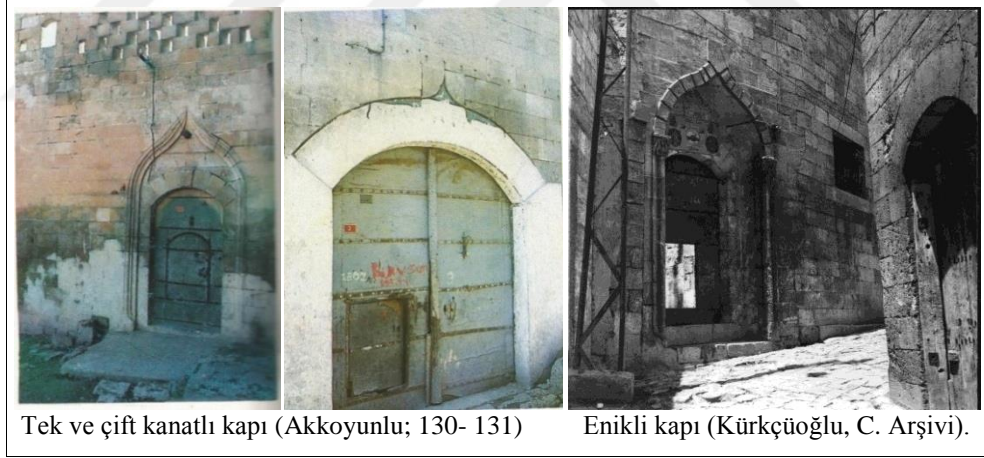
2.2.3. Mimari Elemanlar

Geleneksel Urfa evlerinde kullanılan mimari elemanlar, taşıdığı özellikleri ile konut sahibinin ekonomik düzeyini, yörenin ve dönemin sanattaki yerini, estetik anlayışını, kimliğini yansıtan belge niteliği taşımaktadırlar. Pencere ve kapılar ahşap malzemeden yapılmıştır. Sokak giriş kapıları ahşap ve ahşap üzeri çinko, saç kaplamalı, üzerleri işlemeli, düz veya kemerlidir (Şekil.49). Bazı kapı üstlerinde kitabe bulunur.

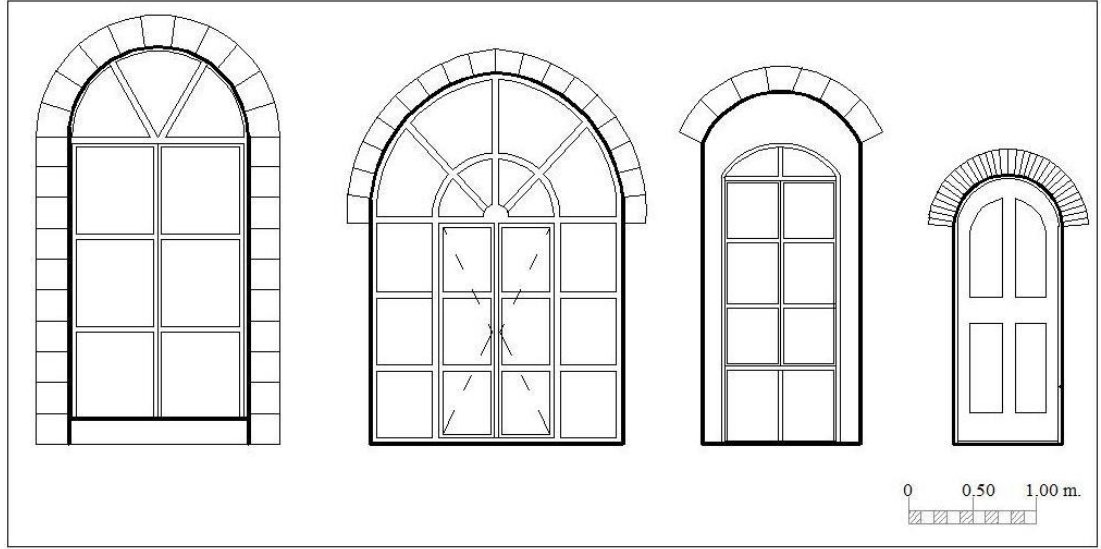
Şekil.49. Dış Kapı Örnekleri

Kemerli olan giriş kapıları, tek kanatlı veya iki kanatlı olur. Deve ve atların geçebileceği yükseklikte yapılmış olan büyük boyutlu kapıların, kanadı içerisinde, genellikle daha küçük bir kanat bulunur. Küçük kanat, çift kanatlı olanlarında, bir taraftaki kanat içerisinde bulunur ve normal bir insanın geçebileceği boyutlarda olur. Bu tip kapılara enikli kapı denir (Şekil.50). Günlük kullanımlarda küçük kapı kullanılır ve büyük kapıların açılmasına ihtiyaç duyulmaz.

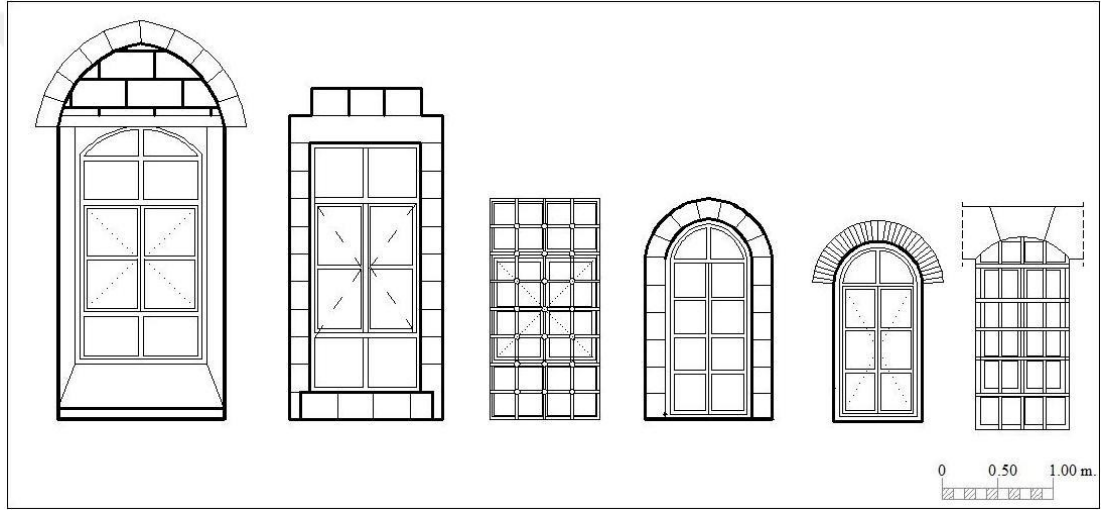

Şekil.50. Enikli kapı örnekleri

Kapı ve pencereler sivri kemerli, basık kemerli veya düz, kapılar tek veya çift kanatlı olarak yapılmıştır. Pencere formları, genişlikleriyle orantılı yükseklikte, genelde çift kanatlı ve dıştan demir parmaklıklıdır. İç kapılar ahşap veya ahşap doğramalı camekan şeklindedir. Kapı kanat genişlikleri 70- 100 cm arasında değişir. Camekanlar genelde eyvanlarda kullanılmıştır (Şekil.51 ve Şekil.52).

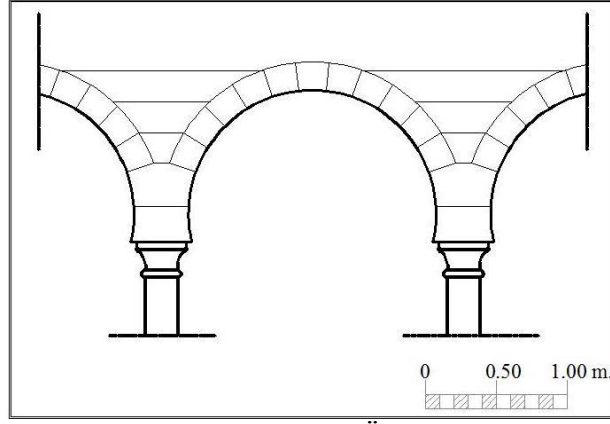

Şekil.51. İçte kullanılan kapı ve camekan örnekleri

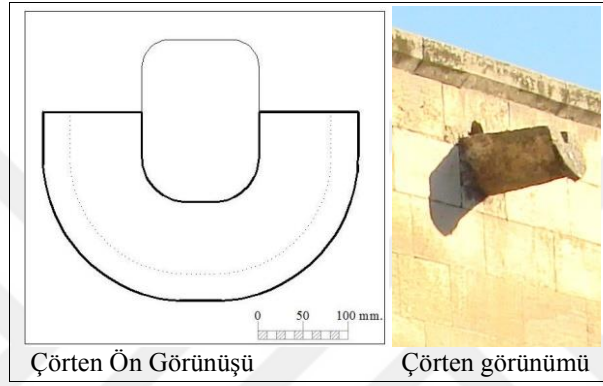

Şekil.52. Pencere örnekleri

Urfa konutlarında kemerler, kapı, pencere, niş üstlerinde kullanıldığı gibi, eyvan ve revaklarda da kullanılmıştır (Şekil.53.). Düz damlarda, yağmur sularının yapıdan uzaklaştırılarak akmasını sağlayan, taşın oyularak yapılmasından elde edilen, çörten denilen oluklar vardır. Urfa'da, zamanla bu olukların içerisine metal borular yerleştirilmiştir (Şekil.54).

Şekil.53. Revak Örneği

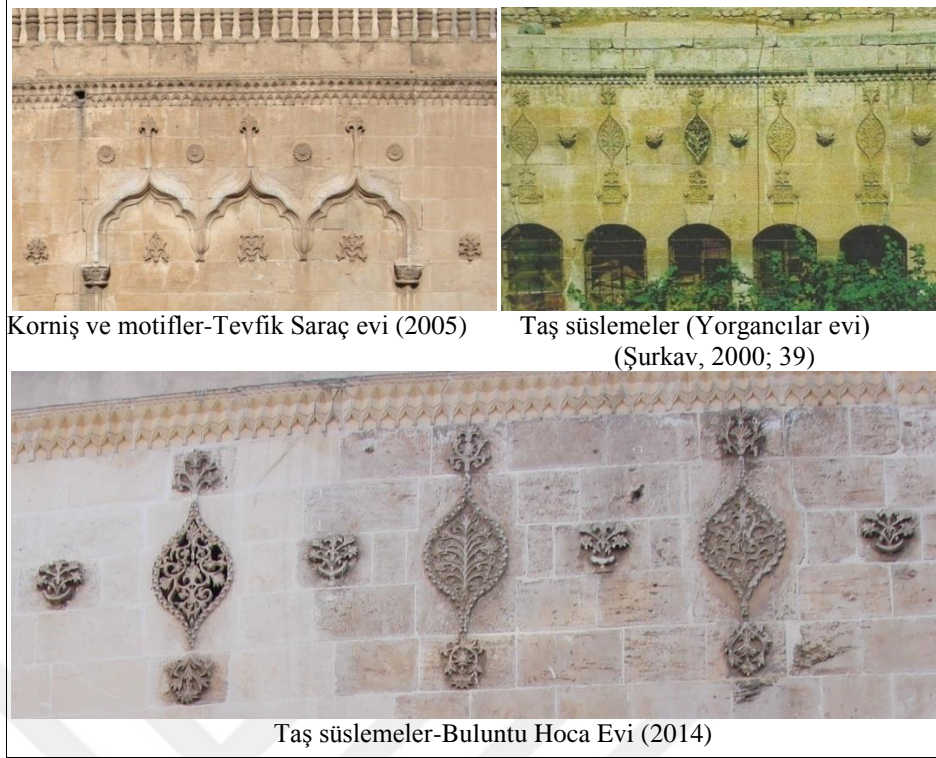

Şekil.54. Çörtön görünümleri (2013)

2.2.4. Urfa Konutunda Yüzey Bezeme Biçimleri

Geleneksel Urfa evlerinde genellikle taş süslemeler kullanılmıştır. Süsleme sanatında Urfa taşı kullanılmıştır. Urfa taşı yumuşak ve kolay işlenebilir özellikte olması, havayla temas etmesi sonucu dayanıklılığının artması sebebiyle hem yapı malzemesi olarak, hem de süsleme sanatında tercih edilmektedir.

Geleneksel Urfa konutlarının, dam korkulukların alt kısmındaki avluya bakan yüzlerinde, taş kornişler vardır. Avlu cephelerinde rozet şeklinde motifler çerçevesiz veya çerçevesiz bitkisel desenli motifler, geometrik desenli motifler bulunmaktadır. Pencere üstlerinde, havalandırma takaları arasında veya üzerlerinde, tamamen kapalı, bitkisel veya değişik bezemelerle kaplı, sadece estetik amaçlı yapılmış, kör takalar veya taş süslemelerde vardır (Şekil.55). Mimari ve bezemelerde Mezopotamya ve Suriye etkisinde kalınmıştır. Bezeme, yapıda işlevi olmayan, hatta bazen karşıtlaşan, iki veya üç boyutlu biçimler, düzenler ve renklerle yapıyı süslemektir (Kuban, 1992; 51).

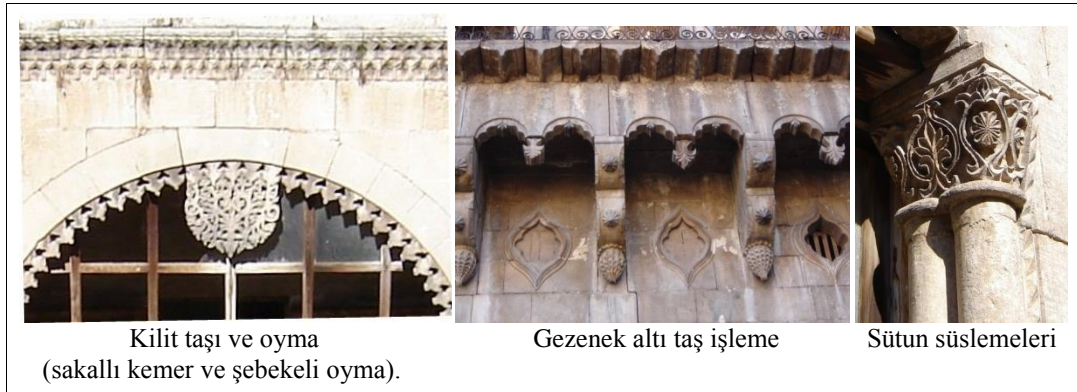
Korniş ve motifler-Tevfik Saraç evi (2005)

Taş süslemeler (Yorgancılar evi)
(Şurkav, 2000; 39)

Taş süslemeler-Buluntu Hoca Evi (2014)

Şekil.55. Avlu ön yüzündeki süsleme ve bezeme örnekleri

Eyvan kemerlerinde, motifler ve bazı kemerlerin üst sivri kısımlarında sarkan, taş oymalar bulunur. Gezenek altlarında, avlu ve eyvanlardaki sütunların alt ve üst kısımlarında da taş işlemler kullanılmıştır. Taştan yapılan, dam ve gezenek korkuluklarında, sütunlarda, iç mekânlarda, camhane ve pencere kemer üstlerinde de taş süslemeler kullanılmıştır (Şekil.56, Şekil.57 ve Şekil.58).

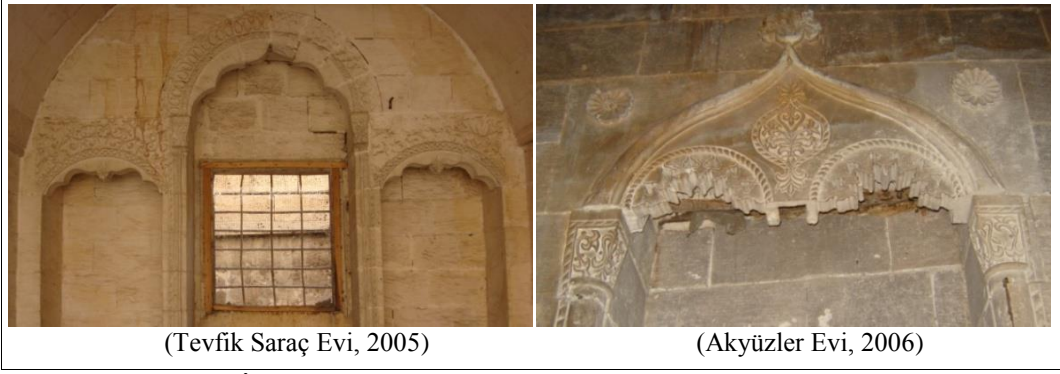

Kilit taşı ve oyma
(sakallı kemer ve şebekeli oyma).

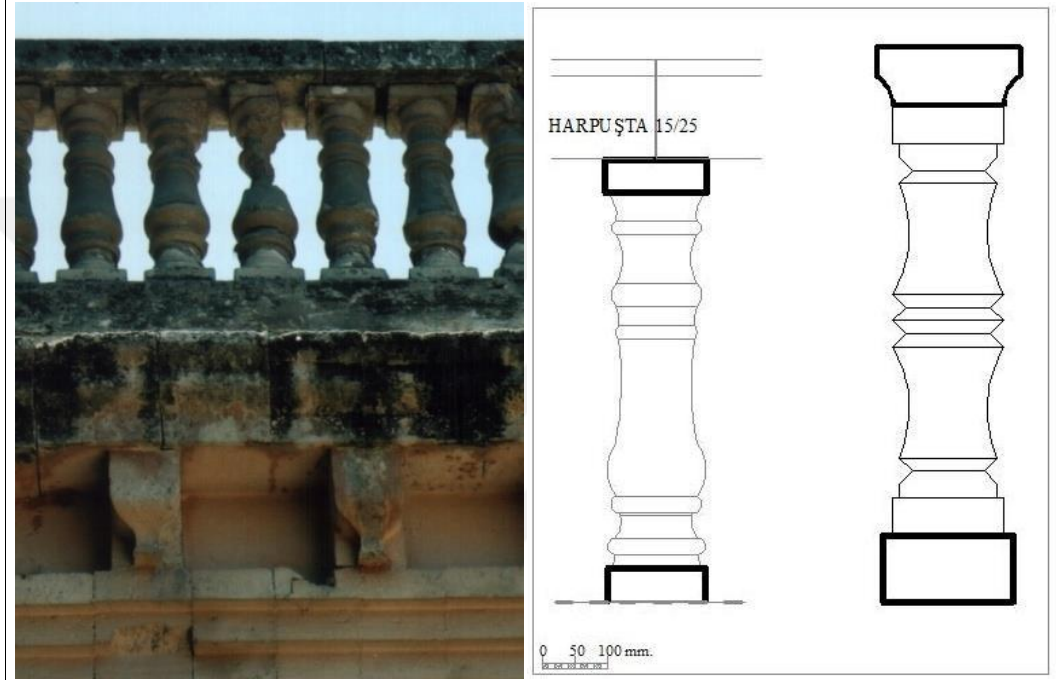
Gezenek altı taş işleme

Sütun süslemeleri

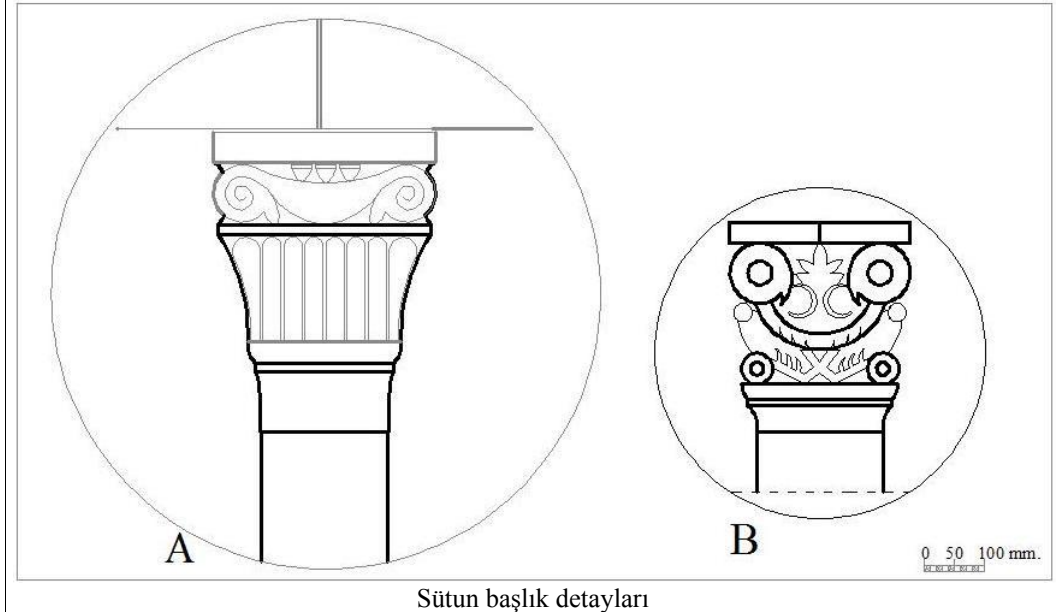
Şekil.56. Eyvan, kemeri, gezenek altı, sütun taş süslemeleri
(Akyüzler evi, 2006)

Şekil.57. İç mekânlarda pencere ve niş üzerindeki taş süslemeler

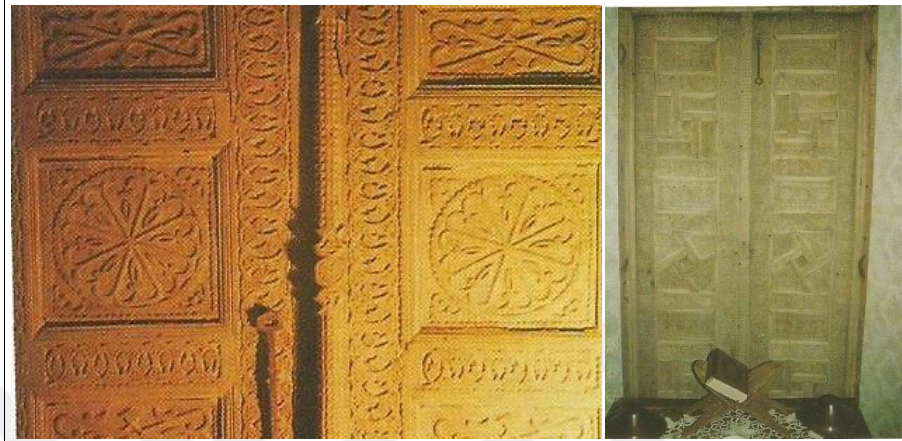
Taş korkuluk detayları

Sütun başlık detayları

Şekil.58. Taş korkuluk ve sütun başlık detayları (M. N. Kürkçüoğlu Konağı, 2005)

Ahşap süslemeler, dış cephelerde daha az görülür. Dışta genelde saçak altlarında bulunur. İç mekanlarda kullanım alanları daha fazladır. Kapılar, pencere ve camhane kepenklerinde, tavan kaplamalarında sık rastlanır. Genellikle, ihlamur ağacından oymalı süslemeler şeklinde yapılmıştır (Şekil.59). Sandık, askı vs. gibi aksesuarlarda da kullanılmıştır.

Oymalı ahşap kapı ve pencere kanatları(Oymak, 1998; 41-42)

Ahşap kapı işleme örneği

(Yorgancılar evi II, Şurkav, 2000; 39-40)

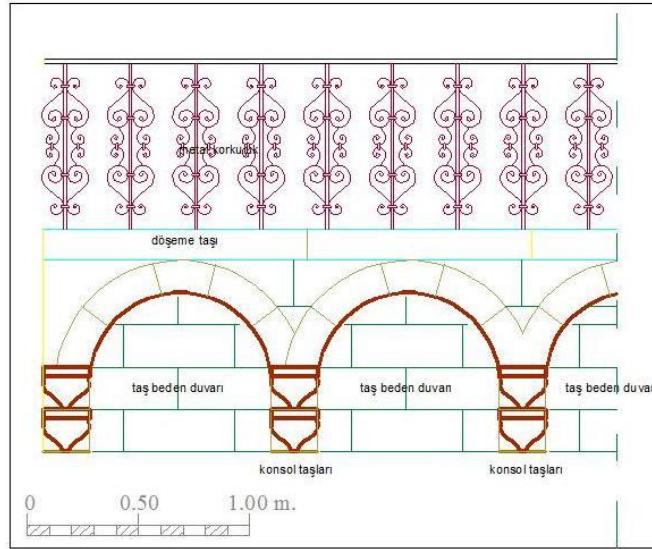
Ahşap tavan süslemeleri

Ahşap tavan süslemeleri

(Kürkçüoğlu, C. Arşivi)

Şekil.59. Ahşap süslemelerinden görünüm

Urfa evlerinde süslemelerde metal malzemeler de kullanılmıştır. Korkuluklarda, eve giriş kapı tokmaklarında genelde dökme demir kullanılmıştır (Şekil.60 ve Şekil.61). Bu kapıların üzerinde kapıyı çalmak için el emeğiyle yapılan kapı tokmakları bulunur ve buna kapı döveceği denilmektedir. Kapı tokmakları, bazı evlerde iki tane olurdu. Bir tanesi daha kalın ses çıkartır, gelenin erkek olduğunu, diğeri ise daha ince ses çıkartır ve gelenin bayan olduğunu göstermektedir (Maraş; 28). Bu da yörenin yaşam tarzını, geleneklerini yansıtan detaylar arasındadır.

Şekil.60. Korkuluk örneği-H. Dönertaş evi (Yüzgül, S. Arşivi)

Kapı Dövecekleri (Kürkçüoğlu, C. Arşivi)

Kapı tokmakları (Kürkçüoğlu, C. Arşivi, Oymak, 1998; 41)

Şekil.61. Kapı tokmakları örnekleri

Sonuç olarak, çevresel etkiler, iklim, ekonomik durum, toplumların kültürel yapısı ve yaşam tarzları konutların oluşumuna yansıyan önemli etkenlerdir.

Şanlıurfa'daki sıcak iklim, yaşam biçimi, gelir kaynaklarının tarıma dayalı olması ve aile bireylerinin bir arada yaşam ihtiyacı, evlerde üretime katkı, kullanılan malzeme ve yapım teknikleri, konutların oluşumunda önemli rol oynamıştır. Bu durum, bölgesel koşulların ve Urfa geleneğinin mekana yansımaları, dönemin ve bulunduğu bölgenin özelliklerini ve tekniğini yansıtan bezemeler, süslemeler, sanata, estetiğe, iç mekana verilen önemi göstermekte ve aynı zamanda Urfa konutlarının iç mekan kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

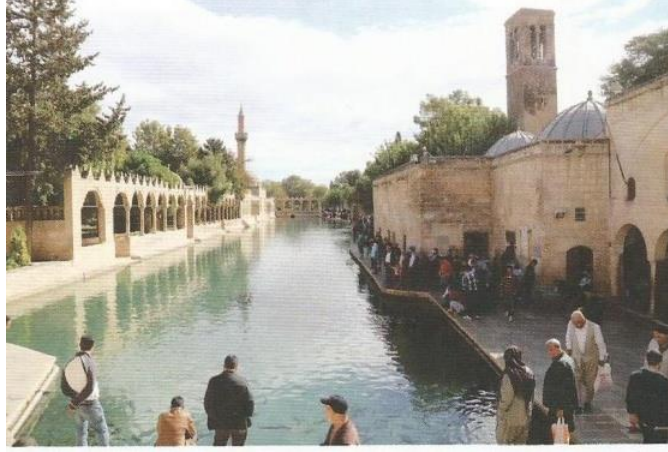
3. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN URFA KONUTLARININ KONUKEVİNE DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Urfa'daki Konukevlerini, tarihsel ve kültürel özelliklere sahip konutların, aslını bozmadan, bulunduğu bölgenin kültürel değerlerini yansıtan, geleneklerinin, yöresel faaliyetlerinin, yemeklerinin yöresel ortamda sunulduğu, turizme ve konaklamaya uygun işlevlerle kullanıldığı yapılar olarak tanımlamak mümkündür.

Urfa'nın eski çağlardan beri doğu ile batı dünyasını birbirine bağlayan yolların düğüm noktasında yer alması, bu bölgede çeşitli medeniyetlerin kurulmasını sağlamıştır. Urfa ili, üzerinde yaşamış medeniyetlerden miras kalan tarihi ve kültürel dokusu ve tescilli kültür varlıkları ile Güneydoğu'nun turizm potansiyeli en yüksek illerinden biridir.

Urfa, aynı zamanda verimli toprakları ile tarım ve sanayi şehri, Karacadağ kayak merkezleri ile kış turizmi, Karaali köyünde bulunan kaplıcalarıyla termal turizmi, Tek-Tek dağlarındaki bitki örtüleri ve hayvanları ile doğa, yayla ve av turizmi, Atatürk Barajı ve Halfeti ilçesi ile su sporları turizmi, baraj suyunun Fırat suyuyla birleşmesi neticesi, oluşan göl ve sahil turizmi, Urfa Birecik'teki Kelaynak ve Urfa'ya has keklik ve güvercinleri ile Ornitoloji turizmi, yöresel yemekleri, geleneksel el sanatları ve dünyaca ünlü musiki ustaları ve otantik yapısı ile kültür ve folklor turizmi gibi turizmin çeşitli alanlarında potansiyeli yüksek bir ildir (Yıldız, Rızvanoğlu, 2011; 3-9).

Musevi, Hristiyan ve İslam dinlerinin atası olarak bilinen Hz. İbrahim'in Urfa'da doğup yaşadığına inanılmaktadır ve bu yüzden Urfa her üç dinin mensuplarına göre de kutsal sayılmaktadır. Hz İbrahim'in doğduğu mağara ve Halil-ür Rahman (Balıklıgöl) gölü Urfa'da bulunmakta ve daha birçok peygamberin Urfa'da yaşadığına inanılmaktadır (Şekil.62). Urfa kültür ve inanç değerlerine sahip olma özelliklerinden dolayı, Mekke, Medine, Kudüs'ten sonra dünyanın dördüncü inanç merkezi olarak gösterilmektedir ve bu sebepten dünyadaki inanç turizminin önemli merkezleri arasındadır. "İstanbul 2010 İnanç Turizm Zirvesi"nde konuşan Dünya Dini Seyahat Birliği Başkanı Kevin J.Wight, 6 milyar 980 milyon olan dünya nüfusunun, 300 milyonunun inanç turizmi gerçekleştirdiğini ve dünya genelinde inanç turizminin gözle görülür bir artış yaşadığını açıklamıştır (Erkol ve Kürkçüoğlu S, 2013; 20- 22).

Şekil.62. Halil ür- Rahman gölü (Balıklıgöl).
(Erkol ve Kürkçüoğlu, S, 2013; 21)

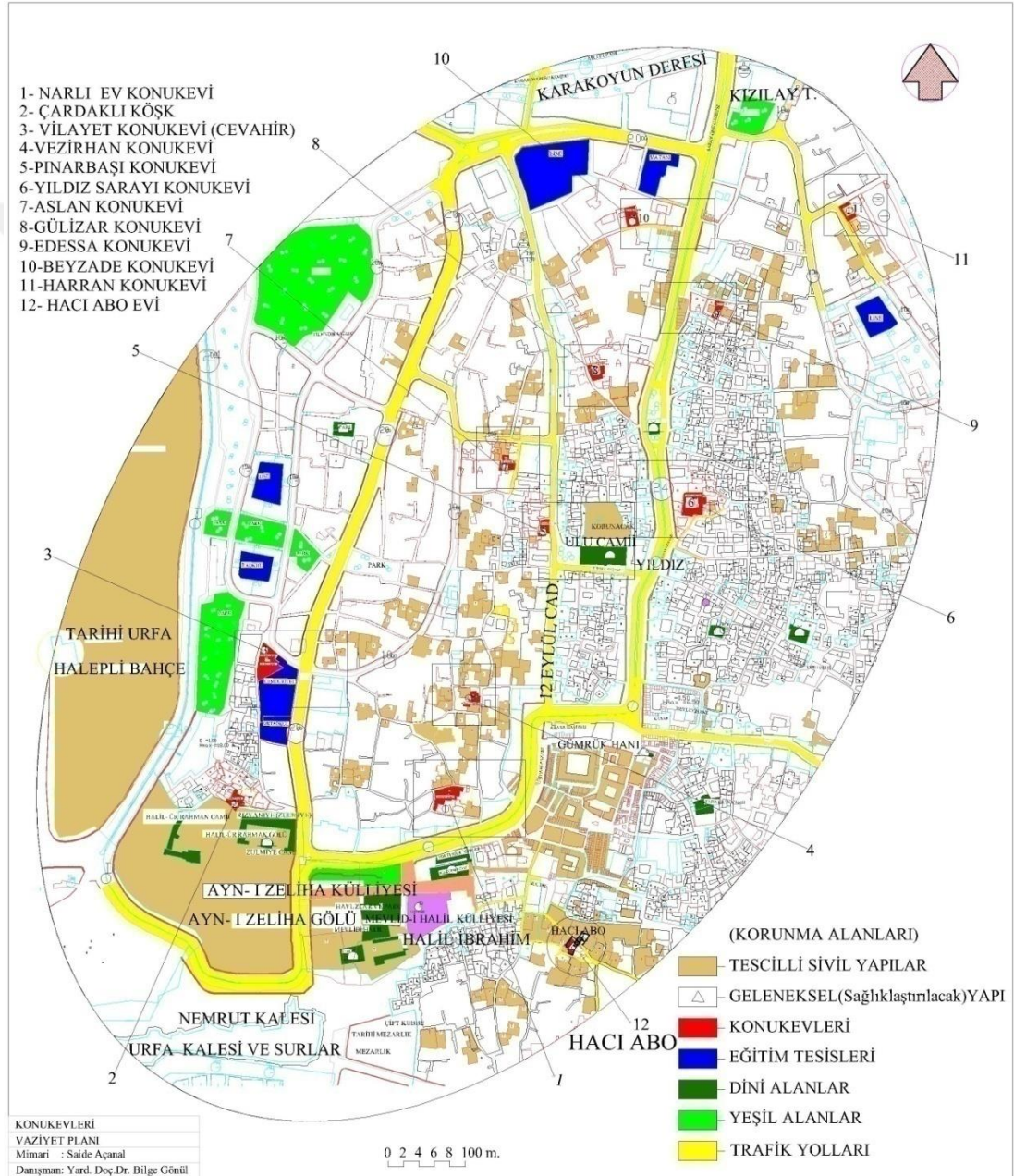
Yukarıda belirtilen açıklamalar, Urfa ilinin tarihi yapısı, kültürel varlıkları ve özellikleri, aynı zamanda inanç merkezi olması ile dünyanın ilgisini çekebilecek bir tarihi zenginliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu değerlerden, Urfa'nın bir turizm kenti olduğu, bu sebeple yerli ve yabancı turistlerin sıklıkla bölgeyi ziyarete gelebileceği düşünülerek, Urfa'da, otel, butik otel ve özellikle kültürel değerleri yansıtan konaklama yapılarına çok fazla ihtiyaç olabileceği anlaşılmaktadır.

Pek çok bölgede olduğu gibi, Urfa'da da geleneksel konutlar zamanla, gelir kaynaklarının çeşitliliği, teknolojinin gelişmesi, ulaşım, yaşam tarzları gibi değişen koşullar ile ihtiyaca cevap verememesi sonucu, işlevini kaybetmekte ve harap hale gelebilmektedir. Bir yapının onarılarak sağlığına kavuşturulmasının yapıya insan sıcaklığının kazandırılması ile mümkün olacağına inanan Cengiz Bektaş, bunun ekonomik açıdan savunulabilir, çağdaş bir işlev verebilmekle mümkün olabileceğini ve aşırılığa kaçmayan onarımlarla ülke ekonomisine de katkı sağlanabileceğini söylemiştir (Bektaş, 1992; 111).

Büyük bir kısmı tarihi çevre ve tescilli yapılar içerisinde yer alan Urfa konutlarına, korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması kapsamında birçok yeni işlev verilmekle birlikte, turizme ve ülke ekonomisine katkı sağlanması da düşünülerek özgün işlevine en yakın olduğu düşünülen konukevi işlevi de verilmektedir.

3.1. Konukevi Kullanımının Çevresel Açısından Değerlendirilmesi

Geleneksel konutlar kentin ilk yerleşim alanları ve çevresinde inşa edilmişlerdir (Şekil.63). Kentsel sit bölgesi, ilk yerleşim alanı olan, kuzeyde Karakoyun deresi, batıda Kızılkoyun bölgesi, doğuda Harran kapısı, güneyde Urfa Kalesi, Halil ür- Rahman Külliyesi ve Aynzeliha gölü ile sınırlandırılmıştır (Alper; 1987; 6).

Şekil.63. Konukevleri ve çevresi

Urfa'nın tarihi mekanlarının bulunduğu bu bölgeden gelişmeye başlayan konutların, bir kısmı konukevine dönüştürülerek, bulunduğu bölge ile de uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Kuban'a göre; yapıların tek tek veya birlikte dizildiği ve aralarında boşluklar oluşturulan şekliyle kentsel tarihi çevre ile bir biçim düzeni oluşturur. Kent, sokakları, bahçeleri, boşlukları ile boşluklara mekansal değer kazandıran yapılarla var olur. Bu sebeple mimari ve kentsel koruma yaklaşımları, kesin çizgiyle ayrılmaz. Yapıya müdahalelerde, bulunduğu çevre ile birlikte ele alınarak son şekline karar verilir (Kuban, 2000; 120).

Geleneksel konutların, tarihi mekanlara önceden çeşitli hizmetlerin gittiği, ulaşım kolaylığı sağlanmış olan bölgede yer alıyor olması da, yeni kullanımlar için avantaj olacaktır. Örnek olarak; Narlı Ev Konukevi, 15-20 m. yüksekliğindeki bir tepe üzerinde, tarihi mekanların yoğun bulunduğu bölgede, merkezi konumda bulunmaktadır. Urfa Kalesi, Halil-ür Rahman (Balıklıgöl) ve Hz İbrahim'in doğduğu mağaranın bulunduğu bölgenin çok yakınlarında yer almaktadır (Şekil.63 ve Şekil.64). Çevresindeki oldukça harap olan iki ev ile birlikte 1993 yılında ŞURKAV tarafından satın alınarak restorasyonuna başlanmıştır ve o tarihlerde yapılan Dergah-Balıklıgöl projesi içerisinde yer almıştır (Kürkçüoğlu, C, 1995; 80).

Şekil.64. Narlı Ev ve çevresi (2013)

Diğer bir örnek; Vezirhan Konukevi, şehrin tarihi hanları ve hamamlarına sadece 50 metre mesafede, tarihi bölge içinde yer alan tarihi taş konuttur. 1800 yıllarında yapılmış olduğu söylenmektedir. Konukevine, güneyde Balıklıgöl yönündeki tarihi kabaltıdan geçilerek ulaşılır (Şekil.63 ve Şekil.65).

Bölgede, Narlı Ev ve Vezirhan konukevleri gibi, çevresel bağlamda uyumlu ve kültür turizmine katkı sağlayan daha pek çok konukevi bulunmaktadır.

Şekil.65. Vezirhan Konukevi, girişi ve çevresi (2013)

Sonuç olarak, kültürel belge niteliği taşıyan bu konutların konukevine dönüştürülmesiyle çevresiyle bir bütünlük oluşturduğu görülmektedir (Şekil.63). Ayrıca bu durum, çevrenin kültür turizmine hizmet etmesine de katkı sağlamaktadır.

3.2. Konukevi Kullanımının Mimari Açından Değerlendirilmesi

Özgün işlevini kaybeden veya kaybetmeye yüz tutan Urfa konutları, koruma yaklaşımı içerisinde, özgün işlevine uygun, işlev değişikliklerine gidilerek yaşatılmalı ve sürekliliği sağlanmalıdır. Yeni işlev verilirken, yeni işlevle, yapı arasında buldukları kültürel çevre ve bölge, önceki kullanım ile yeni kullanım arasındaki benzerlikler dikkate alınmalıdır. Yeni işlevi, özgün işlevine ne kadar uygun olursa, o kadar az değişiklik gerektirecektir. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu Kararlarına göre de, yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin, niteliğinin korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi gerekmektedir (Url.8). Yapıların niteliği ve tipleri ihtiyaçtan doğar, biçimlenmeyi ise toplumun kültürel özellikleri belirler. Yapının işlevi sosyal örgütlenmenin ifadesidir ve bu örgütlenme yapı tiplerini doğurur. Toplum kültürünün kendine özgü özellikleri ise yapı biçimlenmesini saptayıcı önemli bir etmendir. Bir Japon Evi ile bir İranlı Evi, ikisi de aileyi barındırdığı halde aynı değildir (Kuban, 1992; 20).

Korunma ve barınma amaçlı ailelere konut, eğitim amaçlı okul yapılması gibi ihtiyaca göre yapı türleri değişir ve bölge kültürüne göre farklı biçimler ortaya çıkar. Bu durumda işlev değişiklikleri, bulunduğu bölgenin gereksinimlerine, kültürel

özelliklerine göre belirlenmeli ve yapının niteliği bozulmadan çağın yaşam standartlarında yaşatılabilmelidir.

Konukevine dönüştürülen konutlarda, dışta değişikliklere gidilmeden, fonksiyon değişikliği yapılarak, bezemeleri, süslemeleri, havuzu, kuyusu ile yapıların orijinal durumu korunmaya çalışılmaktadır (Şekil.66).

İncelenen konukevleri içerisinde, Şekil.66' daki Harran Konukevi 450 yıllık tarihi bir taş yapıdır. Hicri 1310 (1892-1893) yılında Badıllı aşiret reisi Sait Badıllı'nın evi olarak bilinmektedir. Bu geleneksel Urfa konutu milli mücadele döneminde Sait Badıllı ve Urfa çetelerinin planlar kurduğu, bazı toplantıların yapıldığı mekan olarak kullanılmıştır (Urfa kurtuluş mücadelesi hatıratı). Bölgenin mimari özelliklerini yansıtan bir yapı olarak konukevi işlevi ile turizme kazandırılmıştır.

Şekil.66. Harran Konukevi (2013)

3.2.1. Planimetri Açısından Değerlendirme

Tarihi yapıya yeni verilen işlevin, özgün işlevine yakın olması, mekansal olarak uygun olmasına da bağlıdır. Plan olarak, Urfa'daki konukevleri, butik otellerle, kullanım amacı ve mekansal yapı gibi birçok yönden benzerlik göstermektedir. Butik oteller, oda sayıları az, kişiye özel hizmet sunarak, konukların

evlerindeymiş gibi hissetmelerini sağlayan, konforlu bir ortam sağlayarak gelir seviyesi yüksek olan turistleri çekebilen, dünyada gittikçe yaygınlaşan bir turizm işletmeciliğidir (Yüksel, 2009; 6). Türk evinin otel olarak kullanımı Türkiye'nin birçok ilinde söz konusudur. Bu uygulamalara örnek olarak, otele dönüştürülen konaklar ve sıra evler, Yeşil Konak, Sultanahmet, Soğukçeşme Sokağı, Sultanahmet Akaretler, Beşiktaş, Richmond Oteli-Beyoğlu örnekleri gösterilebilir (Kuban, 2000; 118). İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın duvarına yaslanmış Soğukçeşme sokağında bulunan cumbalı, kafesli 2-3 katlı, 8-10 odalı, tarihi ahşap evler, Bakanlar Kurulunun 06. 09. 1982 tarihli kararı gereği turizm bölgesi haline getirilip restore edilerek küçük otellere dönüştürülmüştür (Yüksel, 2009; 104-105). Safranbolu evlerinin konaklama tesislerine dönüşümü, 1990 yılları ortalarında gecikmiş olarak görülmüştür (Yüksel, 2009; 83).

Geleneksel Şanlıurfa konutları, konut olarak oda sayısı çok fazla olduğu düşünülse de, otel işlevi için, oda sayısının yeterli olduğu, konukevlerinin konaklama amacı taşıması, geleneksel konutların orijinalinin konut olması sebebi ile, konukevi kullanımı, konuklara hem kullanım yönünden hem de mekansal olarak ev ortamı sağlayacağı, taşıdıkları benzer işlevlerden dolayı, konukevi işlevi için uygun olacağı anlaşılmaktadır. Genellikle, konukevi işlevi verilen geleneksel konutlardaki plan şemasına göre, konutun giriş kısmı, lobi ve resepsiyon bölümü olacak, mutfağı yine mutfak, odalar yatak odaları ve çok amaçlı odalar, develik, zerzembeler ise şark odaları ve çok amaçlı salonlar olarak kullanılacaktır. Bu durumda, genel yapı değişmeden, mekanların fonksiyon değişikliği, çağın teknolojisi ile birleştirilerek gereken işlev ve konfor sağlanacaktır. Butik otellerden farkı ise bölgesel farklılıklar, yapının tarihi özellikleri, gelenek ve kültürel faaliyetlerin sunulması ile hizmetlerdeki değişikliklerde olacaktır.

Urfa'da konukevine dönüştürülen ilk tarihi konaklardan biri olan Hacıkamilzaâde Küçük Hacı Mustafa Efendi Konağı (Vilayet Konuk Evi), plansal olarak incelendiğinde, 949 m² parsel alanına inşa edilmiş olup, zemin kat alanı 449.5 m², 1.kat 272 m², bodrum kat 75 m²'dir. Haremlik ve selamlık olmak üzere iki bölümü vardır. Selamlık kısmı iki katlıdır. Orijinal durumunda, ikinci kat erkek misafirlere ayrılmıştır (Şekil.67).

Şekil.67. Selamlık ve Haremlik bölümünden bir kesit (Öcal, A. Arşivi, 1991-1992)

Hacıkamilzaâde Küçük Hacı Mustafa Efendi Konağının girişi kuzey cephesindedir ve girişte bulunan selamlık bölümünün zemin katında bir tuvalet, yapılan restorasyon ile sol tarafı lobi olarak kullanılan geniş bir oda, odanın batısında ve doğusunda birer oda daha bulunmaktadır (Şekil.68).

Restorasyon Öncesi (Kürkçüoğlu, C., 1995; 69)

Restorasyon sonrası (2013)

Şekil.68. Giriş kısmındaki lobi olarak kullanılan oda

Girişin karşısında, üst kata çıkış merdiveni bulunur. Selamlık kısmının güneyinden, merdivenin iki yanından haremlik kısmın bulunduğu avluya geçiş ve geçişin her iki yanında avludan da girişi olan birer oda bulunur (Şekil.69 ve Şekil.70). Selamlık kısmının modern mimarisinin aksine, haremlik kısmı, tamamen geleneksel biçimde inşa edilmiştir (Kürkçüoğlu, S ve Öcal, M, 1998; 169).

Şekil.69. Vilayet konukevi giriş merdiveni-Restorasyon sonrası (2013)

Şekil.70. Vilayet konukevi giriş merdiveni-Restorasyon öncesi

Haremlik bölümünde, avlu kareye yakın bir plana sahip olup, ortasında dilimli bir havuzu, kuyusu, zezembesi (Kiler), avluya açılan odaların duvar yüzeyinde kuş takaları vardır. Avlunun doğusunda, merdivenle çıkılan ara katta iki oda, güneyinde bir oda ve güneydoğusunda mutfak (tandırılık) bulunur (Şekil.71.a). Zerezembe (kiler) bodrum katta bulunmaktadır. Avlunun (hayat) güney cephesi revaklıdır. Batıda selamlığın sokağa açılan kapısı ve iki tarafında tuvalet bulunmaktadır.

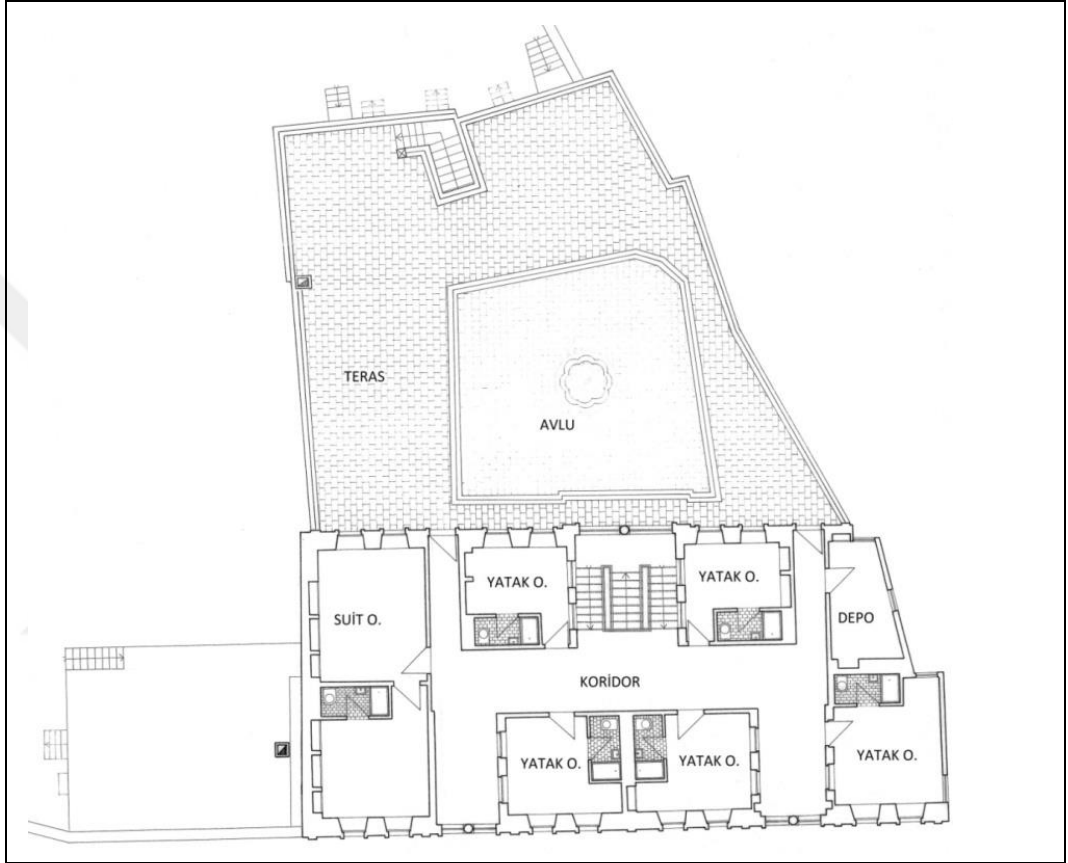
Şekil.71.a). Devlet (Vilayet) Konukevi zemin kat planı (Öcal, A. Arşivi, 1992)

Restorasyon esnasında, konağın kuzeydoğusuna bitişik, tarihi değeri olmayan iki ev valilik tarafından satın alınarak, bu evlerin arsası konağın doğusunda bulunan bahçeye eklenmiştir ve bu evlerin alt kısmındaki odalar kazan dairesi ve su deposu olarak kullanılmıştır. Yapıya eklenti olan duvar ve merdivenler yıkılarak, konağın orijinal durumu açığa çıkartılmıştır. Odaların ve avlunun döşeme taşları yenilenmiştir. Elektrik ve kalorifer tesisatı yenilenmiş ve döşeme altına gizlenmiştir. Kapılar, pencereler orijinaline uygun yenilenmiştir. Selamlıktaki üst kata çıkış merdiveninin sonradan yapılmış olan demir korkulukları sökülerek yerine ahşap korkuluklar yapılmıştır.

Selamlık bölümünde, lobi dışındaki odaların bir kısmına idari amaçlı kullanım verilmiş, diğer odalar şark odaları olarak düzenlenmiştir. Üst katta altı oda ve bir depo amaçlı oda vardır (Şekil.71.b). Bu odalara banyo, tuvalet eklenerek, beş adet iki ve tek kişilik oda, bir adet suit oda ve depoya dönüştürülmüştür.

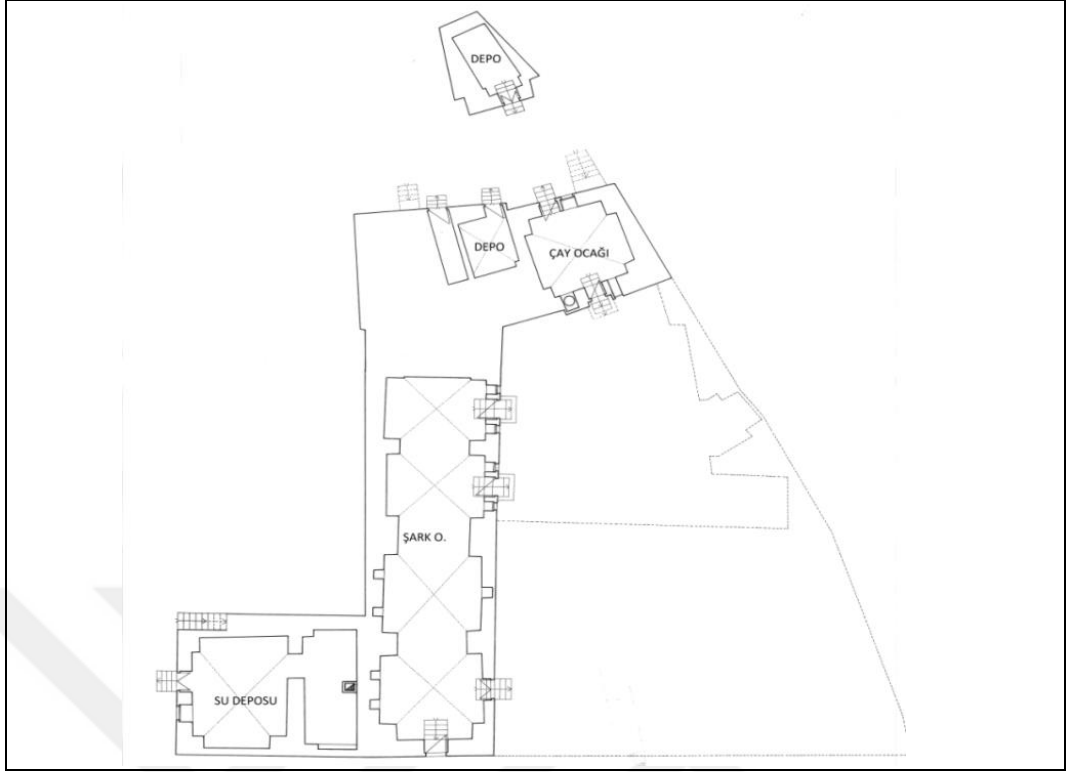
Bu bölümün, sonradan betonarme olarak yapılmış olan dam örtüsü çatı ile kapatılarak, üzeri alaturka kiremitle, saçakları ahşapla kaplanmış ve beton gizlenmiştir. Haremlik avlusunun güneyindeki revakta bulunan kayadan oyma sarnıç temizlenmiş ve su deposuna dönüştürülmüştür. Avlunun doğusundaki develiğin üzerindeki iki oda şark odasına dönüştürülmüş ve bu odaların ön kısmında bulunan gezeneğin demir korkuluk aslına uygun yenilenmiştir. Avlu içerisinde 5 adet şark odası bulunmaktadır. Mutfaktaki nişlere ahşap kapaklar eklenmiştir. Mutfaktaki kuyunun üzeri kemerli şekle çevrilmiştir. Avlu ortasındaki havuza taş fiske

eklenmiştir. Haremlik avlusunda 2 adet ve selamlık girişinde bir adet olan tuvaletlerin duvar ve döşemeleri seramikle kaplanmıştır ve tuvaletlerin giriş kısımlarına taş lavabolar yapılmıştır. Yıkılan merdiven ve gezenekler kesme taştan yeniden yapılmıştır. Damdaki avlu, sokak ve bahçeye bakan duvarlar kaldırılarak, Urfa konutlarında görülen eskiye uygun taş korkuluklar yapılmıştır. Bahçe çimlendirilmiş ve aydınlatılması yapılmıştır (Kürkçüoğlu C, 1995; 65-66).

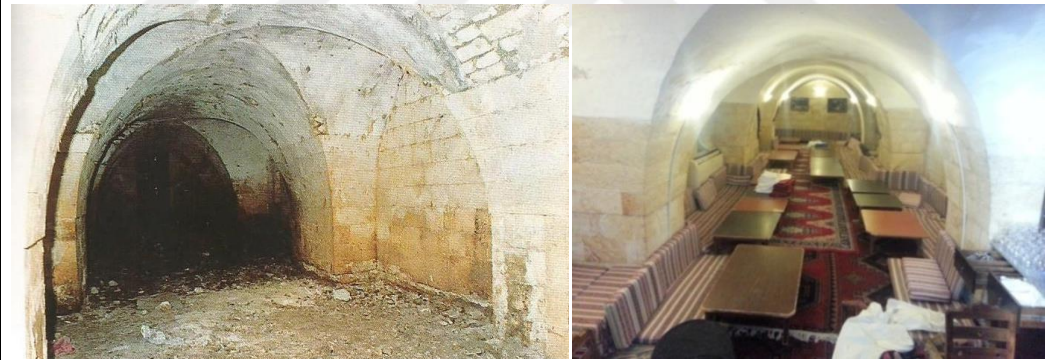

Şekil.71.b). Devlet konukevi, üst kat planı (Öcal, A. Arşivi, 1992)

Bodrum katta, selamlık kısmının doğusu ve avlunun kuzey doğu bölümünün alt kısmında, girişi sokak tarafından da ulaşılan develik vardır. Ayrıca bir su deposu ve iki adet depo amaçlı oda vardır (Şekil.71.c). Develik kısmının toprak zemini taş ile kaplanmış, yeni işlevle, avludan da ulaşılan çok amaçlı salon işlevi verilmiştir (Şekil.72). Yeniden işlevlendirilen konutlarda zerbembeler ve develikler, konukevlerinde, genellikle şark odaları veya restoran gibi çok amaçlı mekanlara dönüştürülmüştür.

Şekil.71.c). Devlet konukevi, bodrum kat planı (Öcal, A. Arşivi, 1992)

Restorasyon öncesi-Develik
(Kürkçüoğlu A.C,1995;69)

Restorasyon sonrası-Çok amaçlı salon-2013

Şekil.72. Develik, restorasyon öncesi ve sonrası görünümüleri

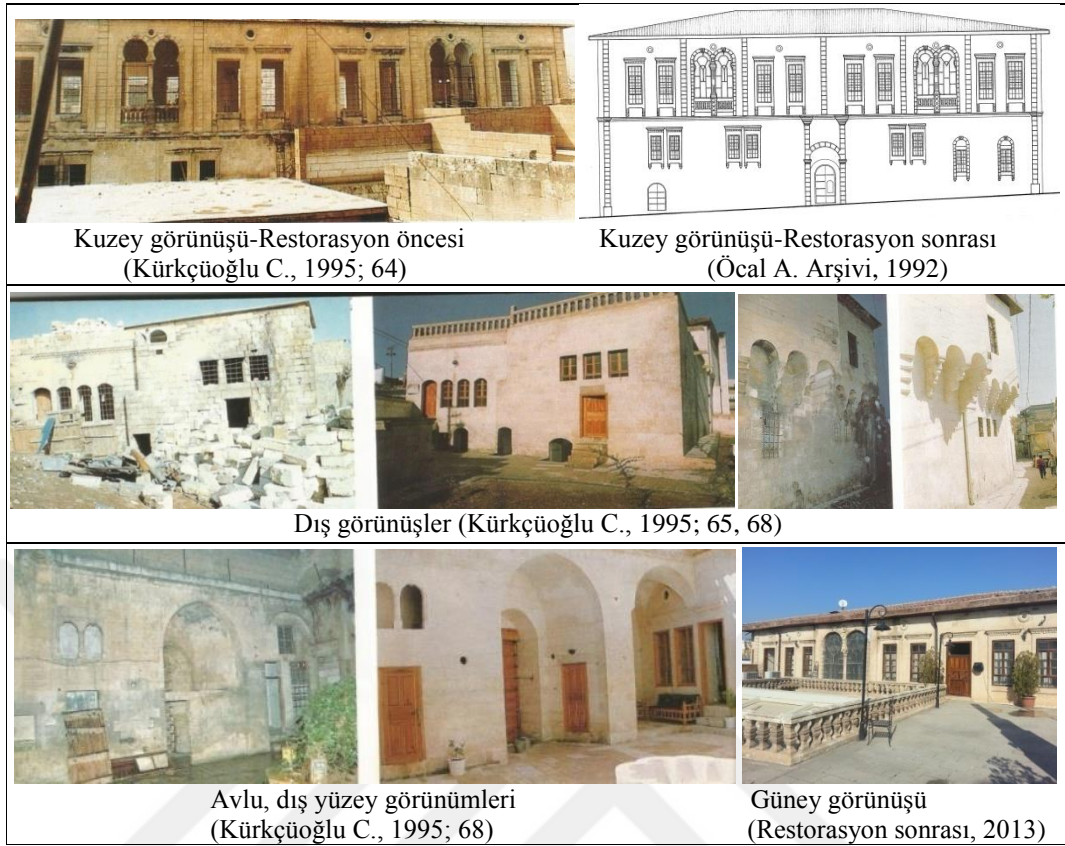

Şekil.73. Vilayet Konukevi, avlu görünümü (2013)

Depoların biri de çay ocağına dönüştürülmüştür. Kapasite olarak, 11 adet yatak, 60 ve 35 kişilik çok amaçlı salon, 120 kişilik teras, 60 kişilik avlu ve 300 kişilik bahçe düzenlenmesiyle 1993 tarihinde, Şanlıurfa Valiliği Konukevi fonksiyonu ile turizme kazandırılmıştır (Şekil.73).

3.2.2. Cephe Yönünden Değerlendirme

Konukevine dönüştürülen geleneksel konutlar, çoğunluğu sit alanı içerisinde bulunan eski kent merkezi bölgesinde yer almakta ve bu bölgenin mimari ve cephe karakterlerini taşımaktadır. Konutlar ile konukevleri, barınma, dinlenme, yaşamsal ve sosyal faaliyetler gibi eylemlerin gerçekleştirildiği mekanlar olduğu düşünüldüğünde, cephe karakteri açısından da benzer özelliklere sahip olacağı düşünülecektir. Bulunduğu bölgedeki ulaşım, hizmet, mevcut kullanımlar gibi bölge koşullarına ve toplumsal yapı ile uyumlu, yapı karakteri ile bütünlük içerisindeki bir işlev, yapıyı iç ve dış karakterleri ile birlikte yaşatılmasını, toplumsal değerlerin korunmasını sağlayacaktır. Bu durumda, konukevlerinin, bölgenin kültürel değerlerini yansıtarak, konaklama hizmeti sunan mekanlar olduğu ve Urfa konutlarının yer aldığı bölge yapısı düşünüldüğünde, cephe karakterinin yeni işlevle uyum içerisinde olacağı anlaşılmaktadır (Şekil.74).

Şekil.74. Devlet Konukevinin restorasyon öncesi ve sonrası görüntüleri

Şekil.74' de örnekteki Vilayet Konukevi'nin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası cephe fotoğraflarına bakıldığında, özgün durumun korunmuş olduğu görülmektedir.

3.2.3. Yapım Teknikleri ve Malzeme Açısından Değerlendirme

Çeşitli nedenlerle ihtiyaca cevap veremeyerek, işlevini kaybeden ve kullanılamaz hale gelen yapıların dış kabuğunda, strüktürde, malzeme, örtü sistemleri ve iç mekanda bozulmalar meydana gelmektedir.

Geleneksel konutların konukevine dönüşümünde, yeni işlevin özgün işleve yakın olması sebebiyle, yapının dış kabuğu bozulmadan, günün teknik olanaklarından yararlanılması, iç mekanda yeni işlev gereği, yatak odalarına ıslak mekan eklentisi, tefrişler ve konforun sağlanması gibi yapıyı etkilemeyecek birtakım değişikliklere ihtiyaç duyulacaktır. Onarımda kullanılacak malzeme ile eski yapıdaki malzeme farklılıkları tüm onarımlarda kaçınılmaz olacaktır ve bu farklılık onarımda

hissettirilmeli, o tarihe kadar korunmuş olan geçmişin izleri silinmemelidir. Bu da konu ile ilgili yasa ve yönetmeliklerde belirtilen onarım ilkelerine uyulmasını gerektirir.

Yapısal yönden incelenen Yıldız Sarayı Konukevi, Osmanlı Döneminin paşa saraylarının bulunduğu kısımda, eski Cami-i Kebir mahallesindedir. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde ismi söylenen Tayyar Mehmet Paşa sarayının bu ev olduğu halk arasında söylenmektedir. Evliya Çelebi'nin, 1650'li yıllarda Urfa'yı ziyaret ettiği bilinmekte, buna göre bu evin 17. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihi ev, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Geniş bir avlusu, yazlık ve kışlık eyvanları, develiği, zerzembesi, kuş takaları, revakları ile geleneksel Urfa konutlarının tüm mimari özelliklerini taşımaktadır. Kuzey yönünde iki, güney yönünde bir eyvanı vardır (Şekil.75). Konutun restorasyonunda orijinal haline uygun olan, kesme taş kullanımı yapıda tarihi değer kaybına yol açmamıştır.

Şekil.75.Yıldız Sarayı Konukevinin restorasyon öncesi ve sonrası

Yeniden işlevlendirme tarihi yapılarda onarım yapılması gerektirdiğinden olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan yeni işlevin gerektirdiği ilaveler, kaldırılan bölümler, malzeme farklılıkları gibi unsurlar konusundaki kararlar, yapıya zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır. Sonuç olarak konukevi işlevi ile yapı genel karakterini bozmadan en az zararlı devamını sağlayacaktır.

3.3. Konukevi Kullanımının İç Mekan Açısından Değerlendirilmesi

Planimetri Açısından Değerlendirilmesi başlığı altında iç mekan incelemesi yapılmış olan geleneksel Urfa konutlarının önceki kullanıcıları, konut sahipleri olan aile bireyleri iken, bugün konukevine dönüşen yapılar çeşitli kültürlerden gelen insanlar tarafından kullanılmaktadır. Yapıya ticari bir işlev yüklenmiştir. Yapının sahibi işletmeci, kullanıcıları ise yerel deyimle konuktur. Konutlar ilk olarak dönemin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kullanıcı değişimi düşünülmezsizin inşa edilmiştir. Konukevi kullanımı ile yapıların kullanıcıları zaman zaman değişebilmektedir. Geleneksel Urfa Konutlarının konukevine dönüşümünün iç mekan açısından değerlendirilmesi, aidiyet ve konfor kavramları, kullanıcı yapısındaki değişim, işlevsel ve mekansal değişim, mimari elemanlardaki değişim ve eklentiler konularını incelemeyi gerektirmektedir.

3.3.1. Aidiyet ve Konfor

Bu konu ile ilgili değerlendirmeler bulunmaktadır. Gür'ün yorumuna göre, kimlik, edinilen kazanılan kişilik özellikleri ve erdemleriyle bağlantılı olarak, bir görev bağlamında bireyin veya toplumun ve ulusun görünmeyeninin görünür olunmasıdır. Bu anlamda kimlik bir temsildir. Baudrillard'ın "*saf kimlik yoktur*" söylemi ışığında, saf kimlik yoksa saf temsil de olamaz. Edinilen bilgiler zamanla, etkileşimlere bağlı olarak değişime uğrar. Demek ki kimlik de, temsil de kalıcı değildir (Gür, 2007; 37). Ulusların mimari kimliğinden bahsetmek yerine, modernleşme sonrasına rastlayan dönemlerde, bir kimlik arayışı içerisinde olmaları, doğal ve demokratik çeşitliliği koruyacağından insanlık adına yerinde bir süreçtir. Gür'ün de söz ettiği gibi, Maslow'a göre aidiyet kavramı, önemli bir insan gereksinmesidir (Aktaran: Gür, 2007; 37). Aidiyet, insanın kendisini belli bir kültüre ve coğrafyaya ait hissetmesinin insan varlığı üzerindeki olumlu etkisidir. Yere aidiyet duygusu, tek başına bile, mimariye kimlik belirlenmesinde önemli bir etkidir (Gür, 2007; 37).

Diğer bir değerlendirmeye göre, mevcut yapıya, mevcut kimliğine uygun, aidiyet duygusu ile verilecek işlev, geleceğe de ışık tutabilir. Yerellik kavramının

temsil edildiği işleve sahip yapıların başında oteller gelir ve geçiciliği önceden kabul edilmiş bir aidiyet oluşturlar (Yüksel, 2009; 82).

Geleneksel konutlar, tarihine, kültürüne toplumsal yapıya ve çevresine uyumlu, belli bir kimliğe sahip yapılardır. Bu konutların, bölgenin tarihini, kültürünü yansıtmaya olanağı veren, aidiyeti hissettiren işlevlerle yaşatılmaya çalışılması, kültür ve inanç turizmi açısından önemli yere sahip olan bölgeler arasında bulunan Urfa ilinin, bölge markalaşması adına, kimliğini ve tarihsel sürekliliğini korumada katkı sağlayacaktır.

Konforun gerektirdiği unsurları önceden belirlenmiş geleneksel konutların konukevine dönüşümünde önemli olan, yapıyı bozmadan, en az değişikliklerle, çağın teknolojisinden yararlanarak, mümkün olabilecek en üst düzeydeki konforu sağlamak olmalıdır.

Konaklamanın gereği olarak, konukların rahat edeceği ortamda kahvaltı veya yemek yiyebilecekleri, dinlenebilecekleri mekanların bulunması, her odada ıslak mekan olması, kullanıma uygun mobilyalar ve tefriş, ısıtma, soğutma sistemleri, gürültüyü en aza indirme, ulaşım kolaylığı gibi koşulların sağlanması, konforu sağlayan unsurlar olarak sayılabilir. Bu da, en uygun işlevin seçilmesi, onarım kararlarının doğru verilmesi, bu işlemlerin her konuda olduğu gibi bu konuda da, uzmanları tarafından, yapılması ile mümkün olabilir. Bu, hem tarihi yapıya, en az değişikliklerle, en az zarar verecek şekilde onarımın yapılmasını sağlayacak ve maliyeti düşürecek, hem de onarım sonrası kullanım tasarrufu sağlayacaktır.

Bu konutlardaki kalın taş duvarların, sese, soğuk ve sıcağa karşı yalıtım sağlaması, ayrıca bir yalıtıma, ısıtma, soğutma sistemlerin kullanımına çok fazla ihtiyaç duyulmadan daha sağlıklı bir yaşam imkanı ve kullanımda tasarruflu konfor sağlaması açısından önemlidir. Düşük maliyetle sağlanan konfor Urfa'ya çeşitli nedenlerle gelen ziyaretçilerin konaklamak için konukevlerini tercih etmelerinde en önemli nedenlerden biri olacaktır.

3.3.2. Kullanıcı Yapısındaki Değişim

Geleneksel Urfa konutları, zamanla yaşam şekline bağlı olarak değişime uğramıştır. Kalabalık ailelere göre yapılmış olan bu konutlarda, önceleri dededen

toruna kuşaklar aynı evde yaşamlarını sürdürürken zaman içerisinde toplumsal yapı değişerek, çekirdek aile yapısına dönüşmüştür. Bu da konutların bir kısım odalarının kullanılmaz olmasına neden olmuş veya ekonomik durumu uygun olmayan kişilerce konut duvarlarla bölünerek, iki veya daha fazla konuta dönüştürülmüş ve birden fazla aile tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Ekonomik durumu iyi olanların çoğunluğu apartmanlarda oturmaya başlamışlardır. Bununla beraber yine çoğunlukla ekonomik sebeplerden dolayı, yasal çerçevede içerisinde restorasyon yapmaya gücü yetmeyen veya eski yaşantılarından vazgeçmek istemeyen aileler, zamanla yıpranan bu evlerde yaşamını sürdürebilmek için, güncel yapı malzemelerini kullanarak, konutlarda çeşitli değişiklikler yapmışlardır.

Buna örnek gösterilmek gerekirse, gözlemlenen geleneksel Urfa konutlarındaki duvar ve döşemelerinde nahit, şap, sıva- badana kullanılmış olmasına rağmen, bu evlerde yaşayanların evlerini, bir takım değişikliklere uğratmış oldukları, mozaik, seramik, plastik boya gibi malzemeler kullandıkları, bir takım ekleme ve çıkarma yaparak, mimari yapısını değiştirdikleri görülmektedir.

Geleneksel Urfa konutları, tarihi özellikleri ve mekansal unsurları sebebiyle korunması ve geleceğe aktarılması gereken kültürel ve tarihi bilgiyi barındırmakla birlikte değişen kullanıcı profili nedeniyle bu değerli bilgiyi koruyamamakta ve neredeyse bilginin kaybolmasına tanıklık etmektedir. Koruma uygulamalarının amacı, tarihi değeri olan yapının içerdiği özgün bilginin aktarılmasıdır. Bunun bir yolu da işlev değişikliği ile yapıyı yaşatmaktır.

Çeşitli medeniyetlerin ve kültürlerin yaşadığı, dünyanın ilk tapınağına ev sahipliği yapan, inanç turizminin önemli merkezleri arasında gösterilen Şanlıurfa'nın, yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettiği tarihi kentlerden biri olması, konukevlerindeki kullanıcı kimliğini belirleyen en önemli etkenlerden biridir.

Bu amaçla gelen insanların, konaklamada, tarihin izlerini ve kültürel özellikleri yansıtan, bölgeye özgü kültürel faaliyetlerin yapılacağı mekanları tercih etme sebebi olacaktır. Bu da, geleneksel konutlarda, konukevi kullanımının doğru bir işlev olacağını göstermektedir.

3.3.3. İşlevsel ve Mekansal Değişim

Urfa konutlarının kullanıcı yapısı ve kullanıcı yapısındaki değişimler irdelendiğinde, güncel koşullarda özgün işlevini koruyamadığı, çok az kısmında devam ettirilebildiği anlaşılmaktadır.

İşlev, yapı öğelerinin amaca uygunluğu, ihtiyaçların belirlediği istekler ve onların programlaştırılması anlamına gelmektedir (Kuban, 1992; 21). Kültür varlıklarının korunmasında sadece onarım yeterli değildir ve yapı, günün koşullarına uygun yeni bir işlev ile yaşatılmalıdır. Cengiz Bektaş bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır; kültürü yaşayabilme ve yaşatabilmenin yolları açık tutulmalıdır. Bu da geçmişle bugünün, bugünle geleceğin ilişkilerinin canlı ve sağlıklı ilişkiler içerisinde, yeni üretimlere, katkılara açık tutulması ile mümkün olabilir. Bir yapının ayakta kalabilmesi ancak çağdaş bir işlev verilerek, içindeki canlı ile yaşatılmasıyla mümkündür (Bektaş, 1992; 12).

Planimetrik değerlendirilmede de açıklandığı gibi, iç mekanda tefriş ve mekanların işlevsel değişimi, kullanımda konuta getirilen sınırlı değişimler olarak değerlendirilebilir. Konukevi kullanımı için, orijinalinde banyo bulunmayan odaların yatak odalarına dönüşümünde duş eklentisi dışında bir değişikliğe ihtiyaç olmayacaktır. Konut kullanımında yatma, dinlenme gibi yaşamın gereği olan eylemleri gerçekleştiriyor iken konukevi kullanımında da aynı eylemler devam edecek, sadece kullanıcı kimliğinin değişimi ile süreli kullanımlar söz konusu olacaktır.

Geleneksel konutların konukevine dönüşümünde, mekanın kültürel özelliği, oda sayıları, oda büyüklükleri önemlidir. Mekanlar, her ülkenin ve bölgenin kültür yapısına göre biçimlenmiştir. Fakat farklı toplumların, etkinliklerinin tanımları benzedikçe, yapı programları benzer özellikler gösterir. Örneğin bürolar, stadyumlar, uluslararası ilkelere dayandırılarak yapıldığı için, her yerde birbirlerine benzer (Kuban, 1992; 20).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, kültürel özellikler mekan biçimlenmesinde etken rol oynamaktadır. Mekanların tek bir işlevi karşıladığını düşünmek yanlış olur. Örneğin, geleneksel konutlarda aynı oda içerisinde, yaşamsal faaliyetlerin karşılanması gibi, aynı odaları yatma ve dinlenme eylemlerine göre

ayrıştırmak da mümkündür. Ancak bu tür değişikliklerde, yapının orijinalini bozmamaya özen gösterilmelidir. Bu da bölge özelliklerini değiştirmeyecek fonksiyonlarla mümkün olur.

Konukevi işlevinde de, bölgeye özgü özellikleri değiştirme durumu söz konusu olmayacaktır. Fakat her kültürden ve bölgeden gelen insanların konaklama ihtiyacını karşılayabilmesi açısından, her yerde aynı olan belli ilkelere göre iç mekan düzenlemesi yapmak mümkündür.

Konaklama tesislerinin gereği olan değişiklikler, standart olan genel değişikliklerdir. Bu değişikliklerin bir kısmı tefriş ile bir kısmı ise iç mekan karakterini bozmadan basit eklentilerle yapılmıştır.

3.3.4. Mimari Elemanlardaki Değişim

Konukevine dönüştürülen geleneksel konutlarda, mekanlardaki fonksiyon değişikliğinden dolayı kapı ve pencerelerde birtakım değişimler olabilecektir. Konukevi işlevi verilirken bazen yeni pencerelere ihtiyaç duyulmakta, bazen kapatılabilmektedir. Pencere önlerindeki demir parmaklıkların sağlam olanları korunmakta, yıpranmış olanlar, aslına uygun yenilenmektedir. Camhanelerin ahşap doğramaları eskiye uygun olarak yenilenmektedir.

Islak mekanlar içerisinde kalan nişler dolap haline dönüştürülmekte veya niş olarak kullanılmaktadır. Camhaneler eski kullanımında olduğu gibi, dolap amaçlı kullanılmaktadır. Kuyu ve lavabolar yenilenmiştir. Kapılar aynen korunmakta ve benzer yapıda yeniden yapılmaktadır. Orijinalinde genelde birden fazla kapısı olmayan konutlarda, yeni işlev gereği bazen ikinci bir servis kapısına ihtiyaç duyulmaktadır (Şekil.76).

Şekil.76. Mimari elemanlardaki değişim (2013)

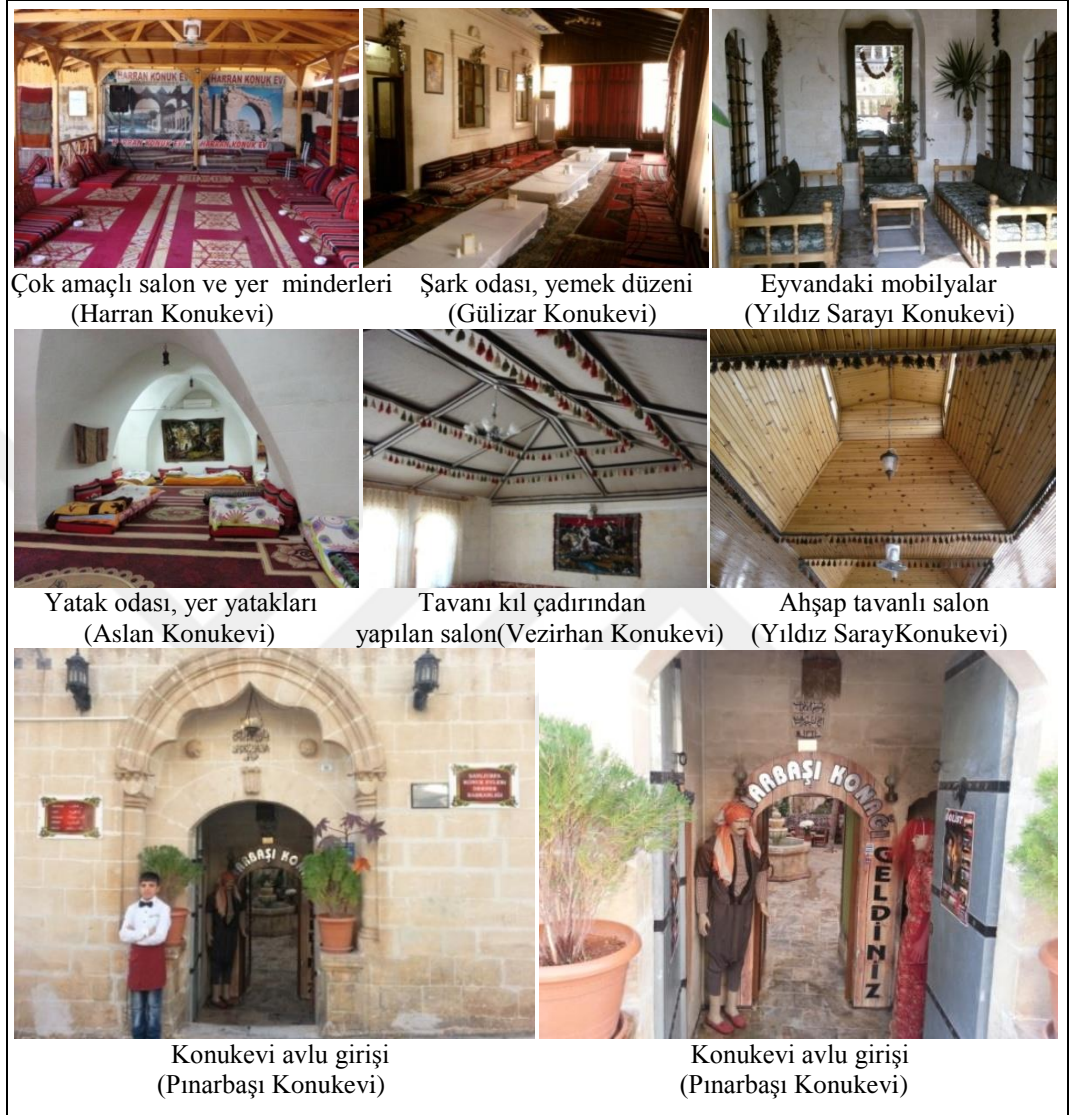
Kapı tokmakları aynen korunur ve bozulmuş olanlar yeniden yapılır. Avluda bulunan kuyu ve çeşme gibi elemanlar aslına uygun onarılır, tamamen harap olanlar, aslına uygun yeniden yapılır. Sonuç olarak, konukevi kullanımında, mimari elemanlarda basit değişiklikler yapılarak, aslına bozmadan onarım yapılmaktadır.

3.3.5. Eklentiler

Konukevi kullanımında, iç mekanlarda yeni işleve uygun mobilyalar kullanılmıştır. Yatak odalarına duş, lavabo kullanımı için duvar eklentileri, kapı, pencere eklentileri, damlarda ahşapla, çadır ile kapatılan çok amaçlı salonlar, odalar yapılmıştır. Bu salonlarda ve odalarda mobilya olarak, yer minderleri ve yastıklarla, yerde oturma düzeni sağlanmaktadır. Yatak odalarında yer yatakları düzenlenir. Yemek salonlarında yerden 40-50 cm yüksekliğinde ahşap masalar, genelde eyvanlarda ahşap divanlar kullanılmıştır. Avlularda da koltuklar ve masa, sandalyelerle çok amaçlı mekanlar oluşturulmuştur (Resim.73).

Bazı durumlarda da, planlama gereği konutlarda değişiklikler olmuştur. Bu duruma örnek olarak Pınarbaşı konukevi verilebilir. Bu konukevinin doğusunda yer

alan 12 Eylül Caddesinin yol genişletme çalışmaları döneminde, konutun selamlık kısmı yıkılarak, bu yöndeki avlu duvarı ve giriş kapısı eskiye uygun yeniden yapılmıştır (Şekil.77).

Şekil.77. Ekleme ve Değişimler (2013)

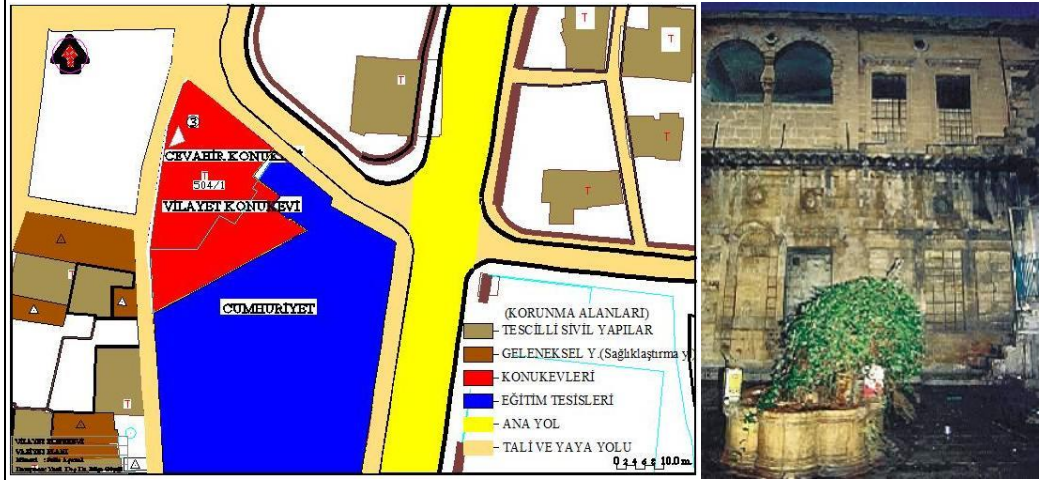
3.4. Konukevi Kullanımının Örneklerle Değerlendirilmesi

Urfa'daki konukevleri incelenerek aşağıda örnekler verilmektedir.

Tablo.1. Narlı Ev Konukevi Analizi

NARLI EV KONUKEVİ			
			
ADRES	Bıçakçı mahallesi, Balıklıgöl Mevkii, Şurkav alışveriş merkezi- No:68	ADA	366
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	12-13
		KAT ADEDİ	2
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ	PARSEL ALANI	638 m ²
<p>Çevresel açıdan, Narlı Ev, 15-20 m. yüksekliğindeki bir tepe üzerinde, tarihi mekanların yoğun bulunduğu bölgede, merkezi konumda bulunmaktadır.</p> <p>Aziz Bağmancı evi ve çevresindeki oldukça harap olan iki ev ile birlikte, 1993 yılında ŞURKAV tarafından satın alınarak, aynı yıl restorasyonuna başlanmıştır. 26. 04. 2006-01. 08. 2006 tarihleri arasında Şurkav tarafından Narlı Ev Konukevine dönüştürülmüştür.</p> <p>Narlı ev Konukevi (Aziz Bağmancı Evi) ileriki tarihlerde, doğusunda yer alan Malatyalı Halil evi (1893) ile birleştirilmiştir.</p>			
RESTORASYON (KONUT)	ÖNCESİ	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM
ODALAR		YATAK ODALARI (5 Adet)	Birinci kat Mevcut ve eklenti
		ÇOK AMAÇLI SALON MUTFAK ŞARK ODALARI (6 Adet) 1 ADET RESTAURANT İDARİ İŞLER MUTFAK	Zemin kat
MUTFAK		LOBİ	
BİRİNCİ AVLU (Aziz Bağmancı Evi)		BEKLEME-DİNLENME AMAÇLI KULLANIM	
İKİNCİ AVLU (Malatyalı Halil Evi)		DİNLENME-ÇOK AMAÇLI KULLANIM	Kot farkından dolayı, birinci avludan inilerek ulaşılmakta
ZERZEMBELER (KİLER, 3 ADET)		ÇOK AMAÇLI SALON ve DEPO	Zemin Kattan düşük kotta
EYVANLAR (2 ADET)		DİNLENME-ÇOK AMAÇLI KULLANIM	Zemin kat ve ikinci avlu kotunda
LAVABO VE TUVALETLER		LAVABO TUVALET VE BANYO	Zemin kat (Birinci avlunun kuzeydoğusunda) İkinci avlunun kuzeybatısında (mevcut ve Eklenti)
KUYU		KUYU	Zemin kat ve birinci avlunun doğusunda
HAVUZ		HAVUZ	İkinci avlu içerisinde

TERASLAR	DİNLENME-ÇOK AMAÇLI KULLANIM		Dam terası											
Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefriş ile gerçekleştirilmiştir.														
DEĞİŞİMLER														
Aziz bağmancı evinin avlu kuzeyinde bulunan odalar, harap durumda olduğundan tonozlu olarak yeniden yapılmıştır. Güneyindeki eyvanların cepheleri yenilenmiştir. Kuzeydoğu köşesine tuvaletler ve banyo yapılmıştır. Doğu tarafında bulunan kuyunun ön tarafına tonozlu bir oda yapılmıştır. Üst kat (Aziz Bağmancı evine) eklenti olarak yapılmıştır. Islak mekan eklentileri yapılmıştır. Malatyalı Halil Evinin çatlayan duvarları yeniden yapılmıştır. Avlunun kuzeybatı köşesine tuvalet ve banyo yapılmıştır ve Aziz Bağmancı evinin banyo ve tuvaletlerinin de bu kısmın üzerine gelmesi sağlanmıştır. Ahşaplar ve elektrik tesisatları yenilenmiştir. Giriş kısmında duvar yükseltilmiş yan kısımla aynı kotta yapılmıştır. Ahşap kapı, pencere, kepenkler, eskiye uygun yenilenmiştir. Restorasyon sonrası, zeminde 6 adet şark odası, düzenlenmiştir ve bu odalara sırasıyla; 1.İbrahim Tatlıses, 2. Abdullah Balak, 3. Şair Nabi, 4. Mahmut Güzelgöz, 5. Mukim Tahir Efendi (Tahir Oturan) gibi o yörede yetişmiş sanatçı ve şairlerin isimleri verilmiştir. İkinci avludaki odalara da, 1. Ahmet Uzungöl, 2. H. Nuri Hafız Efendi (Nuri Başaran), 3. Cemil Cankat isimleri verilerek, sıra gecelerinin düzenlendiği şark odası tarzında düzenleme yapılmıştır. Üst katta 5 adet yatak odası düzenlenmiştir. 11 yatak kapasitelidir. Gerekğinde ek yatak atılabilmektedir. Bir adet restorantı vardır. İlkbahar ve sonbaharda % 100, diğer mevsimler % 60 doluluk oranındadır.														
GENEL DEĞERLENDİRME														
YAPIDURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ								
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ		Y	YAZILI	S	SÖZLÜ							
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR								
İŞLEVIN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU													
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN			BEZEMELER SÜSLEMELER							
İ			O			B.Y.	İ							
İZ			İZ	Y	S.	F.G.	İZ	Y	S	B.Y.	İZ	B.Y.		

Tablo.2. Vilayet Konukevi AnaliziHacıkamilzaâde Küçük Hacı Mustafa Efendi Konağı
(VİLAYET KONUKEVİ)

ADRES	Büyükol Cad. Selahaddin Eyyubi Camii Karşısı	ADA	504
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	1
		KAT ADEDİ	2
		TAPU ALANI	949 m ²
MİMARİSİ	HAREMLİK KISMI; GELENEKSEL MİMARİ VE SELAMLIK KISMI; AVRUPAI TARZI KONAK MİMARİSİ		
Tarihi yapıların yoğun olduğu bölgede bulunan 19. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyıl başlarında (1890 yılları) yapıldığı tahmin edilen bu konak, Vali Fuat Caddesi'nde (Büyük yol), Selahaddin-i Eyyubi Camii'nin batısında bulunmaktadır. 1993'te restorasyonu tamamlanarak, orijinal durumuna kavuşturulan bu tarihi yapıya, Şanlıurfa Valiliği konukevi fonksiyonu verilmiştir. 24 Mayıs 1993'te hizmete açılmıştır.			
RESTORASYON ÖNCESİ (KONUT)	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM	
ODALAR	YATAK ODALARI (6 Adet)	Birinci kat	
	ÇOK AMAÇLI SALON (2 Adet, 30 ve 50 kişilik) ŞARK ODALARI (5Adet) LOBİ	Zemin kat	
	RESEPSİYON VE YÖNETİM ODASI		
	ÇAY OCAĞI (1 Adet)	Birinci kat	
MUTFAK	MUTFAK	Zemin Kat (Avlunun güney doğusunda)	
AVLU	BEKLEME-DİNLENME ÇOK AMAÇLI SALON	Zemin Kat	
ZERZEMBELER (KİLER, 2 ADET)	DEPO (2 Adet)	Bodrum katta	
DEVELİK	ÇOK AMAÇLI SALON RESTAURANT	Avlunun kuzeydoğusunda, bodrum katta)	
LAVABO VE TUVALETLER	LAVABO VE TUVALET	Zemin kat Mevcut ve eklenti	
KUYU	KUYU	Zemin kat (Avluda)	
HAVUZ	HAVUZ		
TERASLAR	ÇOK AMAÇLI KULLANIM	Dam terası (Ahşaptan eklenti)	

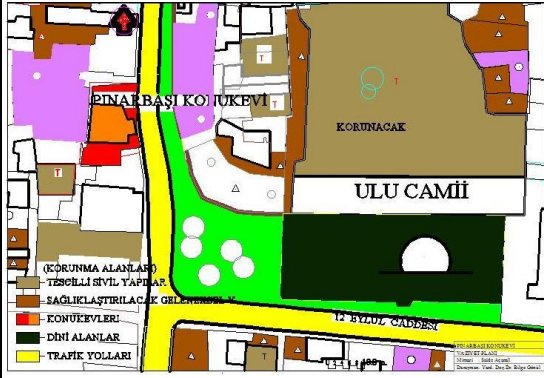

Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefriş ile gerçekleştirilmiştir.													
DEĞİŞİMLER													
3.2.1 ve 3.2.2. de Planimetrik açısından ve cephe yönünden incelemesi yapılmıştır. Yapıya eklenti olan kısımlar kaldırılarak, orijinal yapı ortaya çıkartılmıştır. Sonradan beton olan dam örtüsü çatı ile kapatılmış, tesisatlar yenilenmiş, tuvalet, lavabo sayısı artırılmış, yatak odalarına ıslak mekan eklenmiştir. Bahar mevsiminde full dolu, diğer mevsimlerde dolu olmamaktadır.													
GENEL DEĞERLENDİRME													
YAPI DURUMU		İ	İYİ			O	ORTA			K	KÖTÜ		
KAYNAK BİLGİLERİ		İZ	YAPININ KENDİSİ			Y	YAZILI			S	SÖZLÜ		
		F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER			B.Y.	BENZER YAPILAR			K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR		
İŞLEVIN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU		YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU											
		DIŞ MEKAN				İÇ MEKAN				BEZEMELER SÜSLEMELER			
İ		İ			B.Y.	İ				İ			
İZ		İZ	Y	S.	F.G.	İZ	Y	S	B.Y.	İZ	B.Y.		

Tablo.3. Vezirhan Konukevi Analizi

VEZİRHAN KONUKEVİ			
			
ADRES	Bıçakçı Mahallesi 1251. Sokak No: 4	ADA	361
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	7
		KAT ADEDİ	2
		PARSEL ALANI	282 m ²
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ		
<p>Şehrin tarihi hanları ve hamamlarına sadece 50 metre mesafede, tarihi bölge içinde yer alan tarihi taş konuttur. 1800 yıllarına ait olduğu tahmin edilmektedir. Vezirhan Konukevine, güneyde Balıklıgöl yönündeki tarihi kabaltıdan geçilerek ulaşılır (Url.15).</p> <p>Zamanın Osmanlı Belediye Başkanının kendi evi olarak kullandığı söylenmektedir. Müftahizade Bekir Efendi (Açanal) ailesinin mülkiyetinde yıllarca kullanılan bu yapının selamlık olduğu düşünülen bölümü, Açanal ailesinin kullandığı dönemlerde mülkiyet dışı bırakılmış ve esas bölüm olan haremlik kısmı, 2011' de restorasyonu yapılarak Vezirhan konukevine dönüştürülmüştür.</p>			
RESTORASYON (KONUT)	ÖNCESİ	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM
ODALAR		YATAK ODALARI (4 Adet)	Zemin kat, birinci kat (çardak) ve bodrum kat (restorasyonda keşfedilen oda)
		ÇOK AMAÇLI SALON (2 Adet, 30-80 kişilik)	Birinci kat (Ahşaptan eklenti)
		LOBİ	
MUTFAK		MUTFAK	Zemin Kat
AVLU		BEKLEME-DİNLENME ÇOKAMAÇLI SALON (60 kişilik)	
EYVAN		EYVAN	Zemin Kat (Mevcut)
		LAVABO, TUVALET	Zemin Kat (Eklenti)
ZERZEMBELER (KİLER, 2 ADET)		ŞARK ODASI (1 ADET) DEPO (1 ADET)	Zemin kotundan düşük kotta
ODUNLUK (1 ADET)		MÜDÜRİYET	
DEVELİK (HARABE)		MÜLKİYET DIŞI	Zemin kat
LAVABO		ÇAY OCAĞI (1 Adet)	Zemin kat (Dönüşüm)
TUVALETLER		LAVABO VE TUVALET	Birinci kat, Eklenti

KUYU	KUYU	Zemin kat (Avluda)				
<p>Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenmi dışındaki işlev değışikliği tefriş ile gerçekteştirilmiştir.</p>						
DEĞİŞİMLER						
<p>Kuzeyde, cephesi güneye bakan, içinde orijinal hamamı olan günlük yaşamın geçtiği geniş bir oda yer almaktadır. Doğu yönünde bir oda ve restorasyon esnasında, doğu yönündeki odanın bir kat aşağısında merdivenle inilen bir oda keşfedilmiştir. Batı yönünde bir oda, güneydeki eyvandan merdivenle bağlanan çardak da bir oda bulunmaktadır. Çardaktaki bu oda ve diğer 3 oda yatak odasına dönüştürülmüştür. Dam terasına çıkış için batı yönüne bir merdiven, dam terasına tavanları ahşap ve kıl çadırından olan 2 adet çok amaçlı salon eklenmiştir. Güneydeki eyvana, lavabo tuvalet eklenmiş, batı yönündeki tuvalet çay ocağına dönüştürülmüştür. Üç odaya duş eklentisi yapılmıştır. Avlu ortasında, orijinalinde olan bahçe kaldırılmıştır. Kuyu korunmuştur. Orijinal yapı korunmuştur. Bahar aylarında dolu olarak faaliyet göstermektedir.</p>						
GENEL DEĞERLENDİRME						
YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ	Y	YAZILI	S	SÖZLÜ
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y.	KONUTTA YAŞAYANLAR
İŞLEVIN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU					
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN		
İ				İ		
İZ	Y			İZ	S	K.Y. B.Y.

Tablo.4. Pınarbaşı Konukevi Analizi

PINARBAŞI KONUKEVİ (Şiğ Baba Konakları)			
			
ADRES	Demokrasi Caddesi. (12 Eylül Cad.) Ulu Camii Arkası. No:92/A	ADA	294
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGIR TAŞ YAPI	PARSEL	8
		KAT ADEDİ	2
		TAPU ALANI	259
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ		
Tarihi mekanların yoğun bulunduğu bölgede, merkezi konumda bulunmaktadır. Konukevi içerisinde bulunan kitabebe yazılı olan 1902 tarihi, o tarihte yapılmış olduğunu göstermektedir.			
RESTORASYON ÖNCESİ (KONUT)	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM	
ODALAR	ÇOK AMAÇLI SALON VEYA ŞARK ODALARI (4 Adet)	Zemin kat ve birinci katlar	
MUTFAK	İDARİ KISIM	Zemin Kat	
AVLU	MUTFAK	Zemin Kat	
EYVAN	BEKLEME-DİNLENME (ÇOK AMAÇLI)	Avludan yüksek kotta (Kuzey yönünde)	
ZERZEMBELER (KİLER, 1 ADET) DEVELİK (AHIR, 1 ADET)	EYVAN	Zemin Kat	
LAVABO VE TUVALETLER	ÇOK AMAÇLI SALON (2 Adet)	Zemin kat Mevcut ve eklenti	
KUYU	LAVABO VE TUVALET (2 Adet)	Zemin kat (Avluda)	
HAVUZ (Sekizgen)	KUYU	Zemin kat (Avluda)	
TERASLAR	HAVUZ (Sekizgen)	Dam terası	
KONAKLAMA YOK.			

DEĞİŞİMLER

Konutun doğu yönündeki bir kısmı yola verilmiştir.

12 Eylül Caddesinin yol genişletme çalışmaları döneminde, evin selamlık kısmı yıkılarak, cadde tarafındaki avlu duvarı ve giriş kapısı yeniden yapılmıştır.

Güney tarafı iki katlı ve revaklıdır.

Avludaki havuzun batısında, dikdörtgen planlı çiçeklik bulunmaktadır. Bir adet çay ocağı vardır. Ahırın selamlık kısmına açılan kapısı kapatılmış, avluya açılan kapı ve pencereler sonradan yapılmıştır.

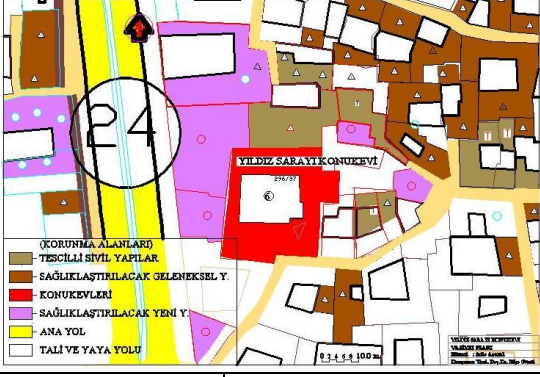

Pınarbaşı konukevinin 6 adet şark odası (çok amaçlı salon) bulunmakta, 300 kişilik kapasiteye sahip olup, konaklama olanağı bulunmamaktadır.

Bahar aylarında dolu olarak hizmet vermektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

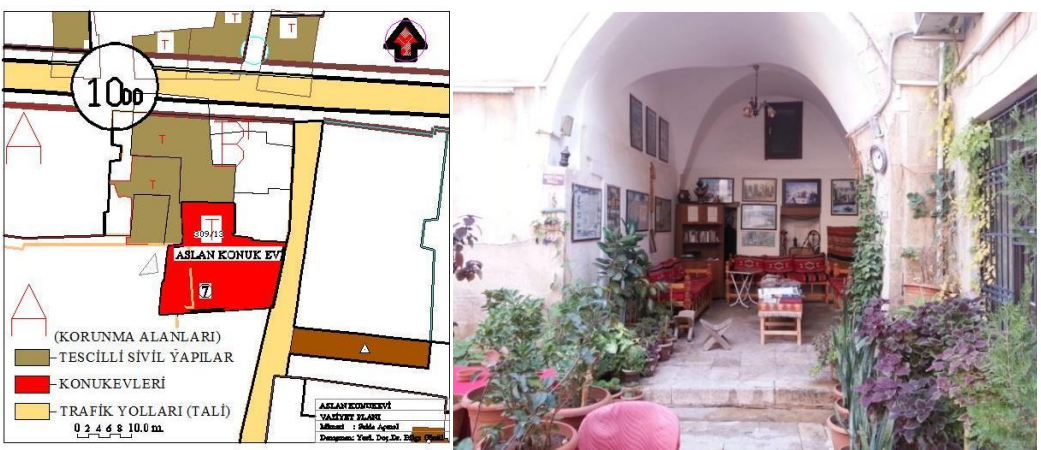
YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ						
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ	Y	YAZILI	S	SÖZLÜ						
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR						
İŞLEVIN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU											
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN		BEZEMELER SÜSLEMELER						
İ			O	B.Y.	İ							
İZ		İZ	Y	S	F.G.	İZ	Y	S	B.Y.	İZ	S	B.Y.

Tablo.5. Yıldız Sarayı Konukevi Analizi

YILDIZ SARAYI KONUKEVİ			
			
ADRES	Yıldız Meydanı- Yorgancı Sokak. No: 10	ADA	296
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	37
		KAT ADEDİ	2
		TAPU ALANI	807 m ²
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ (KESME TAŞ)		
<p>Şehrin merkezinde, tarihi yorgancı sokak üzerinde bulunmakta ve bu sokak tarihi kimliğini bugüne kadar korumuş olan, Urfa'nın en güzel sokaklarından biridir. Osmanlı döneminin paşa saraylarının bulunduğu, Urfa evlerinin en güzel örneklerinin bulunduğu mahallede yer almıştır. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde ismi söylenen Tayyar Mehmet Paşa sarayının bu ev olduğu halk arasında söylenmektedir. Evliya Çelebi'nin 17. Yüzyılda yaşadığı ve 1650 yıllarında Urfa'yı ziyaret ettiği bilinmektedir. Buna göre evin 17. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır. 2005 yılında konukevi olarak faaliyete başlamıştır.</p>			
RESTORASYON ÖNCESİ (KONUT)	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM	
ODALAR	YATAK ODALARI (3 Adet)	Birinci kat	
	ÇOK AMAÇLI SALON VEYAŞARK ODALARI (8 Adet)		
	ÇOK AMAÇLI SALON VEYAŞARK ODALARI (3 Adet)		
	İDARİ KISIMLAR		
MUTFAK	MUTFAK	Zemin Kat	
AVLU	BEKLEME-DİNLENME (ÇOK AMAÇLI)		
EYVAN	EYVAN (3 ADET)	Birinci kat (Kuzeyde 2 eyvan, güneyde 1 eyvan)	
HAMAM	HAMAM,	Birinci kat	
ODALAR	ÇAY OCAĞI,	Birinci kat (Mevcut ve eklenti)	
	2 ADET LAVABO ve TUVALET		
LAVABO	LAVABO VE TUVALET (1 ADET)		
KUYU	KUYU	Zemin kat	
HAVUZ	HAVUZ		
ZERZEMBE (KİLER) DEVELİK	ÇOK AMAÇLI SALON		

TERASLAR	ÇOK AMAÇLI KULLANIM (350 kişilik)		Dam terası (Ahşaptan eklenti)			
Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefriş ile gerçekleştirilmiştir.						
DEĞİŞİMLER						
İç mekanlardaki camhanelerdeki ahşap doğramalar, camlar ve kapılardaki ahşaplar yenilenmiştir. Yatak odalarına, gerektiğinde yer yatakları eklenmektedir ve bu odalara duş eklenmiştir. Islak mekan eklentisi yapılmıştır. Orijinaline uygun onarım yapılmıştır ve kesme taş kullanılmıştır. Bahar aylarında dolu olarak hizmet vermektedir.						
GENEL DEĞERLENDİRME						
YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ	Y	YAZILI	S	SÖZLÜ
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y.	KONUTTA YAŞAYANLAR
İŞLEVİN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU					
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN		BEZEMELER SÜSLEMELER
İ				O		B.Y.
İZ				İZ	Y	S
				F.G.		İZ
					S	B.Y.
						İZ
					S	B.Y.

Tablo.6. Aslan Konukevi Analizi

ASLAN KONUKEVİ			
			
ADRES	Demokrasi Caddesi (12 Eylül cad.),Şehit Nusret İ.Ö.O Arkası Camiikebir Mah.1351 sok.No:10		ADA 309
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI		PARSEL 13
			KAT ADEDİ 2
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ		TAPU ALANI 332

Tarihi bölge içerisinde yer alan, Ortadoğu'ya özgü bir görünümüne sahip, avlu içerisinde çeşmesi olan, avlu etrafında odaların bulunduğu, 19. Yüzyıldan kaldığı tahmin edilen tarihi bir konuttur. Aslan Konukevi, Balıklıgöl' e 850 metre, Urfa Kalesi'ne ise 2,1 km uzaklıktadır (Url.16).

RESTORASYON (KONUT)	ÖNCESİ	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUMU VE DURUMU
ODALAR		YATAK ODALARI (2 Adet)	Birinci kat
		YATAK ODALARI (2 Adet) İDARİ KISIMLAR DEPO	
MUTFAK		MUTFAK	
AVLU (Kare)		BEKLEME-DİNLENME (ÇOK AMAÇLI)	Zemin Kat
EYVAN		EYVAN	
LAVABO VE TUVALET		LAVABO VE TUVALET	
HAVUZ		HAVUZ	
TERAS		ÇOK AMAÇLI SALON (100 Kişilik)	Dam terası (Ahşaptan eklenti)

Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir.
Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefriş ile gerçekleştirilmiştir.

DEĞİŞİMLER

İç mekanlardaki camhanelerdeki ahşap doğramalar, camlar ve kapılardaki ahşaplar yenilenmiştir.
1 adet 7 kişilik, 1 adet 2 kişilik, 2 adet 3 kişilik olmak üzere 15 yatak kapasitesine sahiptir. Yatak odalarına, gerektiğinde yer yatakları eklenmektedir.
Islak mekan eklentisi yapılmıştır.
Orijinaline uygun onarım yapılmıştır.
İlkbahar ve sonbaharda dolu olarak hizmet vermektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ	Y	YAZILI	S	SÖZLÜ
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR
İŞLEVİN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU					
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN		BEZEMELER SÜSLEMELER
İ			O		İ	
İZ			İZ	Y	S	B.Y.

Tablo.7. Ur Edessa Konukevi Analizi

UREDESSA KONUKEVİ				
ADRES	Yusufopaşa Mah. Sarayönü Cad. 889. Sok. No:4	ADA	325	
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	3	
		KAT ADEDİ	2	
		TAPU ALANI	223 m ²	
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ	<p>131 yıllık bir konut olan UR EDESSA KONUKEVİ, öncesinde ekonomik düzeyi yüksek Urfalı aileler ve en son "Öcal" ailesi tarafından kullanılmış olan tarihi bir konuttur. Büyüklüğü ve şehir merkezinde olmasından dolayı ailelerin düğün yaptığı merkezi bir yer olarak bilinmekte ve tüm halkın, bayram sabahları peygamberlerin atası Hz.İbrahim adına verdiği ziyafetlerin bu konutta düzenlenmiş olduğu söylenmektedir. Bu özelliklerinden dolayı, Kurtuluş savaşı mücadelesinde Urfa halkı askerlerine kazanlarla yemek hazırlanarak yemekhane olarak kullanılan bu konut, bir çok düşman saldırısına maruz kalmıştır.</p>		
RESTORASYON (KONUT)	ÖNCESİ	RESTORASYON (KONUKEVİ)	SONRASI	KONUMU VE DURUMU
ODALAR		YATAK ODALARI (8 Adet)		Birinci kat
		LOBİ İDARİ KISIMLAR ÇOK AMAÇLI SALON		Zemin Kat
MUTFAK		MUTFAK		Mevcut
AVLU		BEKLEME-DİNLENME (ÇOK AMAÇLI SALON)		Zemin Kat
EYVAN		EYVAN		Birinci kat
BANYO LAVABO VE TUVALET		BANYO LAVABO VE TUVALET		Zemin kat
ZERZEMBE (2 ADET)		ŞARK ODASI (45-50 Kişilik)		Zemin Kotundan düşük kotta
TERAS		ÇOK AMAÇLI SALON		Dam terası (Ahşaptan eklenti)
<p>Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefriş ile gerçekleştirilmiştir.</p>				

DEĞİŞİMLER															
İç mekanlardaki camhanelerdeki ahşap doğramalar, camlar ve kapılardaki ahşaplar yenilenmiştir. Yatak odalarına, gerektiğinde yer yatakları eklenmektedir.															
Islak mekan eklentisi yapılmıştır.															
Evin genel yapısı, özgün durumu korunmuş olup, evin girişinde dıştan geçirilen mutfak bacası, görünüş bozukluğuna neden olmuştur.															
İlkbahar ve sonbaharda dolu olarak hizmet vermektedir.															
GENEL DEĞERLENDİRME															
YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ									
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ		Y	YAZILI		S	SÖZLÜ							
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR		K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR								
İŞLEVIN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU														
	DIŞ MEKAN						İÇ MEKAN				BEZEMELER SÜSLEMELER				
İ															
İZ				İZ	S	K.Y.	B.Y.	İZ	S	K.Y.	B.Y.	İZ	S	K.Y.	B.Y.

Tablo.8. Harran Konukevi Analizi

HARRAN KONUKEVİ			
ADRES	Bedendibi Cad. Kapaklı Pasajı Arkası. 956. Sokak. No: 1	ADA	315
YAPIM TEKNİĞİ MALZEME	YIĞMA KARGİR TAŞ YAPI	PARSEL	1
		KAT ADEDİ	2
MİMARİSİ	GELENEKSEL MİMARİ	TAPU ALANI	350 m ²

3.2. Konu başlığı altında da incelendiği gibi, Harran konukevi 450 yıllık tarihi yapıdır. Hicri 1310 (1892-1893) yılında Badıllı aşiret reisi Sait Badıllı'nın evi olarak bilinmektedir. Bu geleneksel Urfa evi milli mücadele döneminde Sait Badıllı ve Urfa çetelerinin planlar kurduğu, bazı toplantıların yapıldığı mekan olarak kullanılmıştır. 20 mart 2006 tarihinde bu tarihi konağı satın alan A.Vahit Alptekin gerekli restorasyonu ve düzenlemelerle yapıyı, 15 temmuz 2006 tarihinde konukevine dönüştürerek, Harran konukevini Şanlıurfa'ya kazandırmıştır (Url.17).

RESTORASYON ÖNCESİ (KONUT)	RESTORASYON SONRASI (KONUKEVİ)	KONUM VE DURUM				
ODALAR	YATAK ODALARI (3 Adet)	Zemin Kat				
	LOBİ İDARİ KISIMLAR					
	YATAK ODALARI (2 Adet)	Birinci Kat				
EYVAN	EYVAN					
AVLU	(BEKLEME-DİNLENME ÇOK AMAÇLI SALON)	Zemin kat				
EYVAN	EYVAN					
MUTFAK	MUTFAK					
LAVABO VE TUVALET	LAVABO VE TUVALET					
HAVUZ	HAVUZ					
KUYU	KUYU					
TERAS	ÇOK AMAÇLI SALON (150 kişilik)		Dam terası (Ahşaptan eklenti)			
Yatak odaları ayrıştırılmış, ıslak mekanlar eklenmiştir. Eklenti dışındaki işlev değişikliği tefris ile gerçekleştirilmiştir.						
DEĞİŞİMLER						
İç mekanlardaki camhanelerdeki ahşap doğramalar, camlar ve kapılardaki ahşaplar yenilenmiştir. 15 yatak kapasitelidir. Islak mekan eklentisi yapılmıştır. Yapının orijinal durumu korunmuştur. Aynı anda 300-350 kişiye hizmet verebilmektedir. En dolu olduğu aylar, yaz ayları ve eylül ekim aylarıdır.						
GENEL DEĞERLENDİRME						
YAPI DURUMU	İ	İYİ	O	ORTA	K	KÖTÜ
KAYNAK BİLGİLERİ	İZ	YAPININ KENDİSİ	Y	YAZILI	S	SÖZLÜ
	F.G.	FOTOĞRAF VE GRAVÜRLER	B.Y.	BENZER YAPILAR	K.Y	KONUTTA YAŞAYANLAR
İŞLEVİN ÇEVRESEL UYGUNLUĞU	YAPININ ASLINA UYGUNLUĞU					
	DIŞ MEKAN			İÇ MEKAN		
İ				İ		
İZ	Y			İZ	S	B.Y.

Yeniden işlevlendirilen Urfa konutları, konukevine dönüşüm bağlamında incelendiğinde, yapı öğeleri, planimetrik özellikleri, mekansal ve işlevsel olarak

benzer özelliklere sahip olduğu, mimari gereklilik ve yeni işlev gereği yapılan tamamlamalar ve eklentiler dışında, yapı kabuğunu bozacak değişikliğe ihtiyaç duyulmadığı görülmüştür (Tablo 9). Bu durum, işlev doğru seçildiği takdirde bir yapının, iç mekanda yapılan fonksiyon değişiklikleri ile amaca uygun hale getirilebileceğini ve yapıyı yaşatmada iç mekânın önemini göstermektedir.

Mekanlar, özgün kullanımda, iklimin getirdiği etki ile mevsimsel kullanımlara göre değişiklik göstermekte, yaz mevsiminde, yarı açık ve açık mekanlar günlük yaşamın geçtiği mekanlar olarak kullanılabilir. Konukevi kullanımında ise, işlev değişikliği ve işlevin getirdiği kullanıcı değişikliği ile bu durum ortadan kalkmakta ve odalardaki yatak odası ayırımı ile birlikte, bu mekanlar ortak kullanıma dönüşmektedir (Tablo 9).

Tablo.9. Konutlar ve konukevleri analizi

GELENEKSEL KONUTLAR VE KONUKEVLERİ ARASINDAKİ MEKANSAL, İŞLEVSEL BENZERLİKLER VE FARKLAR					
EYLEMLER	ORJİNAL YAPI (KONUT) (Konut Sahipleri)	YENİ İŞLEV(KONUKEVİ) (Ziyaretçiler)			
		MEKANLAR		MEKANLAR	
				MEVCUT	EKLENTİ
YATMA	VAR	ODALAR	VAR	YATAK O.	DUŞ-WC.
YEME-İÇME (Hareket)	VAR	EYVANLAR AVLULAR	VAR	ODALAR EYVANLAR AVLULAR	ÇOK AMAÇLI KULLANIM (Tefriş ile Dönüştürme)
DİNLENME	VAR	TERASLAR		TERASLAR	AHŞAPTAN EKLENTİ
PİŞİRME	VAR	MUTFAK	VAR	MUTFAK	MEVCUT
YIKANMA TEMİZLENME	VAR	WC. LAV.	VAR	WC. LAV.	MEVCUT VE İLAVE
SIRA GECERLERİ VE KÜLTÜREL FAALİYETLERİ	VAR	ODALAR EYVANLAR AVLULAR TERASLAR	VAR	ODALAR EYVANLAR AVLULAR DEVELİKLER ZERZEMBELER TERASLAR	MEVCUT (Tefriş ile Dönüştürme) AHŞAPTAN EKLENTİ
YIYECEK VE MALZEME DEPOLANMASI	VAR	ZERZEMBELER (Kilerler, Odunluklar)	VAR	ODALARIN DEPO AMAÇLI KULLANIMI ŞARK ODALARI	Dönüştürme (Tefriş ile Dönüştürme)
BARINDIRMA (Hayvan)	VAR	DEVELİKLER	-	ÇOK AMAÇLI KULLANIM ŞARK ODALARI	(Tefriş ile Dönüştürme)
İDARI İŞLER	YOK		VAR	ODALAR AVLU (KAPALI)	(Tefriş ile Dönüştürme)
BEKLEME (LOBI)	YOK		VAR	ODALAR AVLU (KAPALI)	(Tefriş ile Dönüştürme)

Bu kapsamda işlev değişikliği yapılarak konukevine dönüştürülecek konutlardan biri olan Hacı Abo Evi, örnek teşkil etmesi adına iç mekân açısından detaylı olarak irdelenecektir.

4. "HACI ABO EVİ "NİN KONUK EVİ OLARAK KULLANIMININ İÇ MEKAN AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hacı Abo kabaltısı içerisinde yer alan bu konut, Hacı Abo evi olarak tanınmaktadır. Mimari karakterinin zenginliğiyle, geleneksel Urfa konutlarının ayrıcalıklı örneklerinden biridir. İncelenen konukevleri içerisinde, konukevine dönüşmüş geleneksel konutlardan farklı olarak, zemin katta yer alan giriş avlusunun üstü kapalıdır. Bu avludan, birinci katta yer alan esas avluya, merdivenle bağlantı sağlanmıştır. Giriş avlusunun kapalı olması, konukevi kullanımında faydaya dönüşecektir. Hacı Abo evi, çevresi, konumu, plan özellikleri, cephe özellikleri, yapısal ve iç mekan özellikleri ile konukevi kullanımına uygun bir yapı olacağı düşünülmektedir.

Kalabalık aile yapısına göre tasarlanmış olan bu konut, değişen yaşam koşulları ve çeşitli nedenlerle uzun süredir boş bırakılıp, işlevsiz kalarak, yok olmaması için, yeni bir işlevle değerlendirilmelidir. Özgün işlevine ve çağın ihtiyacına uygun konukevi işlevi, turizme kazandırılarak, bir kültür belgesi olan bu tarihi yapının yaşatılarak yok olmaktan kurtulması amaçlanmaktadır.

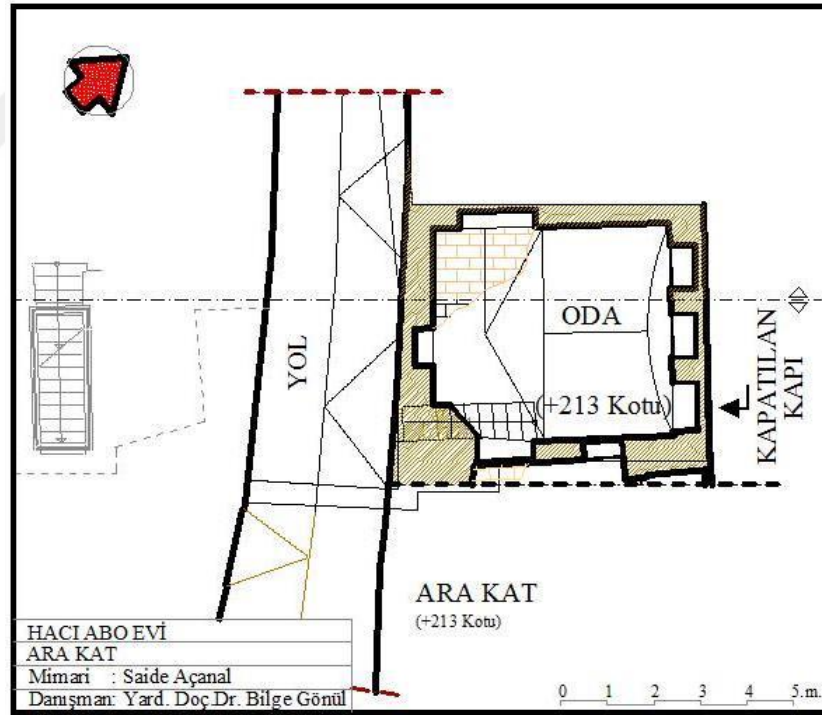
4.1. Restorasyon Öncesi "Hacı Abo Evi"

Şanlıurfa ili, merkez, tepe mahallesi, pafta 66, ada 385, parsel 6 'da kayıtlı bulunan bu evin girişi, Hacı Abo kabaltısı içerisinde, kuzeybatıdan güneydoğu yönüne doğru çıkan yolun sağ tarafında bulunmaktadır. Aile yakınlarından edinilen bilgilere göre, Feşçizade ailesinden olan Hacı Abo (Abdurrahman), 1736 yılında, Bağdat' tan Urfa'ya gelen bir zattır. Konutun Hacı Abo soyundan gelen kişiler tarafından yaptırılmış ve kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir.

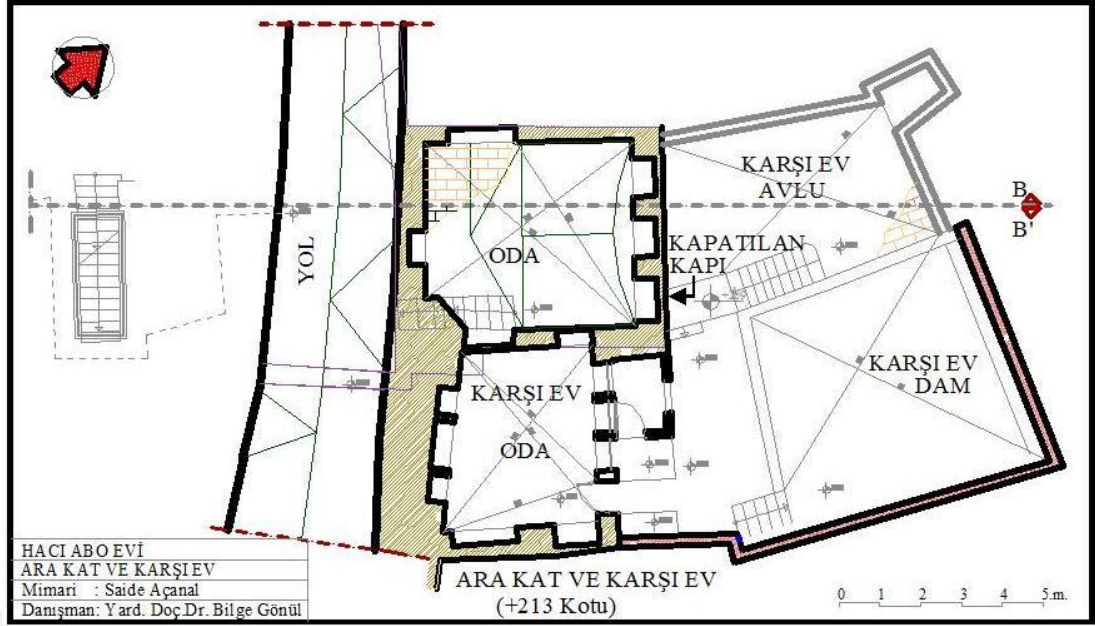
Yapının tarihi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Konutta herhangi bir kitabe de rastlanmamıştır. Edinilen bilgilerden ve yapı tarzından, tonozlu kısımların ve mertekli tavanların 18. Yüzyıl ortalarında, birinci kattaki ahşap tavanların ve çatılı kısımların 19. Yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapının genel durumundan, geçirmiş olduğu onarımlarla bugüne kadar geldiği anlaşılmaktadır. Yapı, izlerden anlaşıldığına göre dört konuta

dönüşmüştür. Bunlardan birincisi, kuzeydoğusunda bulunan ve çıkışa göre yolun solundaki kapıdan girilen karşı konutun, bu konuttan ayrılan bir bölüm olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki; üst avlunun kuzeydoğusunda bulunan eyvandan, 7-8 basamakla aşağıya inilerek girilen odanın, karşı duvarında bulunan mevcutta kapatılmış olan bir kapı, karşı konutun avlusuna açılmaktadır ve buradan bir merdivenle o bölümdeki avluya inilmektedir. Bu kısım önceleri bölünerek mülkiyetten çıkartılmıştır ve bu bölümde, hizmetlilerin kaldığı bilinmektedir (Şekil.78 ve Şekil.79).

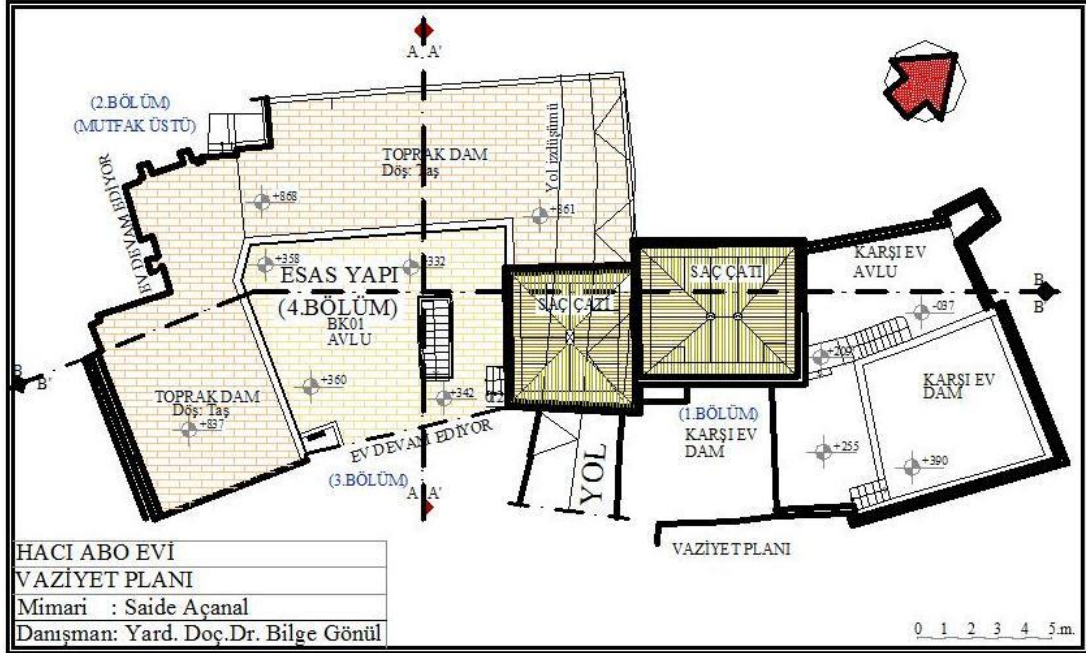
İkinci bölüm, Hacı Abo evinin, güneybatısındaki konutun bir kısmının mutfak üzerinde olması ve izler, bu konutun devamı olduğunu göstermekte, mutfağın küçük olması bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Üçüncü bölüm, avlunun doğusunda bulunan ve sonradan yapılmış olduğu belli olan, avluyu ve konutu ikiye bölen bu duvarın diğer tarafındaki kısımdır ve bu bölümün de başlangıçta bu konuta ait olduğu izlerden anlaşılmaktadır (Şekil.79).

Şekil.78.a). Hacı Abo Evi ile birinci bölüm ilişkisi

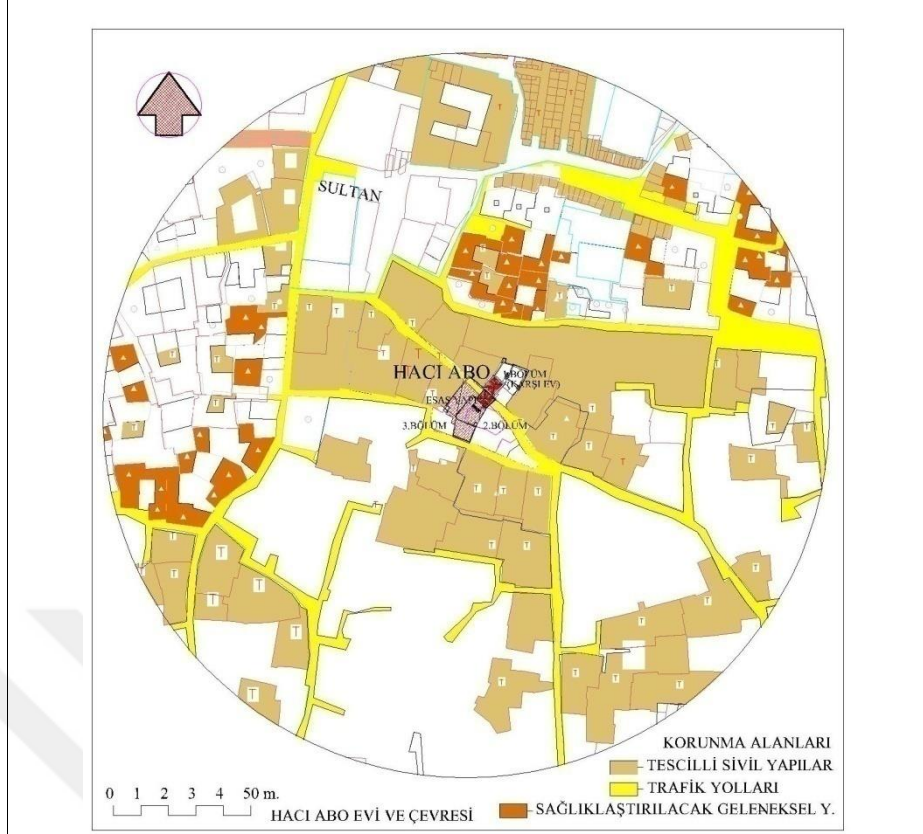

Şekil.78.b). Hacı Abo Evi ile birinci bölüm (Karşı Ev) ilişkisi

Şekil.79. Hacı Abo Evi ve mülkiyet dışı kalan bölümlerin konumu

Dördüncü olarak, Hacı Abo Evi olarak tanınan ve incelenen kısım, alt ve üst avlusu ile alan olarak çoğunluğu kaplayan son şeklidir ve konutun en özellikli olan bölümünü kapsamaktadır. Tapu alanı 410 m²'dir. Konum olarak, Balıklıgöl' ün doğu taraflarındaki tarihi yapıların bol olduğu bölge içerisinde yer alan bu konuta, tarihi sokaklardan geçilerek ulaşılır (Şekil.63 ve Şekil.80). Yolun iki yanı yüksek duvarlı, eğimli ve dardır, giriş kabaltı içerisindeki yolun düşük noktasında bulunmaktadır.

Hacı Abo Evi ve Çevresi (Vaziyet Planı)

Hacı Abo Kabaltısı

Konut girişi

Konutun kuzey cephesi (Ara kat üstü)

Şekil.80. Hacı Abo Evinin çevre analizi, sokaktan ve karşı evden görünümü

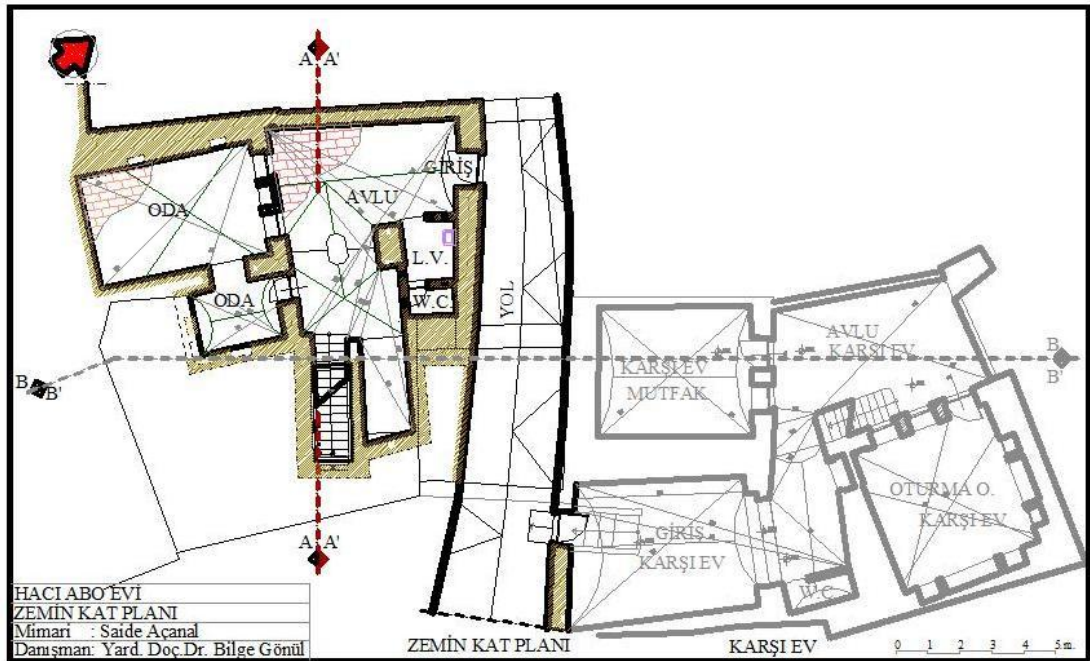
Hacı Abo evi, **çevresel açıdan**, incelendiğinde bitişik nizam ve çevresindeki yapılarla boşluklu diziliş şekliyle, yapılar arasındaki kot farkından oluşan, dam terasındaki bakış açısı ile şehrin tarihi kesimini seyretme olanağına sahip konumda, ilk yerleşim alanı olan tarihi çevre içerisinde yer almaktadır.

Hacı Abo Evi; **Mimari özellikler** yönünden, haremligi, selamlığı, kalın taş duvarları, tonozları, düz damları olan, bezeme teknikleriyle bütünleşen, bölge mimarisinin özelliklerini taşıyan bir yapıdır. Sınırları düzgün olmayan parsel üzerine, bitişik nizam olarak inşa edilmiştir.

Plan ve cephe özellikleri incelendiğinde, Hacı Abo Evi, Urfa'nın konut geleneğindeki mekansal ayrışmaya sahip olduğu görülen iki katlı bir yapıdır. 100 m²'lik bir alanı kaplayan zemin kat, hizmetli odaları görünümündedir ve konutun selamlığı gibi kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Bu katta, kapalı bir avlu, 2 oda, tuvalet, lavabo ve merdiven bulunmaktadır. Konuta buradan girilmekte ve buradaki kapalı avludan geçilerek, yukarıda bulunan asıl bölüme merdivenle ulaşılmaktadır. Avlunun havalandırması avluya açılan bir büyük, bir küçük havalandırma pencereleri ile sağlanmaktadır. Odalardan da üst avluya açılan birer havalandırma boşluğu bulunmaktadır (Şekil.81. ve Şekil.82).

Konutun haremlik bölümü görünümündeki, 285 m² lik bir alana sahip olan birinci kat; 1 avlu, 2 eyvan, bir mutfak, kuyu ve ara kattaki oda ile birlikte 6 odadan oluşmaktadır. Avlu çevresinde bulunan eyvanların bir tanesi güneyde olup, cephesi kuzeye yönlendirilmiş ve yazlık kullanıma uygundur. Bu eyvanın içinden girilen bir oda ve batıya doğru devamında mutfak bulunur (Şekil.83. ve Şekil.84).

Şekil.81. Hacı Abo Evi, zemin kat planı (Selamlık)

Zemin kattaki giriş kapısı ve kapalı avlu görünümü

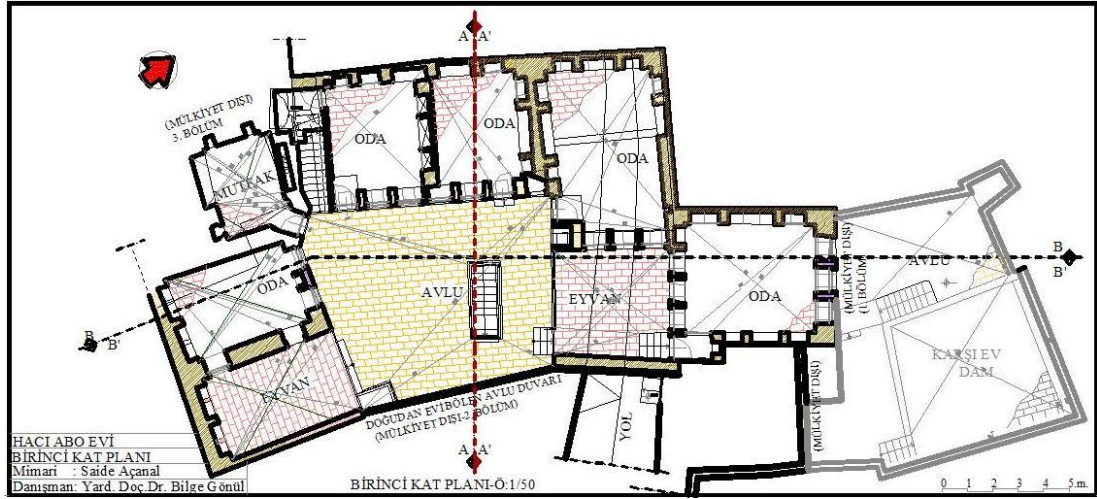

Birinci kat merdivenin alt avlu ve üst avludan görünüşü

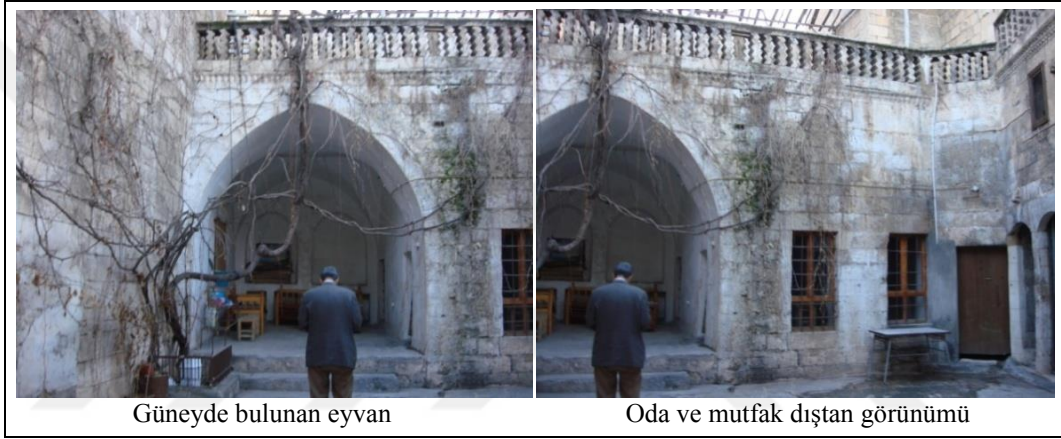

Avlu havalandırması ve oda havalandırma penceresi görünümü

Şekil.82. Konutun alt avlu ve üst kat bağlantıları (2006)

Şekil.83. Hacı Abo Evi, birinci kat planı (rölöve)

Güneyde bulunan eyvan

Oda ve mutfak dıştan görünümü

Şekil.84. Birinci kat, güney ve güneybatı köşesi (2006)

Avlunun batı tarafında 3 adet oda bulunur. Güneybatıda yer alan birinci odanın içerisinde banyo bulunmaktadır. Sokak tarafından kabaltıya bakıldığında, kuzeybatı köşesindeki oda görülmektedir (Şekil.80). Bu odaların avluya bakan yüzeylerinin, pencere üstlerinde kör taka ve havalandırma takaları bulunmaktadır (Şekil.85). Avlunun kuzey tarafında, cephesi güneye yönlendirilmiş, kışlık kullanıma uygun ikinci bir eyvan bulunmaktadır. Kuzeybatıdaki oda kapısının hemen yanında, kuzeydeki eyvanın solunda kuyu vardır (Şekil.86).

Kuzeyde bulunan eyvandaki odanın alt kısmında, merdivenle inilen ara katta, 40 m² alanında bir oda bulunmaktadır (Şekil.78, Şekil.87). Hizmetli evine açılan kapı izleri bu oda içerisindeydir. Birinci kattaki avlunun doğusunda, izlerden sonradan yapıldığı anlaşılan, avluyu ve konutu ikiye bölen duvar bulunmaktadır (Şekil.88.a).

Şekil.85. Avludan batı yönündeki odaların görünümü (2006)

Kuzey eyvan ve oda Kuzeydeki eyvan ve iç duvardaki bezemeler
Şekil.86. Kuzeyde yer alan eyvan görünümü(2006)

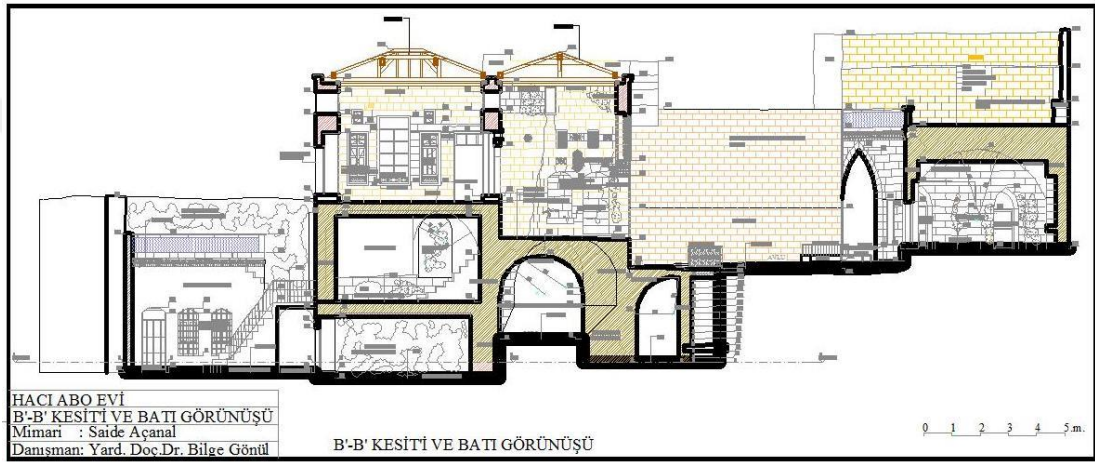
Ara kat odaya iniş merdiveni

Ara katta bulunan oda

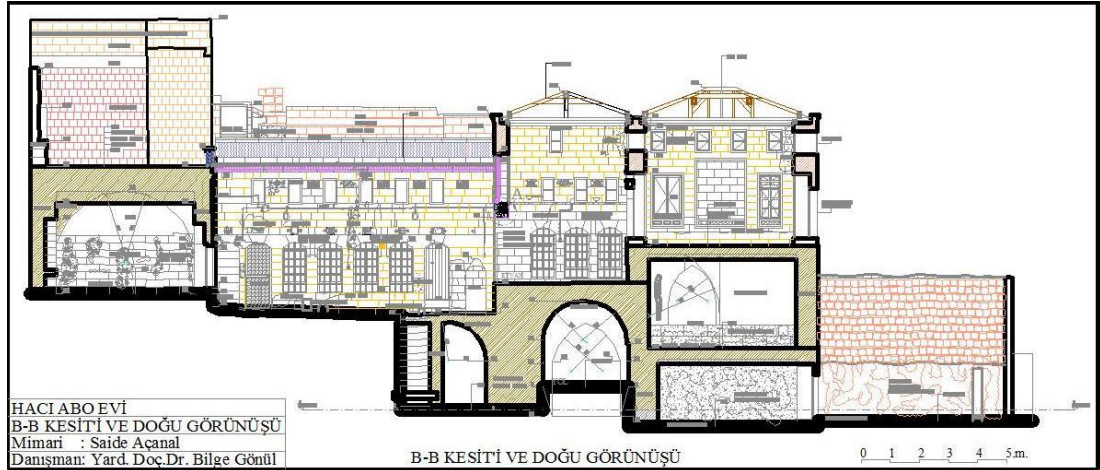
Şekil.87. Ara kattaki oda (2006)

Hacı Abo Evi, **cephe özellikleri açısından**, dıştan yalın görünüme sahip ve içte zengin bezemeleri, süslemeleri olan bir yapıdır. Konutun yer almış olduğu kabaltı, beşik tonoz ve çapraz tonoz örgü sistemiyle inşa edilmiş olup, Urfa'nın en uzun kabaltılarındandır. Bu evin önemli özelliklerinden biri ise, ara katta yer alan oda ve üstündeki odanın sokağın karşı tarafında bulunması (karşı evin mutfağının

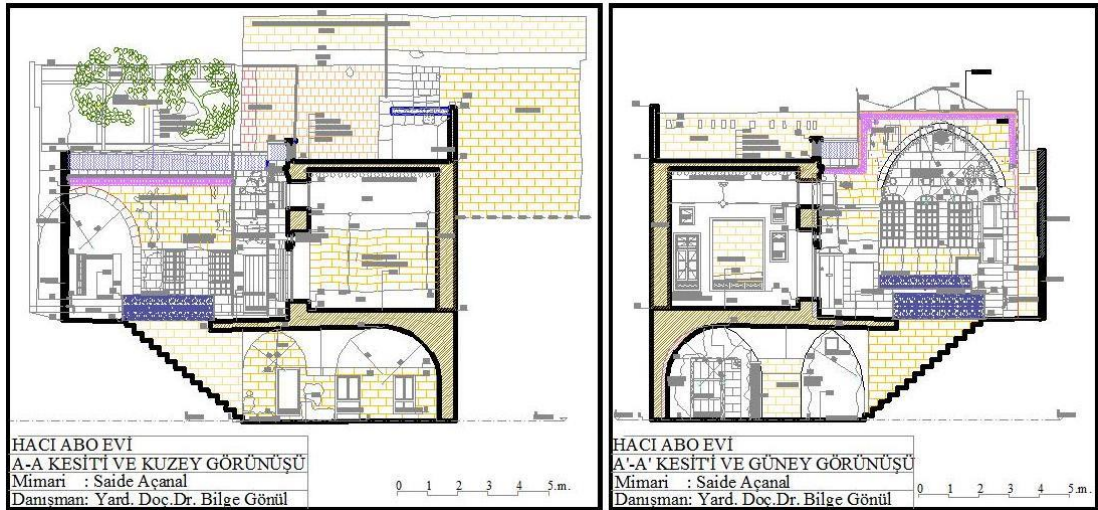
üzerinde), kuzey eyvanı ve avlunun kuzeybatı köşesindeki odanın ise sokağın üstünde, kabaltı üzerinde yer almış olmasıdır. Bu özellik, sokağa biçim, hareket ve cephe zenginliğiyle birlikte, sokak cephesinden yararlanma olanağı sağlamıştır (Şekil.80). Pencere doğramaları ahşap ve demir parmaklıdır (Şekil.85). Kuzeydeki eyvanın, iç duvarlarında bezemeler, kemerinin iç kenarlarında sakallı kemer olarak bilinen, dış şeklinde motifli kemerin ortasında, aşağı sarkan orijinal motifi (şebekeli oyma) bulunmaktadır. Bu eyvan ve eyvan içerisinden girilen kuzeydeki oda dıştan çatılı ve özgün yapıya uygundur (Şekil.86). O dönem yapılarında birçok çatılı konut örnekleri vardır.

Şekil.88.a). Hacı Abo Evi- Batı görünüşü ve B'- B' kesiti- (rölöve)

Şekil.88.b). Hacı Abo Evi. Doğu görünüşü ve B-B kesiti (rölöve)

Şekil.88. c). Hacı Abo Evi- A-A kesiti ve kuzey görünüşü
Hacı Abo Evi- A'- A' kesiti ve güney görünüşü (rölöve)

Yapım teknikleri ve malzeme açısından incelendiğinde, Hacı Abo Evi, yığma yapım sistemi ile inşa edilmiş, taş, ahşap ve metal malzemelerin kullanıldığı bir yapıdır. Örtü sistemi olarak tonoz sistemi, mertekli, düz dam ve çatılı sistem kullanılmıştır. Zemin kattaki avluda, beşik tonoz ve yıldız tonoz bir arada kullanılmış, tonoz sistemle kapatılan odalarda yıldız tonoz kullanılmıştır. Tonz tavanlar sıvalıdır ve sıvalar çok bozuk durumdadır (Şekil.82). Tüm duvarlar kalın ve nişlidir. Birinci kattaki avlu ve kuzeydeki odanın tabanı taş, diğer odalar ve düz damların tabanı şaptır.

Birinci katta kuzeydeki odanın gedemeç tavanı aynalı ahşap kaplamalıdır. Avludan dama çıkan merdivenin üstü içten ahşap mertekli ve sağlam görünümlüdür (Şekil.89).

Yapı ilk yapıldığı tarihten bugüne bir takım onarımlarla gelmiştir. Konut, uzun süre boş bırakılmış olduğundan bakımsız haldedir. Güneydeki oda tonoz, güneybatıdaki oda mertekli, kuzeybatıdaki ve kuzeydeki oda içten ahşap, dıştan sac kaplamalıdır (Şekil.88).

Şekil.89. Ahşap tavanlı odalar ahşap merdiven üstü (2006)

İç mekan kimliği değerlendirildiğinde, kullanıcı yapısı açısından, Hacı Abo evinin, dört bölüme ayrılmış olduğu, mevcut durumun mekan sayısı ve büyüklükleri, mimari elemanları, bezemeler göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik düzeyi yüksek, kalabalık ailelere göre inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşamsal faaliyetler ve mekansal olarak yapı incelendiğinde, temel yaşamın mekanları olan odaların, Türk konutlarına özgü özellikleri taşıdığı ve yüksek tavanlı yapılmış olduğu görülmektedir. Üst avluya ve kuzey eyvanına açılan odalar daha yüksek tavanlı, alt avludaki odalar üst kattaki odalara nazaran daha düşük tavanlıdır. Güneydeki eyvan ve oda, konutun güneyinden geçen yol kotunun altında kalmış olduğu için, dışarıdan gelen su sızmalarına karşı tabanı yükseltilmiştir.

Odalar, dikdörtgen ve kare planlıdır. Üst kattaki odalarda, oda zemin kotundan bir basamak düşük kotta, ayakkabıların çıkarıldığı ve duvarda nişleri olan, kare planlı gedemeçleri vardır. Dama çıkış merdiveninin yanındaki odada gedemeçte orijinal ahşap korkuluk bulunmaktadır (Şekil.90).

Şekil.90. Hacı Abo Evinin, odalarındaki gedemeç görünümleri (2006)

Oda duvarlarında camlı ve camsız ahşap kepenkli camhaneler, dolap nişleri vardır. Güney eyvanının karşı duvarı nişlidir. Pencere üstlerinde, dikdörtgen formlu üst havalandırma pencereleri (taka) vardır (Şekil.91). Birinci katta mekanlar avluya (hayat) yönlendirilmiştir. Odaların avluya bakan duvar yüzeyinde, havalandırma takaları arasında ve bu takalarla pencereler arasında, kör takalar ve süslemeler vardır (Şekil.85 ve Şekil.88).

Servis mekanları içerisinde mutfak birinci katta, zermembe (kiler) ara katta bulunmaktadır (Şekil.83 ve Şekil.87). Mutfak girişi kemerli ve tavanları yıldız tonozludur. İçerisinde üzeri kemerli ocak bulunur. Dama çıkış merdiveninin yanındaki odadaki banyo, orijinal gömme şeklindedir (Şekil.92).

Güney eyvanı ve nişler

Batıdaki oda ve camhaneler

Kuzey batıdaki oda, camhane, üst pencereler ve sokağa bakan pencerenin içten görünümü

Kuzeydeki oda, camhaneler ve karşı eve bakan pencerelerin görünümü

Şekil.91. Güney eyvanı ve odaların iç mekan görünümleri (2007)

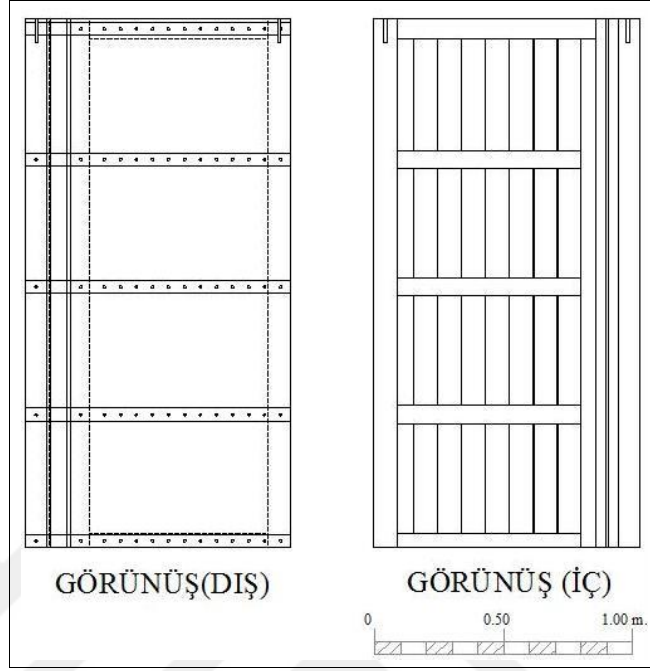
Mutfak kapı üstünün içten görünümü

Gömme banyo

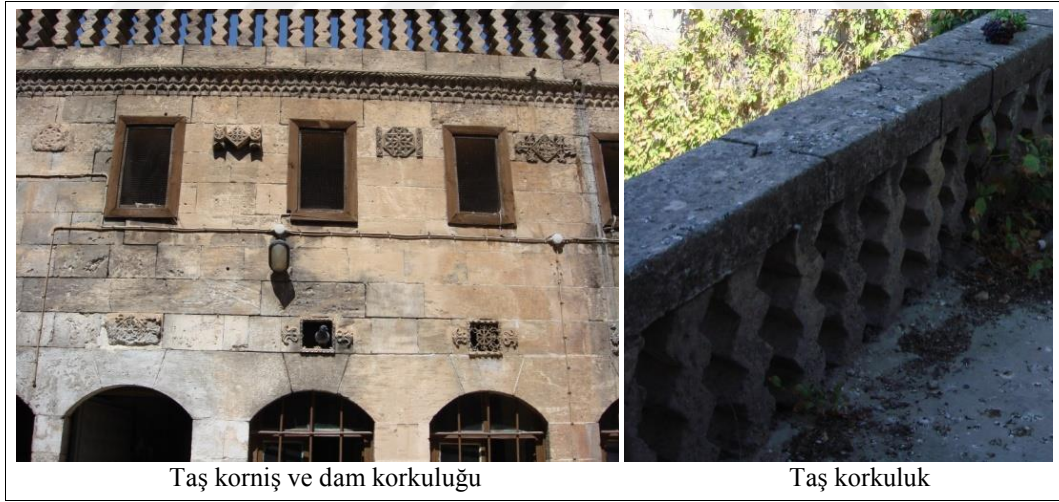
Şekil.92. Mutfak kapısı ve oda içindeki banyo görünümü (2007)

Konutun giriş kapısı ahşaptan olup dıştan çinko kaplamalıdır (Şekil.93). Düz olan damın taş korkuluğu ve korkuluğun alt kısmının avluya bakan yüzeyinde taş

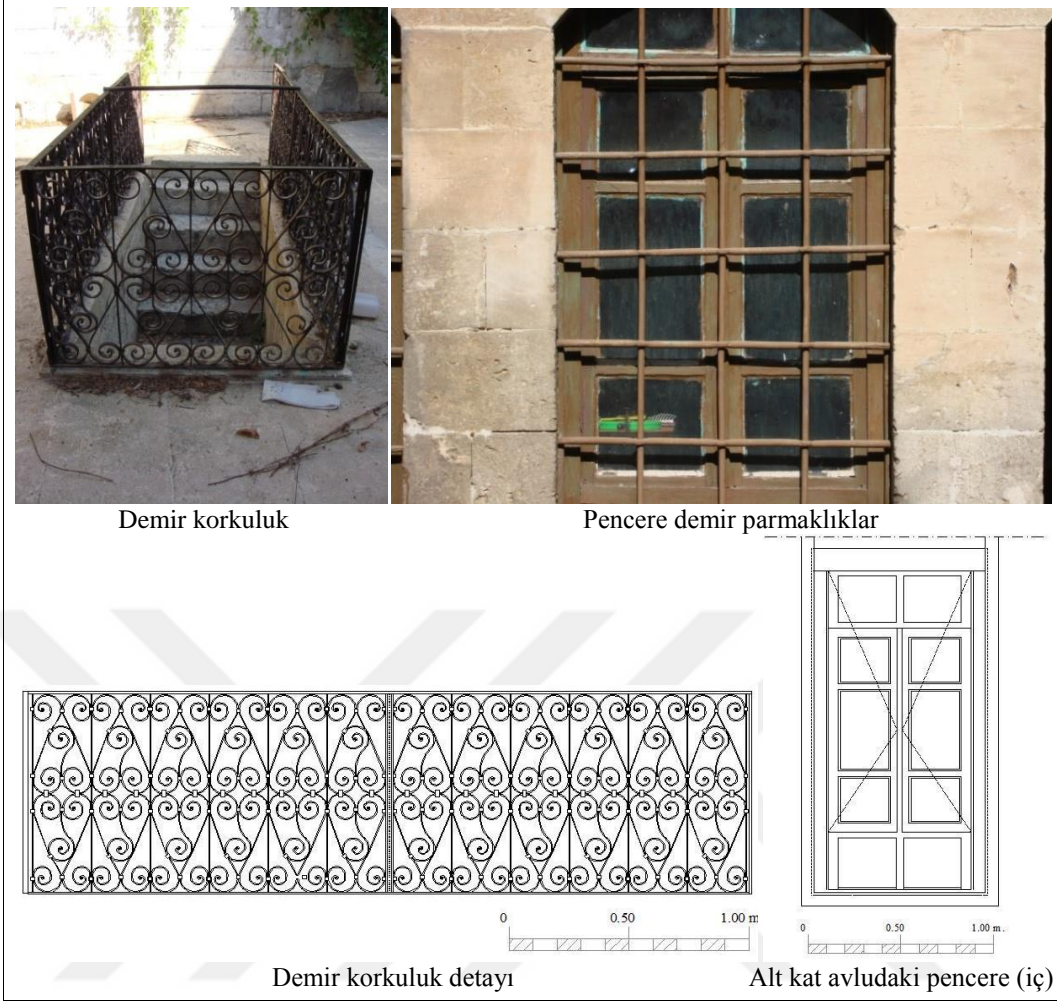
kornişler bulunmaktadır. Dam korkulukları zigzag formdadır (Şekil.94). Avludaki demir korkuluklarda motifli, pencerelerin demir parmaklıklarında düz demir kullanılmıştır (Şekil.95).

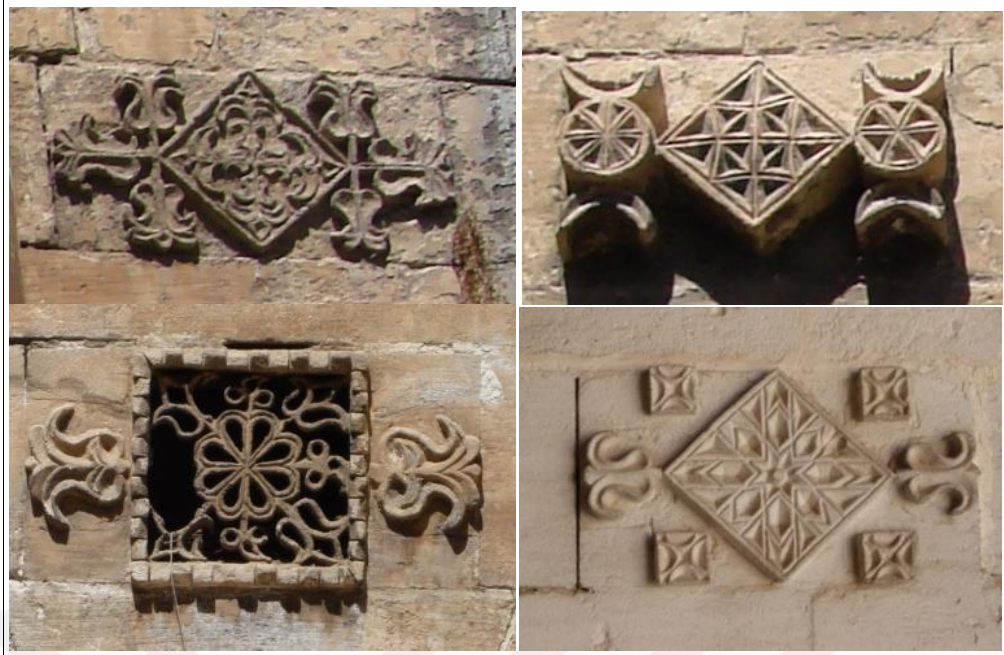
Şekil.93. Sokak giriş kapı detayı

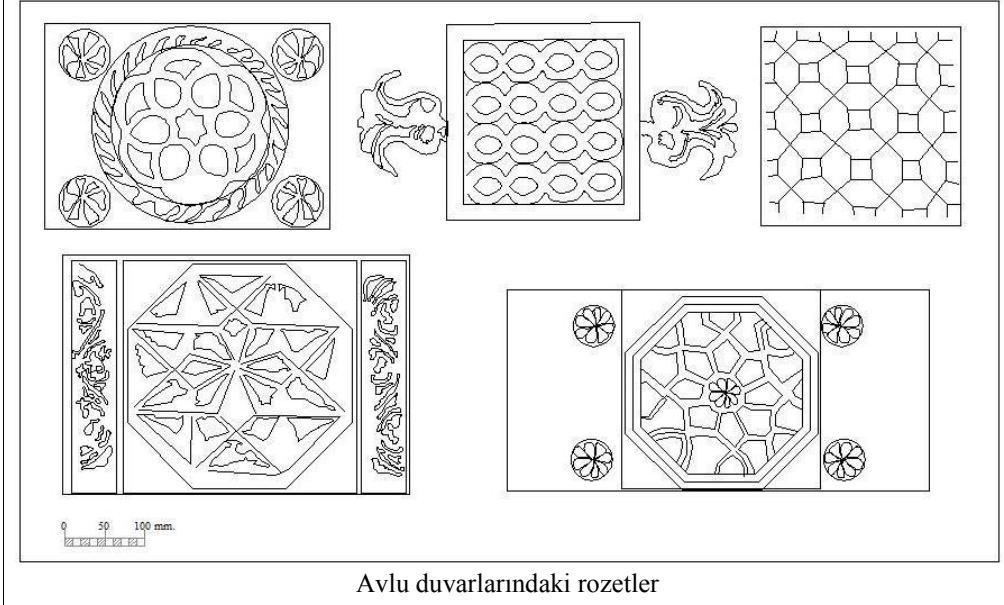
Şekil.94. Avlu duvarlarındaki taş kornişler ve taş korkuluk görünümü(2007)

Şekil.95. Demir korkuluk ve pencere demir parmaklıklar(2006)

Avlu duvarlarındaki rozetler (2007).

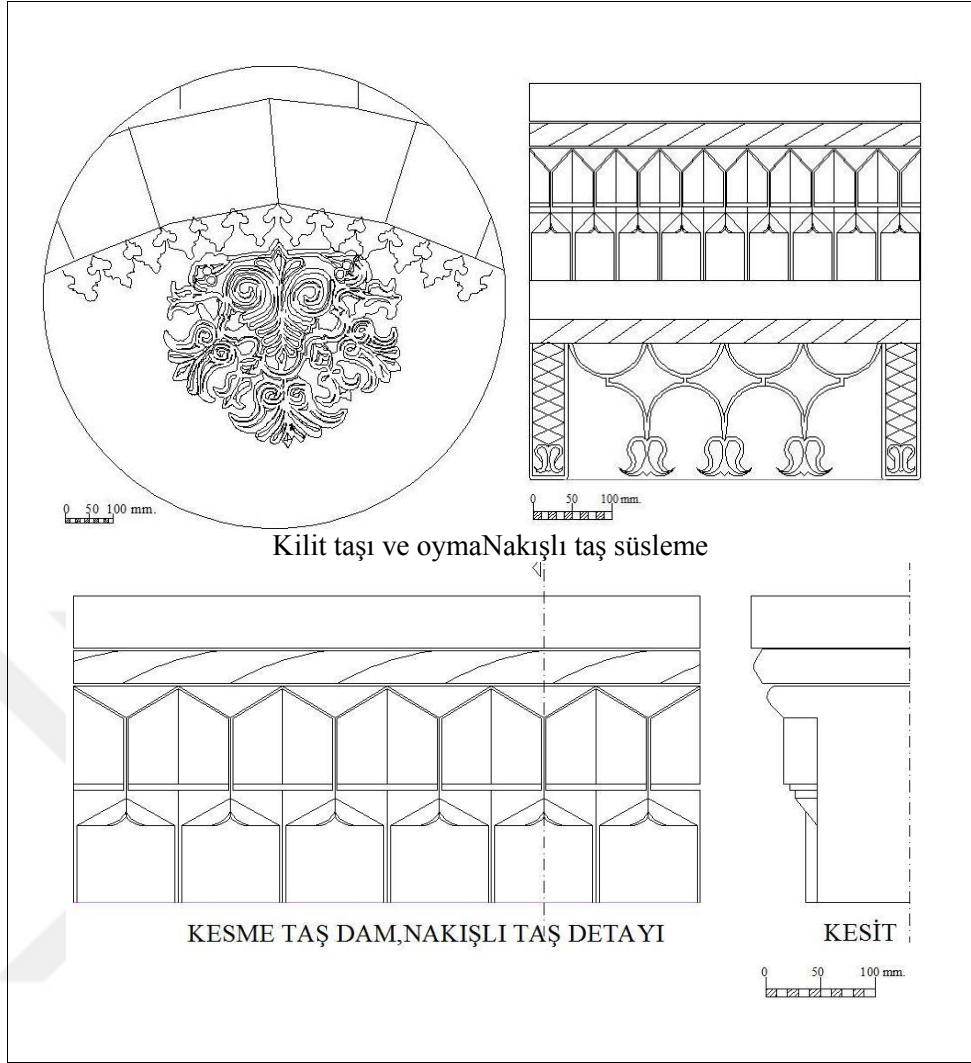

Avlu duvarlarındaki rozetler

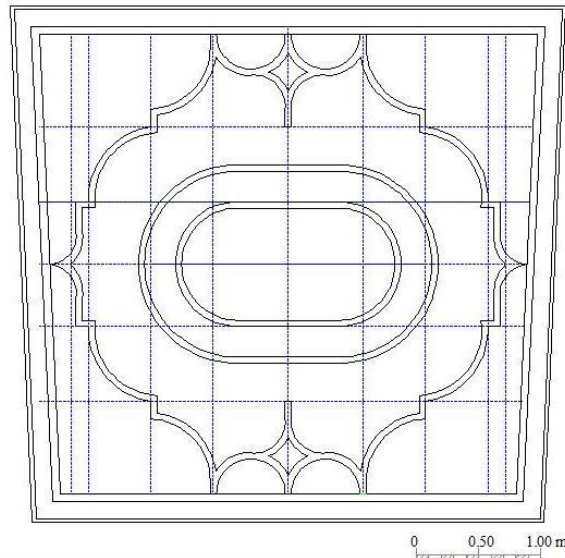
Şekil.96. Avlu duvarlarındaki rozetler ve detayı

Üst avlunun batı cephesinde yer alan rozetlerin her biri farklı motifler şeklindedir (Şekil.96). Kuzey eyvanında kemer süslemeleri ve eyvanın iki yanındaki sütunlarda nakışlı taş süslemeleri bulunmaktadır (Şekil.97).

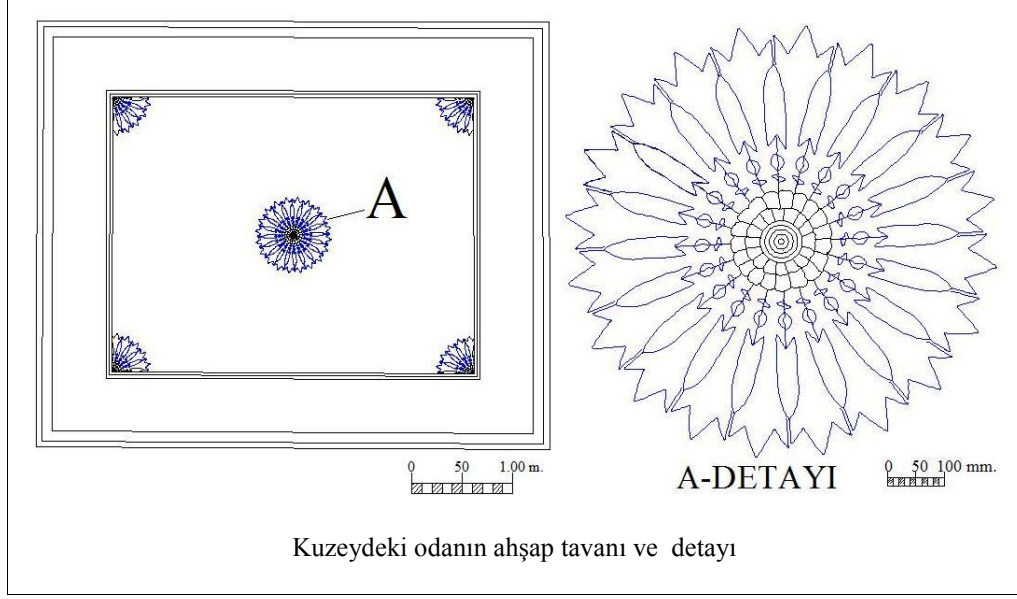
Hacı Abo evi, taş kullanımı ve süslemeleri dışında, ahşap kullanımı ve iç mekanlardaki ahşap süslemeleri ile de zengin bir yapıdır (Şekil.98.b).

Şekil.97. Kuzey eyvanı süslemeleri detayı ve dam döşeme alt kısmı görünümü

Şekil.98.a). Kuzey eyvanında kullanılacak ahşap tavan detayı önerisi

Şekil.98.b). Ahşap tavanlar ve detayı

Mimari ve iç mekan açısından yapılan bu değerlendirmeler, yapının bölge ve yörenin genel özelliklerini taşıyan, kültürel ve yapısal özellikleriyle biçimlenmiş olduğunu ve iç mekan karakteristikleri açısından da ayrıcalıklı bir yapı olduğunu göstermektedir.

4.2. Restorasyon Sonrası "Hacı Abo Evi"

2006-2007 yıllarına kadar, özgün işlevinde kullanılan, bu tarihten sonra, aile yapısı, ulaşım, yaşam tarzı, gibi çeşitli sebeplerden boş bırakılarak harabe olmaya başlayan bu yapının özgün işlevini yitirdiği anlaşılmış ve yeniden işlevlendirilmeye ihtiyaç duyulmuştur.

Urfa ilinin hem tarihi yapısı, kültürel varlıkları ve özellikleri, hem de inanç merkezi olması açısından dünyanın ilgisini çekebilecek bir tarihi zenginliğe sahip olarak, bölgenin bir turizm kenti olması sebebiyle, yerli ve yabancı turistlerin konaklayabileceği otel, butik otel ve özellikle yerel kültürel değerlerini yansıtan konaklama yapılarına çok fazla ihtiyaç olabileceği anlaşılmıştır. Bu kapsamda, Hacı Abo Evine, Şanlıurfa' da birçok örneği olan ve özgün işlevine en yakın olduğu düşünülen, konukevi işlevi verilmek istenmiştir.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde, verilecek yeni işlevin, tarihi yapının çevresiyle uyumlu olması beklenir. Hacı Abo Evinin, ilk yerleşim alanı olan tarihi

bölge içerisinde yer alan kültürel belge niteliğindeki bu yapının, benzer değerleri yansıtan konukevi işlevi ile bütünlük sağlayacağı düşünülmektedir.

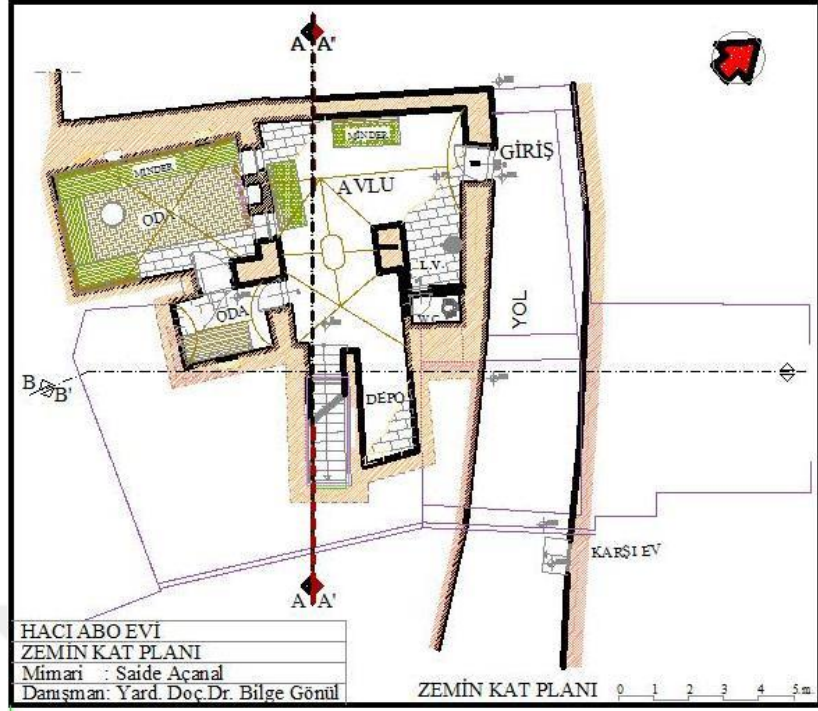
Mimari yönden değerlendirildiğinde, konukevine dönüştürülen konutlarda, orijinal durumu korunarak, dışta değişikliklere gidilmeden, fonksiyon değişikliği ile dönüşüm olduğuna göre, bölge mimarisine sahip bu yapıya verilecek konukevi işlevinin mimari açıdan uygun olacağı düşünülmektedir.

Tarihi konutların, konaklama tesislerine dönüşümü birçok bölgede görülmekle birlikte, Urfa' daki, konukevi kavramı, tarihi çevre içerisindeki, geleneksel konutların, yeniden işlevlendirilerek, bölgeye has kültürel faaliyetlerin ve yöresel yemeklerin sunulduğu, konaklama ağırlıklı kullanımı şeklindedir.

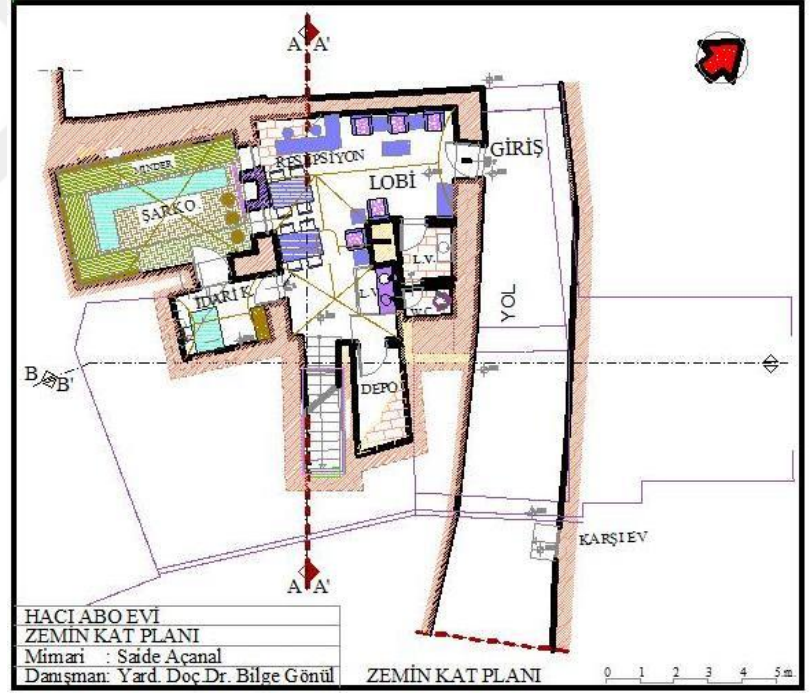
Urfa evlerinin konukevi dönüşümüne benzer nitelikte dönüşümler, özellikle Mardin evlerinde de görülmektedir. Örnek olarak, geleneksel konaklama tesisine dönüştürülen Mardin evleri içerisinde, şehrin merkezi ve tarihi bölgesinde yer alan, 19. Yüzyıldan kaldığı tahmin edilen Zinciriye Kadim Oteli, yaklaşık 14. Yüzyıldan beri var olan, Osmanlı döneminden kalma, Artuklu beylerinin yaşadığı bir Süryani evi olan, H. Nureddin Tatlı Dede Konağı, dört konak olarak bölge turizmüne hizmet veren, Erdoba evleri, Selçuklu Konağı, Babil konağı ve Asur konağı sayılabilir.

Planimetrik değerlendirme yapıldığında, yeni işlevin özgün işlevine yakın olması, mekansal olarak da benzer nitelikler taşımasına bağlıdır. Hacı Abo Evinin ilk yapıldığı tarihe göre bir kısmı mülkiyet dışı kalmış olmasına rağmen, mevcut durumun oda sayıları mekan büyüklükleri, irdelenmiş olan konukevi işlevi için uygun olduğu anlaşılmıştır. Buna göre, zemin katta yer alan girişteki kapalı avlu ve odalar, özgün kullanımda selamlık kısmı olarak kullanılıyor iken, konukevi kullanımında, kapalı avlu; lobi ve resepsiyon, odaların biri idari, diğeri şark odası olarak önerilmiştir. Tuvalet ve lavabo yine aynı fonksiyonu sürdürecektir.

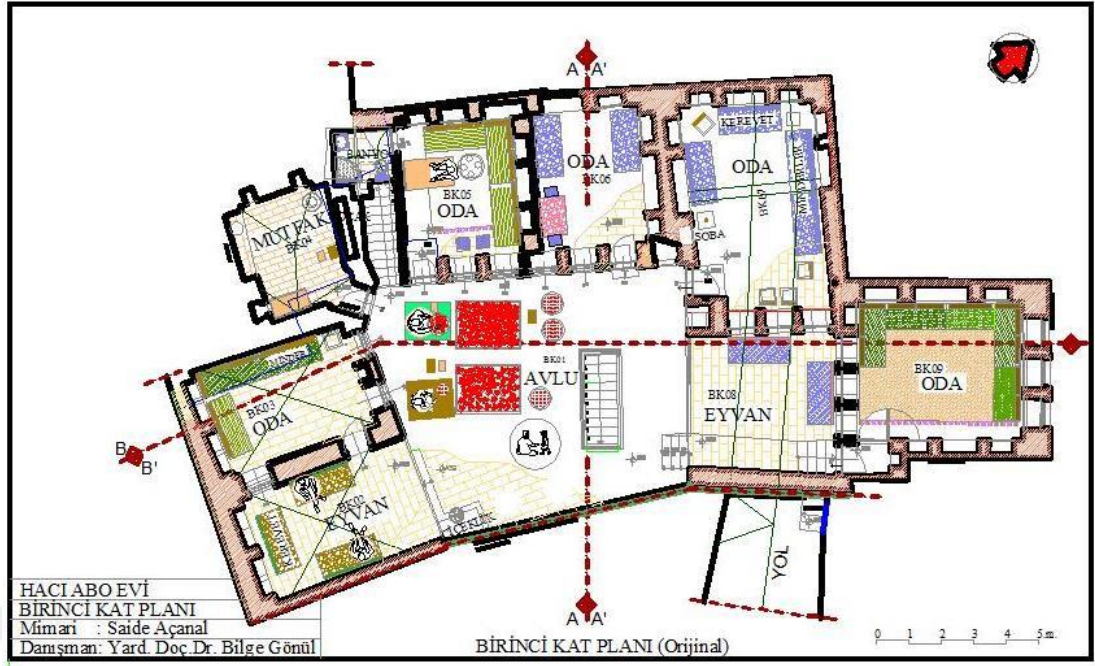
Birinci kat özgün yapıda haremlik kısmı olarak kullanılıyorken, konukevi kullanımında; 5 adet oda tek veya çift kişilik yatak odaları, eyvanlar ve avlu, sıra gecelerinin ve geleneksel faaliyetlerin düzenleneceği çok amaçlı salon, ara kattaki oda ise, şark odası olarak önerilmiştir. Mutfak yine özgün işlevini sürdürecektir (Şekil.99). Mutfak içerisinde yer alan ocak ve bacası korunmuş durumdadır, sadece onarım gerektirmektedir.

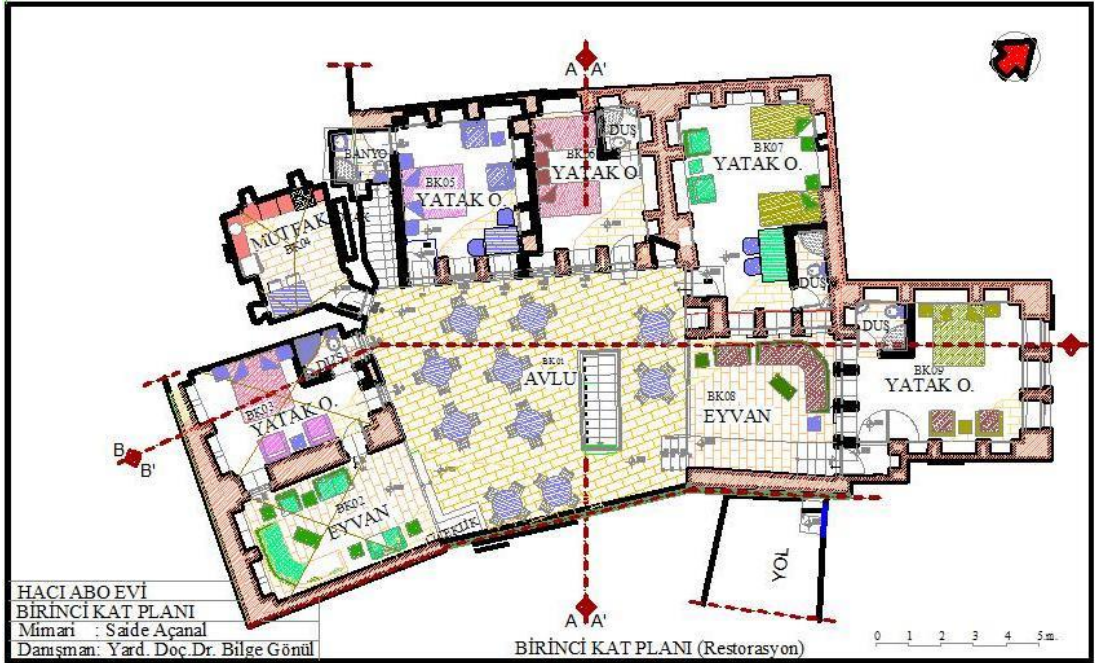
Şekil.99.a). Hacı Abo Evi, zemin kat planı (orijinal kullanım)

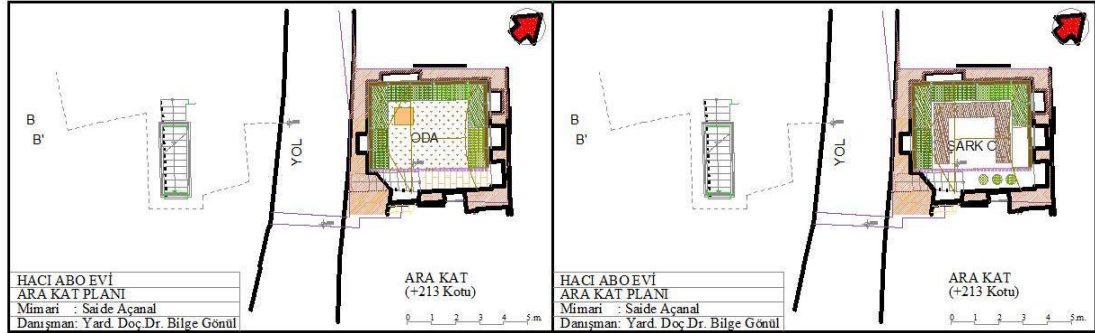
Şekil.99.b). Hacı Abo Evi, zemin kat planı (restorasyon önerisi)

Şekil.99.c). Hacı Abo Evi, birinci kat planı (orijinal kullanım)

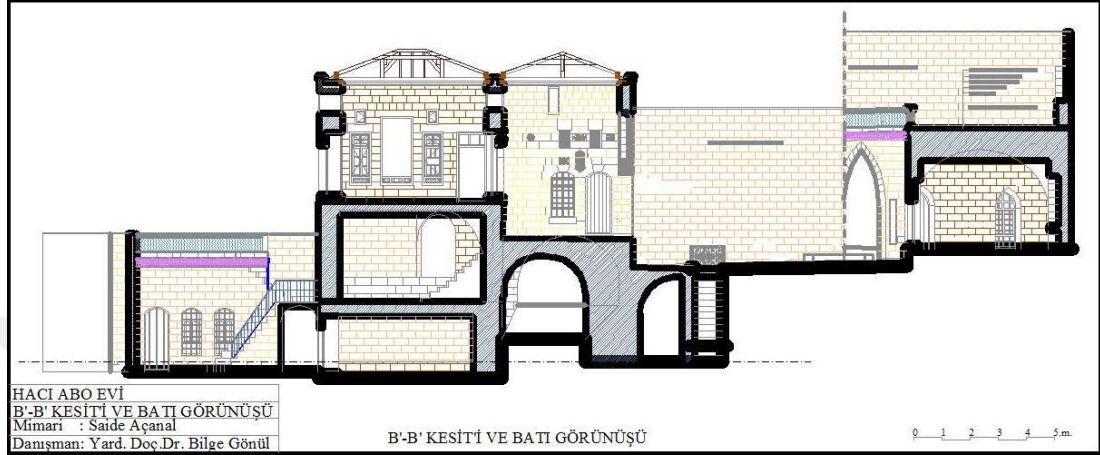

Şekil.99.d). Hacı Abo Evi, birinci kat planı (restorasyon önerisi)

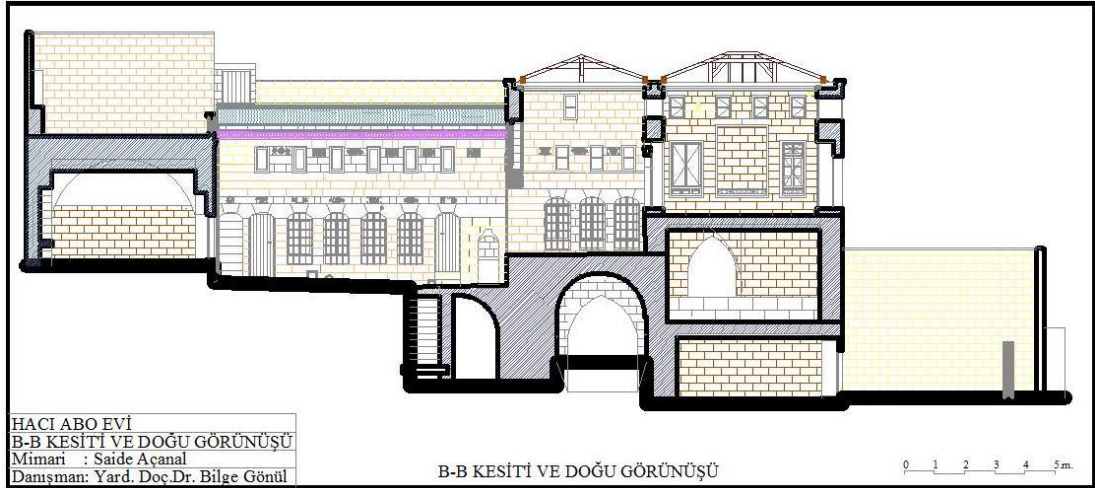

Şekil.99.e). Hacı Abo Evi, ara kat planı, orijinal kullanım ve restorasyon önerisi

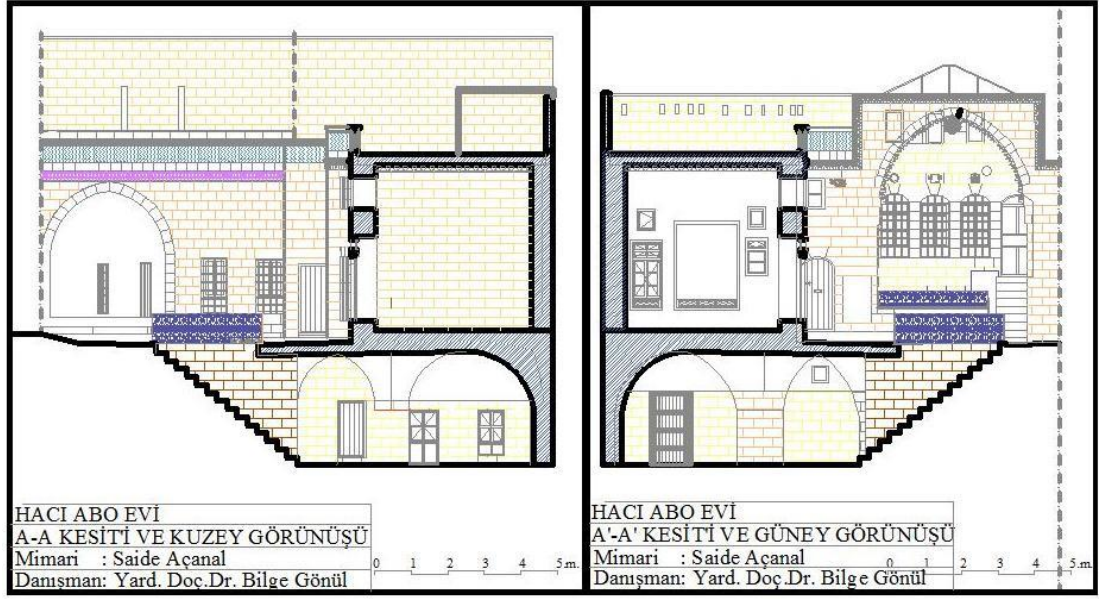
Cephe yönünden değerlendirildiğinde, Hacı Abo evi sit alanı içerisinde, eski kent merkezinde yer almış olduğundan, bölgenin mimari ve cephe karakterini taşımakta olduğu anlaşılmaktadır. Konukevleri, bölgenin kültürel değerlerini yansıtarak, konaklama hizmeti sunan mekanlar olduğundan, cephe karakterleri yönünden de işlevle uyum içerisinde olacağı düşünülmektedir (Şekil.100).

Şekil.100.a). Hacı Abo Evi- B'-B'-Kesiti Batı görünüşü (Restorasyon önerisi)

Şekil.100.b). Hacı Abo Evi- B-B Kesiti Doğu görünüşü (Restorasyon önerisi)

Şekil.100.c). Hacı Abo Evi.A-A Kesiti ve kuzey görünüşü ve A'-A' Kesiti ve güney görünüşü

Konukevi işlevi ile yapının dış kabuğu bozulmayacak, yatak odalarına ıslak mekan eklentisi, iç mekanlarda, konfor ve tefrişler gibi değişikliklere ihtiyaç duyulacaktır. Bozuk olan ve yenilenmesi gereken yapı elemanları restorasyon kurallarına göre onarılacaktır (Şekil.101, Şekil.102, Şekil.103).

Şekil.101. Zemin kattaki restorasyon çalışmaları (2014)

Şekil.102. Birinci kattaki restorasyon çalışmaları (2014)

Şekil.103. Birinci kat ve damdaki restorasyon çalışmalarının dıştan görünümü (2014)

İç mekan açısından incelendiğinde, Hacı Abo evi, mekan büyüklükleri, dolap nişleri, camhaneleri, kalın duvarları, iç mekandaki ahşap kullanımı ve süslemeleri ile geleneksel konutların taşıdığı özelliklere sahip bir yapıdır. Zamanla bozulan iç mekanların yapısal onarımları dışında, konukevi işlevi ile ilgili değişiklikler, en az zararla yapılabilecektir. Bu değişiklikler planimetrik değerlendirmelerde anlatıldığı gibi, mekan isimlerinde ve tefrişin düzenlemesiyle gerçekleşecektir. Yatak odalarına duş eklentisi önerilmiştir. Bir odanın orijinal banyosu olduğundan, bu odada herhangi bir değişikliğe ihtiyaç duyulmayacaktır.

Güneydeki eyvan ve odanın yükseltile tabanı kırılarak su sızmalarına karşı tesisat çekilerek önlem alınmıştır (Şekil.104). Yapının kalın duvarları sayesinde, iç mekanda ısı ve ses yalıtımına ihtiyaç duyulmamaktadır. Bunun yanında konukların rahat edebilecekleri konforu sağlama açısından, yapıyı bozmadan, ısıtma, soğutma sistemleri ve internet gibi hizmetlerde çağın tekniğinden yararlanılacaktır.

Konukevi işlevi ile, yapının iç mekan yapım özellikleri, ahşap mobilyaları, yer yatakları, şark köşeleri ile özgün kullanıma, çevre dokusuna uygun bir kullanım sağlanması planlanmaktadır.

Şekil.104. Güneydeki eyvanın dıştan sızan suya karşı çekilen tesisat (Ocak, 2015)

Kullanıcı yapısı incelendiğinde, restorasyon işlemlerine kadar, Hacı Abo evinin mülkiyet sahipleri tarafından el değiştirilerek kullanıldığı, daha sonra, bir müddet öğrenciler tarafından kullanılıp en son boş bırakıldığı ve özgün işlevini koruyamadığı anlaşılmıştır. Konukevi kullanımı ile birlikte kullanıcı kimliği değişerek her ülke ve bölgeden konuklar gelebilecektir. Yapının tarihi özellikli olması ve kullanım amacı, Urfa'nın bir turizm kenti olduğu ve konukevini tercih eden konukların çoğunluğunun, bölgenin tarihini, kültürünü merak eden kişilerden olacağı düşünüldüğünde, konukevi kullanımının değişen kullanıcı kimliği ile uyumlu olacağı anlaşılabacaktır.

Hacı Abo evine verilen yeni işlev ile, konut kullanımında yatma, dinlenme gibi yaşamın gereği olan eylemleri gerçekleştiriyor iken konukevi kullanımında da aynı eylemler devam edecek, işlevsel değişim ile süreli kullanımlar söz konusu olacaktır.

Hacı Abo evi, kültürel özelliği ile birlikte, mekansal olarak, oda sayıları ve büyüklükleri, tüm geleneksel konutlarda olduğu gibi bölgenin kültür yapısına göre biçimlenmiştir. Bu özellikler korunarak, iç mekan karakteri değiştirilmeden, konaklama ihtiyacını karşılayabilmesi açısından, resepsiyon, lobi, ıslak mekanların artırılması gibi ilave kullanımlar söz konusu olacaktır. Buna bağlı iç mekan düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.

Mimari elemanlarda, alt kattaki tuvalet kapısı diğer kapı örneklerine uygun yeniden yapılmalıdır. Pencere doğramaları ve kapı sonradan yapılmıştır, özgün yapı karakterine uygun olmadığından değiştirilmelidir (Şekil.105). Sokak kapısı hasarlıdır ve aynı formda ve malzemedan yeniden yapılmalıdır (Şekil.93). Güneydeki eyvandan girilen odanın pencerelerinin yapı genel karakterine uymadığı (hem malzeme hem işçilik olarak) ve oda kapısının mevcutta olmadığı görülmektedir. Bu

doğramalar yenilenmeli ve kapı yenilenmelidir. (Şekil.106).

Şekil.105. Alt avluda bulunan oda görünümü

Şekil.106. Güney eyvandan girilen oda

Diğer odaların bir tanesi hariç diğer kapılar değiştirilmelidir. Birinci kattaki pencere doğramaları sağlam ve niteliklidir, bu yüzden boyanması yeterlidir (Şekil.85). Tüm ahşap doğramaların, camhane ve kepenklerin temizlenip ahşap koruyucu boya ile boyanmasına ihtiyaç vardır. Ahşap olan tavanlar aynı malzeme ile yenilenmelidir.

Düzensiz olan mertekler de kapatılarak ahşap tavan yapılması uygun olacaktır. Kuzey eyvanının tavanı yenilenmelidir (Şekil.98.a). Bu eyvana bağlı kuzey doğudaki odanın tavanı ise, aynen muhafaza edilmelidir (Şekil.98.b). Oda girişinde bulunan aynalı tavan ise yine ahşap koruyucu ile boyanarak korunmalıdır (Şekil.89). Demir korkuluklar sağlamdır ve temizlenip boyanması yeterlidir.

Üst avluda ve eyvan duvarlarında bulunan rozetlerin, eyvanın iki yanındaki sütunlarda ve dam çatı döşeme altında nakışlı taş süslemelerinin bazıları kırıktır ve yeniden yapılarak yerine konulması, duvar yüzeylerinin temizlenip derzlerinin tamamlanması gerekmektedir. Düz damların üzeri taş ile kaplanmalıdır (Şekil.107).

Bozuk olan düz çatı döşemesinin yenilenmesi ve avlu yüzeyinde kullanılacak nakışlı taşlar

Düz dam çatı örtüsünün taş ile kaplanması ve duvar yüzeyindeki derz ve rozetlerin tamamlanması

Şekil.107. Avlu dış yüzey ve düz dam çatı örtüsü çalışması, nakışlı taş görünümü (Restorasyon çalışmaları, Ocak, 2015)

Sonuç olarak, mimari gereklilik ve yeni işlev gereği, belirlenen onarım ve eklentiler dışında yapı kabuğunda değişime gidilmeden, özgün yapı korunacak, mevcut mekanlar, beş yatak odası, iki şark odası, çok amaçlı kullanılabilecek iki eyvanı, bir açık, bir kapalı avlusu ve dam terası ile konukevine dönüşecektir.

Önceki sahibi M. Faruk Mızrak'ın gayretleriyle, 15 Temmuz 2005 Tarih ve 25876 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Taşınmaz Kültür Varlıklarının onarımına yardım sağlanmasına dair yönetmelik gereği Tescilli kültür ve tabiat varlıklarının onarım ve projelendirilmesine hibe uygulanması kapsamında, Kültür Bakanlığının projelendirme desteği alınarak rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin yapılması işlemlerinden sonra, Ahmet Paşa vakfı tarafından satın alınmıştır. Şanlıurfa'nın en uzun kabaltılarından Hacı Abo Kabaltısı içerisinde yer alan, bölgenin tarihi özelliklerini taşıyan, taş yapısı, bezemeleri, süslemeleri ile mimari karakteristikleri yönünden ayrıcalıklı özelliklere sahip geleneksel konutlarından biri olan bu yapının, restorasyonu yapılarak yerli ve yabancı turistlerin yöresel faaliyetlerin yapılacağı, yöresel ortamda konaklama ihtiyaçlarını karşılayacak konukevine dönüştürülmesi ve Şanlıurfa kültür ve turizmine kazandırılması planlanmaktadır.

Karacadağ Kalkınma Ajansının, turizm altyapısı mali destek programı kapsamında, onarım desteğini de kazanan bu yapının, vakıf başkanı Suat Akgün'ün çabalarıyla, restorasyon proje önerisi doğrultusunda konukevine dönüşüm ile ilgili onarım ve yapım çalışmaları devam etmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geleneksel Urfa Konutları mekansal olarak; oda sayıları fazla, geniş ailelere göre planlanmış olan, eyvanı, avlusu, süslemeleriyle, o bölgenin mimari kimliğini yansıtan özellikli yapılardır. Zaman içerisinde aile yapısının, geniş aileden çekirdek aile yapısına geçilmesiyle yaşam şeklinin değişmesi, bu evlerde yaşamaya devam edenlerin bu yapıların çok az bir bölümünü kullanıp geriye kalan kısımlarının bakımsız kalmasına sebep olmuştur. Orijinal işlevini kaybeden yapılar, işlevlerini kaybetse de yapısal özelliklerini korumakta, dolayısıyla yeniden işlevlendirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Kültür varlıklarını korumak, kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması ve tanıtılması ile birlikte, toplumların geleceklerinin oluşmasında kaynak teşkil etmesi açısından da gereklidir. Toplumların kültürel kimliklerini kaybetmeden devam etmeleri bu değerleri yaşatmaları ile mümkün olur. Bu yapıları yaşatma yöntemlerinden biri de tarihi yapıya uygun yeni işlevin verilmesidir. Geleneksel Urfa konutlarının işlev değişikliği kapsamında, Şanlıurfa'da konukevleri ve resmi kurum, kuruluş ve diğer amaçlı kullanımlar tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, geleneksel Şanlıurfa konutlarının yeni işlevle değerlendirildiği konukevleri incelenmiştir. İncelenen konukevlerinde, fiziksel olarak özgün durumu korunarak aslına uygun restore edilmeye çalışıldığı, fonksiyon gereği bazı eklentilerin yapıldığı, bunlar yapılırken güncel koşulların gerektirdiği yaşam standartları sağlanarak işlev değişikliğine gidildiği, incelenenler içerisinde iki konukevi dışında hepsinin konaklama amacı taşıdığı görülmüştür. Bir yapıya hangi işlev verirse verilsin, hatta özgün işlevi ile kullanılacak olsa dahi, mutlaka zaman içerisinde yıpranmalar sebebi ile birtakım değişiklikler olacak ve değişen yaşam standartlarına bağlı olarak, çağın teknolojisinden yararlanılması gereği doğacaktır. Önemli olan bu onarımları aslına bozmayacak şekilde yapabilmek ve yeni işlevin özgün yapının karakterine uygun olmasıdır.

Yapılan incelemelerde, geleneksel Urfa konutlarının genellikle tarihi yapıların çoğunlukta olduğu, bölge içerisinde yer almış olduğu görülmüştür. Urfa geleneksel konutları, yaşamın gerektirdiği olağan eylemlerin yanı sıra, yöresel unsurlar içeren mekanların da yer aldığı yapılardır. Bu konutlar konukevleri olarak yeniden işlevlendirildiğinde, çoğunluğunun konaklama amacını taşımakta olduğu ve yaşamsal eylemlerin gerçekleştiği, aynı zamanda yöresel yemekleri, gelenekleri, sıra

geceleeri ve faaliyetleriyle aynı fonksiyonları ve kültürel değeri yansıtır olduğu, bütün bunların kullanım yönünden özgün işlevine uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Konukevi kullanımı sonrasında kullanıcı profili değışerek, işlev ticari amaca yönelmiştir. Orijinal kullanımda bu konutları sadece konut sahipleri kullanırken, konukevlerini kendi yöresinden başka her bölgeden ve ülkeden farklı kültürlerden gelen insanlar da kullanabilmektedir. Ticari amaçla kullanılması, hem o bölgede bulunan insanlara istihdam sağlayacak, hem de bu konutlar boş kalmaktan kurtarılarak ekonomiye katkı sağlayacaktır.

İşletme sahipleriyle yapılan görüşmelerde, işletmeciler tarafından, tüm konaklama tesislerinde olduğu gibi konuk evlerinin de özellikle bahar aylarında tam dolu olduğu ve diğer aylarda da mevsim itibariyle aynı doluluk oranında olmasa bile bu mekanların tercih edildiği bilgisi verilmiştir. Urfa'nın inanç turizm merkezleri ve tarihi kentleri arasında yer alması ve gelen ziyaretçilerin önemli bir kısmının şehre bu amaçla geliyor olması sebebiyle, konukevlerinin tarihi özellikleri, yöresel ve kültürel faaliyetlere sahip kullanımından dolayı tercih edildiği belirtilmiştir.

Geleneksel konutların, tasarım olarak konukevlerine uygun olması, konukevlerinin geleneksel konutlar ile benzer eylemlere sahip olması, yapının aslına bozmadan yörenin kültür ve geleneklerini yansıtan mekanlar olarak uygun bir kullanım olduğunu göstermektedir.

Konukevi kullanımı ile, kültürel değeri yansıtan kültür varlıkları içerisinde yer alan geleneksel Urfa konutlarının korunması açısından hem yapısal, hem de işlevsel olarak en az zararla devamı sağlanmakta ve Şanlıurfa kültür turizmine önemli katkıda bulunmaktadır.

Geleneksel tarihi yapıları ve konutları koruma kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığının, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının onarımına yardım sağlanmasına dair yönetmelik kapsamında, Türkiye'nin bazı illerinde olduğu gibi, kültür turizmini canlandırarak marka kültür kentleri arasında yer alan Şanlıurfa ili içinde proje ve uygulama yardımı yapılmakta ve bu konutlar kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu konuda kullanıcıların da duyarlılık derecesi önemli bir yer tutmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu, Z. (1989) "Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri", Kültür Bakanlığı Yayınları:113-118.
- Alper, M. (1985-1987). Urfa'nın Mekansal Yapısı, Türk İslam Mimarisindeki Yeri ve Önemi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi- Fen Bilimleri Enstitüsü (s. 68).
- Bektaş, C. (1992). Koruma Onarım. Birinci Baskı: Y. E. M. Yayın. Yapı-Endüstri Merkezi, Yayın Bölümü. Halaskargazi Caddesi No: 115 Kat :6. Harbiye 80230 İstanbul
- Erkol, G. ve Kürkçüoğlu, S. (2013). Şanlıurfa, Dünya'yı "İNANÇ TURİZMİ" ile Kucaklıyor. Şanlıurfa. Şurkav. Kurtuluş Matbaası- Şanlıurfa: Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayını.(Sayı 17). 20-24
- Eyüce, A. (2005). "Geleneksel Yapılar Ve Mekanlar" Birsen Yayıncılık Lmt. Şirketi. Cağaloğlu / İstanbul
- Gür, Ş, Ö. Mekan Örgütlenmesi (1996). Gür Yayıncılık.
- Gür, Ş. Ö. Mimarlıkta Taklit: Eski Türkü- Yeni Aranjman, Kimlik ve Aidiyet. (2007). Mimarlık, (Ocak-Şubat 2007 /333). 37-40
- Hasol, D. (1993). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (Beşinci Baskı, 293). İstanbul. Yem Yayın. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Karaçizmeli, M. Urfa İli Geleneksel Konut Yapılarının Malzeme Ve Plan Tipi Farklılıklarının İklimsel Performans Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Kasım 2011
- Karlıklı, Ş. (1998). Suyla Yeniden Doğan Kent Şanlıurfa, (Birinci Baskı). Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti. Cilt: Tuğ Mücellit

- Kuban, D. (1992). Mimarlık Kavramları-Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, (Dördüncü Baskı). Yapı Endüstri Merkezi. Yayın Bölümü. Halaskargazi Caddesi, 115 K: 6. Harbiye 80230 İstanbul.
- Kuban, D. (20- 8- 1993). Türk "Hayat"lı Evi, Mısırlı Matbaacılık A.Ş. Cilt: Uycan, İstanbul 1995.
- Kuban, D.(2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu- Kuram ve Uygulama- Birinci Baskı, YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları). Cumhuriyet Cad. 329 Harbiye 80230 İSTANBUL
- Küçükerman, Ö. (1995) " Anadolu Mirasında Türk Evleri", Aksoy, Grafik Dizgi Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul; Birinci Baskı.
- Kürkçüoğlu, C. Müze Şehir ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa, An Open Air Museum and The Prophet's City, T.C.Şanlıurfa Valiliği-Republic of Turkey Şanlıurfa Governorship, 1997, Yapım Üretim. Ajans- Türk.
- Kürkçüoğlu, A. C ve Sarıfakioğulları, H. (2002). Adım Adım Şanlıurfa,Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Yayınları.
- Kürkçüoğlu, A. C. Şanlıurfa'da Canlanan Tarih, (1995), Şanlıurfa Valiliği-Şurkav, Çevre Düzenleme ve Restorasyon Çalışmaları, 1990-1995, Birinci Basım, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları: 11, Kültür Dizisi No: 7, Baskı ve Cilt: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi A. Ş. Ankara
- Kürkçüoğlu, A. C. (2008). Şanlıurfa 1850-1950. "Fotoğraflarla zaman, Mekan, İnsan" The "Time, The Place and The Human Through The Eyes of Pictures" (Birinci Baskı) Şurkav-Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat Vakfı. Yenigün Gazete ve Ofset Tesisleri. Güneydoğu TV.
- Kürkçüoğlu, S ve Öcal, M. H. (1998). ŞURKAV (Şanlıurfa Valiliği Konukevi), Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları No: 18, Tanıtım Dizisi No: 1 (Birinci Basım: Haziran 1998). Plaka Matbaacılık Tic. ve San. A. Ş. Sincan/ Ankara
- Maraş, M. A. Rüya Şehir Urfa. Urfa Şehrengizi.

Mızrak, R. ve Kürkçüoğlu, S. (2012). Şanlıurfa Kabaltıları (SABAT- Abbara).

Şurkav Şanlıurfa Dergisi. Kùltür Sanat Tarih ve Turizm. Yıl: 5 (13), 29- 32.
Kurtuluş Matbaası- Şanlıurfa

Oymak, M. Urfa ve Harran. Birinci Baskı. Ağustos 1998

Özbek (Őzkendirci), N. (1990). Geleneksel Evlerde Bina Formunu Etkileyen

Faktörler Ve Formun Tanımlanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
İstanbul Teknik Üniversitesi- Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sezgin, H. Yamamoto. T. (1989). Geleneksel Türk Ve Japon Evlerinin Mekânsal Ve
Yapısal Açıdan KarŐılaŐtırması Ve Koruma Yöntemlerinin İncelenmesi

Şurkav (20.Ekim.2000), Şanlıurfa Kùltür Sokağı Projesi, T.C:Şanlıurfa Valiliği.

Yıldız, S. Ve Rızvanoğlu,M. S. Şanlıurfa Kùltür ve Turizm Rehberi.Şehir Kitaplığı
Dizisi: 5. Şanlıurfa Valiliği İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđü Yayınları,
Şanlıurfa İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđü. Atatürk Bulvarı No: 49. Şanlıurfa
(2011).

Yüksel, İ. (2009). Eski Türk Evi'nin Butik Otele Dönüşümünde KarŐılaŐılan
Problemler (Safranbolu Evleri Ve Soğukçeşme Sokağı KarŐılaŐtırmalar
Dahilinde). Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

İNTERNET KAYNAKLARI

Url.1. Korunması Gerekli Taşınmaz Kùltür Varlıklarının Yapı Esasları ve
Denetimine Dair Yönetmelik (b.t).

[http://teftis.kulturturizm.gov.tr/](http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14436/korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varliklarinin-yapi-es-.html) TR,14436/korunmasi-gerekli-tasinmaz-
kultur-varliklarinin-yapi-es-.html, 22.04.2014.

Url.2. 2863 Sayılı Kùltür VE Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (b.t). 25. 4. 2014.

[http://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.p
hp?kod=26](http://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=26)

- Url.3.** Venedik Tüzüğü, (b.t.). 25. 04. 2014,
<http://www.restoraturk.com/restorasyonla-ilgili-kanunlar-mevzuat/55-venedik-tuzugu-koruma-ve-restorasyon.html>.
- Url.4.** Mekan, (b.t.). 14.05.14,
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mek%C3%A2n>
- Url.5.** Şahinalp, M. S. (2006). Şanlıurfa Şehri'nin Kuruluşuna Etki Eden Etmenler. The Factors Effecting on Establishment of Şanlıurfa City. Coğrafi Bilimler Dergisi, 2006, 4 (1), 105-127. 13. 07. 2014,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/828/10483.pdf>.
- Url.6.** Güzel, A. K. Coğrafi Özellikleri Bakımından Anadolu Şehirlerindeki Geleneksel Konutlar: Şanlıurfa Örneği* Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall 2013, p. 569-590, Ankara-Turkey.
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/984366946_40G%c3%bczelAbdulkadir-sos-569-590.pdf (4. 8. 14).
- Url.7.** Loğ Taşı İle İlgili Görseller. (b. t). 21.01.2014,
<https://www.google.com.tr/search?q=lo%C4%9F+ta%C5%9F%C4%B1&tbm>
- Url.8.** (660 nolu İlke Kararı) Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları, T. C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (1999).
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14330/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html> (15. 8. 2014)
- Url.9.** Aras, R, Yıldırım, K. Utar, M. 23-12-2002. 08-07-2003" Sosyo-Kültürel Değişimin Geleneksel Urfa Evlerinde Mekan Organizasyonuna Etkisi",G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi,16 (4)"779-787-2003. 17.5.2014.
<http://www.gujs.gazi.edu.tr/index.php/GUJS/article/viewFile/585/377>
- Url.10.** Şanlıurfa İli Maden Haritası / Mineral Map Of Şanlıurfa. (b.t.). M T A Genel Müdürlüğü. 28.04.2013,
http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/il_maden/pdf_2010/sanliurfa.pdf

- Url.11.** İlçelerimiz / Şanlıurfa / Sanat Taş Oymacılığı (b.t.). 16. 5. 2014,
http://urfafx.mekan360.com/iys_ilcelerimiz,sehirID=63,kriter39=45,icerik=550,sayfa=1-ilcelerimiz-tascilik.html.
- Url.12.** Böke,H, Akkurt S, İpekoğlu B. Tarihi Yapılarda Kullanılan Horasan Harcı ve Sıvalarının Özellikleri. (b.t.). 27.01.2014.
http://home.anadolu.edu.tr/~yguney/cemil_historical/december/0269hasanboke-horasan.pdf
- Url.13.** Kılıç İ. Horasan Harç ve Sıvaları. (b. t.) Trakya Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Kırklareli. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu- 1. 27. 01. 2014.
<http://www.kutuphane.imo.org.tr/pdf/9100.pdf>.
- Url.14.** Kürkçüoğlu C, Akalın, Kürkçüoğlu M, kürkçüoğlu S, Uygarlığın Doğduğu Şehir, (b. t.) Şanlıurfa Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 29. 01. 2014.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80693/uygarligin-dogdugu-sehir-sanliurfa.html>
- Url.15.** Vezirhan Konukevi. (b.t.). 2014
<http://www.booking.com/hotel/tr/vezirhan-konuk-evi.tr.html#HotelFacilities>
- Url.16.** Aslan Konukevi.Aslan Guest House. (b.t.). 2015
http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=tr&prev=search&rurl=translate.google.com.tr&sl=en&u=http://www.aslankonukevi.com/&usg=ALkJrh5w8yk601UwkBTzQhq3tuspIC7cQ
- Url. 17.** Harran Konukevi. (b.t.). 2013
<http://www.harrankonukevi.com/>

ÖZGEÇMİŞ

Şanlıurfa doğumluyum. İlkokulu Şanlıurfa'da, Ortaokul ve liseyi İstanbul'da tamamladıktan sonra, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık bölümünden mezun oldum ve Şanlıurfa'da özel mimarlık büromu açarak serbest çalışmaya başladım ve devam etmekteyim. 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, İç Mimarlık Bilim Dalında yüksek lisans eğitimime başladım.

Yabancı dilim İngilizcedir.

Aday: Saide Açıanal